

9. | 17. | 2024

cilt sayı nisan
volume issue april

ISSN: 2528-9403

Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi (AKAR)

Abant Journal of
Cultural Studies

Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi

AKAR

Cilt: 9 Sayı: 17
Nisan 2024
eISSN: 2528-9403

SAHİBİ

Prof. Dr. Mustafa ALIŞARLI
Rektör, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu-Türkiye

BİLİMSEL YAYIN VE DERGİLER KOORDİNATORLÜĞÜ

Doç. Dr. Mustafa YİĞİTOĞLU -mustafayigitoglu@ibu.edu.tr
Koordinatör, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu-Türkiye

Dr. Öğr. Üyesi Can DOĞAN -can.dogan@ibu.edu.tr
Koordinatör Yardımcısı, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu-Türkiye

Doç. Dr. Fatma DEMİRAY AKBULUT - demiray_f@ibu.edu.tr
Koordinatör Yardımcısı, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu-Türkiye

SORUMLU MÜDÜR

Prof. Dr. Emre TANDIRLI - emre.tandirli@ibu.edu.tr
Dekan, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İletişim Fakültesi, Bolu-Türkiye

BAŞ EDITÖR

Prof. Dr. Selami ÖZSOY - ozsoy_s@ibu.edu.tr
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Bolu-Türkiye

ALAN EDITÖRLERİ

Prof. Dr. Yaşar ZORLU - yasar.zorlu@ibu.edu.tr
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Bolu-Türkiye

Doç. Dr. Hüsamettin AKAR - husamettinakar@ibu.edu.tr
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Bolu-Türkiye

Doç. Dr. Ercan AKTAN - ercan.aktan@ibu.edu.tr
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Bolu-Türkiye

Doç. Dr. Ahmet Tuncay ERDEM - ahmettuncayerdem@ibu.edu.tr
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Bolu-Türkiye

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Yusuf ADIGÜZEL - yusufadiguzel@sakarya.edu.tr
Sakarya Üniversitesi İletişim Fakültesi, Sakarya-Türkiye

Prof. Dr. Ayşe CANATAN - ayse.canatan@hbv.edu.tr
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Ankara-Türkiye

Prof. Dr. Samettin GÜNDÜZ - gunduz_s@ibu.edu.tr
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İletişim Fakültesi, Bolu-Türkiye

Prof. Dr. Muhsin HALİS - muhsin.halis@kocaeli.edu.tr
Kocaeli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kocaeli-Türkiye

Prof. Dr. Himmet HÜLÜR - himmet.hulur@hbv.edu.tr
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi, Ankara-Türkiye

Prof. Dr. Himmet KARADAL - himmetkaradal@ibu.edu.tr
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İletişim Fakültesi, Bolu-Türkiye

Prof. Dr. Ahmet OCAK - ocak_a@ibu.edu.tr
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Bolu-Türkiye

Prof. Dr. Aydemir OKAY - aydemirokay@ibu.edu.tr
İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi, Bolu-Türkiye

Prof. Dr. İbrahim SEZGÜL - ibrahimsezgul@ybu.edu.tr
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Ankara-Türkiye

Prof. Dr. Hasan TUTAR - hasantutar@ibu.edu.tr
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İletişim Fakültesi, Bolu-Türkiye

Prof. Dr. Mithat YILMAZ - mithat.yilmaz@ibu.edu.tr
Uşak Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Bolu-Türkiye

TEKNİK EDİTÖRLER

Öğr. Gör. Bahar AKBULAK – baharakbulak@ibu.edu.tr
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Bolu-Türkiye
Arş. Gör. Sadullah M. BAĞ– sadullahbag@ibu.edu.tr
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Bolu-Türkiye
Arş. Gör. Rifki ÜNAL– rifkiunal@ibu.edu.tr
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Bolu-Türkiye

İLETİŞİM VE SEKRETERYA

Bilg. İřt. Özer BAYRAM - ozerbayram@ibu.edu.tr
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Bolu-Türkiye

HAKEM KURULU

Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi [AKAR], en az iki hakemin görev aldığı çift taraflı kör hakemlik sistemi kullanmaktadır. Hakem isimleri gizli tutulmakta ve yayımlanmamaktadır.
Bu konuda genel bilgi için: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akader>

ADRES

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekanlığı- Gököy-Bolu
Telefon: 0 374 254 10 00 – 5401
0 374 254 56 56
e-posta: ilef@ibu.edu.tr

DİZİNLENME BİLGİLERİ

ASOS İndeks

Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi [AKAR] yılda iki kez yayınlanan hakemli, akademik bir dergidir. AKAR'da yayınlanan yazıların bilimsel ve hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir. Yayın dili Türkçe ve İngilizcedir. Yazıların yayımlanıp yayımlanmamasından yayın kurulu sorumludur.

Abant Journal of Cultural Studies

AKAR

Volume: 9 Issue: 17 – April 2024

eISSN: 2528-9403

OWNER

Prof. Dr. Mustafa ALIŞARLI

President, Bolu Abant İzzet Baysal University, Bolu-Türkiye

SCIENTIFIC PUBLICATIONS AND JOURNALS COORDINATOR

Assoc. Prof. Dr. Mustafa YiğİTOĞLU -mustafayigitoglu@ibu.edu.tr

Coordinator, Bolu Abant İzzet Baysal University, Bolu-Türkiye

Assist. Prof. Dr. Can DOĞAN -can.dogan@ibu.edu.tr

Coordinator Assistant, Bolu Abant İzzet Baysal University, Bolu-Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Fatma DEMİRAY AKBULUT - demiray_f@ibu.edu.tr

Coordinator Assistant, Bolu Abant İzzet Baysal University, Bolu-Türkiye

RESPONSIBLE MANAGING EDITOR

Prof. Dr. Emre TANDIRLI - emre.tandirli@ibu.edu.tr

Dean, Bolu Abant İzzet Baysal University, Faculty of Communication, Bolu-Türkiye

EDITOR IN CHIEF

Prof. Dr. Selami ÖZSOY - ozsoy_s@ibu.edu.tr

Bolu Abant İzzet Baysal University Faculty of Communication, Bolu-Türkiye

FIELD EDITORS

Prof. Dr. Yaşar ZORLU - yasar.zorlu@ibu.edu.tr

Bolu Abant İzzet Baysal University Faculty of Communication, Bolu-Türkiye

Assoc. Prof. Dr. HüsametİN AKAR - husamettinakar@ibu.edu.tr

Bolu Abant İzzet Baysal University Faculty of Communication, Bolu-Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Ercan AKTAN - ercan.aktan@ibu.edu.tr

Bolu Abant İzzet Baysal University Faculty of Communication, Bolu-Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Ahmet Tuncay ERDEM - ahmettuncayerdem@ibu.edu.tr

Bolu Abant İzzet Baysal University Faculty of Communication, Bolu-Türkiye

EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Yusuf ADİGÜZEL - yusufadiguzel@sakarya.edu.tr

Sakarya University Faculty of Communication, Sakarya-Türkiye

Prof. Dr. Ayşe CANATAN - ayse.canatan@hbv.edu.tr

Ankara Hacı Bayram Veli University Faculty of Literature, Ankara-Türkiye

Prof. Dr. SamettİN GÜNDÜZ - gunduz_s@ibu.edu.tr

Bolu Abant İzzet Baysal University Faculty of Communication, Bolu-Türkiye

Prof. Dr. Muhsin HALİS - muhsin.halis@kocaeli.edu.tr

Kocaeli University Faculty Economics and Administrative, Kocaeli-Türkiye

Prof. Dr. Himmet HÜLÜR - himmet.hulur@hbv.edu.tr

Ankara Hacı Bayram Veli University Faculty of Communication, Ankara-Türkiye

Prof. Dr. Himmet KARADAL - himmetkaradal@ibu.edu.tr

Bolu Abant İzzet Baysal University Faculty of Communication, Bolu-Türkiye

Prof. Dr. Ahmet OCAK - ocak_a@ibu.edu.tr

Bolu Abant İzzet Baysal University Faculty of Arts and Sciences, Bolu-Türkiye

Prof. Dr. Aydemir OKAY - aydemirokay@ibu.edu.tr

İstanbul University Faculty of Communication, Bolu-Türkiye

Prof. Dr. İbrahim SEZGÜL - ibrahimsezgul@ybu.edu.tr

Ankara Yıldırım Beyazıt University Faculty of Humanities and Social Sciences, Ankara-Türkiye

Prof. Dr. Hasan TUTAR - hasantutar@ibu.edu.tr

Bolu Abant İzzet Baysal University Faculty of Communication, Bolu-Türkiye

Prof. Dr. Mithat YILMAZ - mithat.yilmaz@ibu.edu.tr

Uşak University Faculty of Fine Arts, Bolu-Türkiye

TECHNIC EDITORS

Lecturer Bahar AKBULAK - baharakbulak@ibu.edu.tr

Bolu Abant İzzet Baysal University Faculty of Communication, Bolu-Türkiye

Res. Assist. Sadullah M. BAĞ - sadullahbag@ibu.edu.tr

Bolu Abant İzzet Baysal University Faculty of Communication, Bolu-Türkiye

Res. Assist. Rifki ÜNAL - rifkiunal@ibu.edu.tr

Bolu Abant İzzet Baysal University Faculty of Communication, Bolu-Türkiye

CONTACT & SECRETARIAT

Özer Bayram - ozerbayram@ibu.edu.tr
Bolu Abant İzzet Baysal University Faculty of Communication, Bolu-Türkiye

REFeree BOARD

Abant Journal of Cultural Studies [AKAR] uses double-blind review fulfilled by at least two reviewers. Referee names are kept strictly confidential. **For detailed information, please click here:** <http://akar.ibu.edu.tr/>

ADDRESS

Bolu Abant İzzet Baysal University, Faculty of Communication, Bolu-Türkiye

e-mail: ilef@ibu.edu.tr

INDEXING SERVICES

ASOS Index

Abant Journal of Cultural Studies [AKAR] is a peer-reviewed, journal published two times a year. The scientific and legal responsibility of the articles published in **AKAR Journal** belongs to the authors. Turkish and English articles are published. The editorial board is responsible for publishing the articles.

İçindekiler/Contents

1/5 | Jenerik/Generic

Makaleler/Articles

- 6-16 | Selva Dilan GÖLBAŞI KOÇ, Ali KILINÇ, Ezgi YÜCEL, Alaettin ÜNSAL, Didem ARSLANTAŞ
**An Intersectionality in Terms of Hierarchies and Stereotypes:
Gender Roles and Eating Habits**
Üstünlükler ve Stereotipler Açısından Bir Kesişimsellik: Cinsiyet Roller ve Yeme
Alışkanlıkları
- 17-40 | Elif Hatice BAHÇECİOĞLU
İnternet Haberciliğinde Doktorlara Yönelik Nefret Söylemi
Hate Speech Against Doctors in Internet News
- 41-52 | Serap TOPRAK
**Covid-19 Sürecinde Sağlık Çalışanlarının Medyadaki Temsili:
Bir Söylem Analizi**
Representation of Healthcare Professionals in the Media During Covid-19:
A Discourse Analysis
- 53-63 | Gökçe MARŞAP
Türk Kurtuluş Savaşı Tarihi Film Afişleri (1950-1960)
The Turkish War of Independence Historical Film Posters (1950-1960)
- 64-86 | Amannur BAGDOLLAKIZI
**Haber Çerçeveleme Yaklaşımı Bağlamında Kazakistan Ayaklanmasının Türk
Basınına Yansıması**
In the Context of the News Framing Approach Reflection of the Uprising in
Kazakhstan in the Turkish Press

AKAR Journal

- 87/88 | Yayın Esasları/Writing and Publishing Policies
Publication Principles & Representation of Footnotes and Reference

An Intersectionality in Terms of Hierarchies and Stereotypes: Gender Roles and Eating Habits

Üstünlükler ve Stereotipler Açısından Bir Kesişimsellik: Cinsiyet Roller ve Yeme Alışkanlıkları

Selva Dilan GÖLBAŞI KOÇ¹ Ali KILINÇ² Ezgi YÜCEL³

Alaettin ÜNSAL⁴ Didem ARSLANTAŞ⁵

Geliş Tarihi (Received): 05.01.2024

Kabul Tarihi (Accepted): 14.02.2024

Yayın Tarihi (Published): 27.04.2024

Abstract: Evaluating gender with an intersectional approach provides a broader area of influence. According to various theories, gender roles can be examined with attitudes towards non-human animals and the gender of animals when we expand the scope of "human justice" and "equity." The study aimed to determine the attitudes to gender roles and evaluate these attitudes according to Gender-Based Stereotyping in Eating Habits (GSEH) and nutritional features by controlling personality traits and sociodemographic characteristics. The study was conducted on people aged 18 years and over, 444 people formed the study group. A 37-item questionnaire, prepared using the literature, was distributed via social media platforms. Results revealed that being older, being male, not living alone, and not having participated in gender-related training were influential factors for negative attitudes towards gender roles. Additionally, in the study group, omnivorous and those with higher GSEH scores have more negative attitudes towards gender roles. The independent variables that the most important predictors of the gender roles attitude dependent variable were "being female," "being vegan," and "GSEH level," respectively. No relationship was found between personality types and the level of egalitarian attitudes towards gender roles.

Keywords: Gender, Eating Habits, Superiority, Attitude.

&

Öz: Toplumsal cinsiyeti kesişimsel bir yaklaşımla değerlendirmek daha geniş bir etki alanı sağlar. Çeşitli teorilere göre "insani adalet" ve "eşitlik" kapsamını genişlettiğimizde toplumsal cinsiyet rolleri, insan olmayan hayvanlara yönelik tutumlar ve hayvanların cinsiyeti ile birlikte incelenebilir. Çalışmada, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların belirlenmesi ve bu tutumların, kişilik özellikleri ve sosyodemografik özellikler kontrol edilerek Yeme Alışkanlıklarında Cinsiyet Rollerine Dayalı Stereotipler (YACS) ve yeme alışkanlıklarına göre değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışma 18 yaş ve üzeri kişiler üzerinde gerçekleştirilmiş olup, 444 kişi çalışma grubunu oluşturmuştur. Literatürden yararlanılarak hazırlanan 37 maddelik bir anket sosyal medya platformları aracılığıyla dağıtılmıştır. Sonuçlar, daha ileri yaşta olmanın, erkek olmanın, yalnız yaşamamanın ve toplumsal cinsiyetle ilgili eğitimlere katılmamış olmanın toplumsal cinsiyet rollerine yönelik olumsuz tutumlar üzerinde etkili faktörler olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, çalışma grubunda hepçil olanlar ve daha yüksek YACS düzeyine sahip olanlar toplumsal cinsiyet rollerine yönelik daha olumsuz tutumlara sahipti. Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum bağımlı değişkeninin en önemli yordayıcıları olan bağımsız değişkenler sırasıyla "kadın olmak", "vegan olmak" ve "YACS düzeyi"dir. Kişilik tipleri ile toplumsal cinsiyet rollerine yönelik eşitlikçi tutum düzeyi arasında bir ilişki bulunmamıştır.

Anahtar kelimeler: Cinsiyet, Beslenme, Üstünlük, Tutum.

Atıf/Cite as Gölbaşı Koç S.D., Kılınç A., Yücel E., Ünsal A., Arslantaş D. (2024). An Intersectionality in Terms of Hierarchies and Stereotypes: Gender Roles and Eating Habits, Abant Journal of Cultural Studies, 9 (17): 6-16.

İntihal-Plagiarizm/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akader>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University, Since 2016 – Bolu

¹ Public Health Department, Eskişehir Osmangazi University Faculty of Medicine, Eskişehir, Türkiye, selvadicilangolbasi@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9567-3544

² Medical Doctor,- ST4 Public Health, ali180593@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0577-8570

³ Medical Doctor,- ST4 Public Health, drezgiyucel@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9359-3877

⁴ Medical Doctor,- Prof., alaettin@ogu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8353-1605

⁵ Medical Doctor,- Prof., adidem@ogu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5263-3710

Introduction

Gender roles are stereotypes and expectations associated with social and cultural norms related to men and women. Gender inequality, on the other hand, is the discrimination of individuals based on their gender, usually as a result of these stereotypes and expectations. Discrimination leads to unfair access to rights such as access to resources, opportunities, and services. Because many areas that are often considered "gender-neutral" actually have gender-related causes and consequences. Therefore, generating gender-based intersectional insights can lead to more inclusive innovations, leading to policies and efficiencies that promote equality in society (UN, 2020).

Nutrition sociologically intertwines with traditional values and adherence to these values. Regarding eating practices, it was reported that those with a distinct omnivore identity and meat consumption are more likely to endorse authoritarianism, social hierarchies, and hierarchical domination (Allen et al., 2000; Çarpar, 2020). A theory correspondingly argues a relationship between traditional stereotypical attitudes toward gender roles and dietary practices (Adams, 2010). The literature also reported that personality traits associated with traditional values are associated with traditional gender role attitudes (Costa & Davies, 2012; Cullen et al., 2002). Some studies found a relationship between some values and omnivorous or vegetarian identity. For example, it has been reported that people with "traditional values" such as family security, obedience, and social order are less likely to be vegetarian. In contrast, people with "altruistic values" such as environmental protection, equality, rights, and social justice are more likely to be vegetarian (Fox & Ward, 2008; Hopwood et al., 2020; Kalof et al., 1999). In this respect, nutrition and eating practices are not only a concrete biological definition but is also related to personality traits that are socially related to many different life behaviors and perceptions.

The intersectionality between gender roles and eating habits manifests itself in stereotypes about eating habits. It can be observed that many stereotypical attitudes are prevalent in communities, such as considering compassion as a trait that belongs more to women and thinking that women are more likely to be vegan, and if meat is consumed, which animal meat is associated with which gender. The concepts of "ecofeminism" and "speciesism" come to the fore when explaining these stereotypical attitudes towards nutrition through discrimination between gender roles and species.

Ecofeminism sees the natural world as a feminist issue, arguing that the exploitation and oppression of nature fundamentally link to women, people of color, and others who are oppressed (Hawthorne, 2019). The black-and-white groupings of "men and women" and "animals and humans" can lead to stereotypes and discrimination against animals based on their gender. On the other hand, speciesism shows the contradictions in people's attitudes and behaviors towards non-human animals. For example, some animal species, such as cats and dogs, are seen as family members by many people, unlike others, and acts of violence against these animals cause reactions (Altınal & Tekdemir, 2020; Everett et al., 2019).

The dietary features of omnivorousness, vegetarianism, and veganism can be analyzed together with the idea of superiority. For example, the most widespread omnivorousness places humans at the top of the food pyramid; it is a diet and hence a way of life in which the foods consumed are generally traditional. With the changes in the world in many areas such as ethics/morality, beliefs/values, health, and economy, the scope of what constitutes violence or discrimination has begun to expand. Pythagoras defined meat consumption as an indicator of violence, which was considered the starting point of vegetarianism. Vegetarianism, considered the oldest of these in historical terms, includes not eating animal meat; however, it does not draw a sharp line on consuming animal ingredients such as eggs, milk, and honey. With the expansion of the scope of "violence" to include the use of animal outputs, veganism emerged. Therefore, veganism and opposing human superiority over other species or speciesism are inextricably linked. Vegans avoid using animals as food, goods, or resources without distinguishing (abolitionist veganism) (Wrenn & Johnson, 2013). For this reason, in relation to dietary types, attempts have been made to establish the link between eating habits and gender roles through the concept of "superiority" rather than "ecofeminism" in

this study. Ecofeminism, on the other hand, is associated with resistance to the principle of superiority and conformity to gender-based dietary stereotypes.

Despite the positive developments achieved under many regulations, Türkiye is ranked 64th among 188 countries according to the "gender inequality index" (United Nations, 2017) and 131st among 144 countries according to the "global gender gap index" (World Economic Forum, 2017). Turkey is also reported to have lower gender-egalitarian attitudes towards women than western countries (Bugay et al., 2019). According to a study conducted with 2630 people aged 18 and over living in 70 different provinces in 7 different regions to measure the perception of gender inequality, it can be said that individuals' stereotypes about gender roles in Turkey are at a severe level (Savaş, 2018).

Evaluating gender with an intersectional approach is essential in policy-making, as it provides a broader area of influence. Since eating habits are affected by traditional characteristics, examining attitudes to gender roles will contribute to creating gender-based intersectional insights. The study aimed to determine the attitudes to gender roles and evaluate these attitudes according to Gender-Based Stereotyping in Eating Habits (GSEH) and eating habits by controlling personality traits and determining sociodemographic characteristics. No previous research on the subject of the study in the literature can be considered a strength of the study. In addition, the study's main limitations are that it is a cross-sectional study and therefore cannot show causality, and the group selected for the sample is not representative of the society.

Materials and Methods

Study place and design

This study is a cross-sectional study conducted on the social media platform Twitter between 12/15/2021-12/31/2021 on people aged 18 years and over in Turkey.

Population and data collection

In the study, data was collected with the "convenience" sampling method, one of the non-probability sampling methods. The survey form link was prepared in advance on Google Forms and disseminated in this process. Consents of participants were obtained on the questionnaire. Individuals who refused to participate in the study were under 18 years old and did not respond adequately to the questionnaire were excluded. Four hundred forty-four people who agreed to participate in the study constituted the study group.

Questionnaire form

A questionnaire form was prepared based on the literature (Altınal & Tekdemir, 2020; Thomas, 2016). The form included sociodemographics -age, gender, education level, household income, employment status, marital status, whether having children or not, residence,- nutritional characteristics -the type of diet, and the most influential factor in the type of diet- factors that may affect gender role attitudes -attending on training on "gender equity" and whether there was a history of work-sharing between the sexes in grown-up household chores such as washing dishes or laundry- (12 questions). In addition, the questionnaire included questions about "GSEH" (10 questions) prepared by the researchers, the Ten-Item Personality Scale (TIPS) (10 questions), and the Gender Roles Attitude Scale (GRAS) (15 questions). Permission for use was obtained from the responsible authors of the scales.

Gender Roles Attitude Scale (GRAS)

Participants' attitudes towards gender roles were assessed with the Gender Roles Attitude Scale. The scale, which was developed by García-Cueto et al. in 2015 and a validity and reliability study in Turkish conducted by Bakioğlu and Türküm in 2018, includes 15 questions in 5-point Likert type to determine the positive attitude level of individuals towards gender roles. The total score varies between 15-75. A higher score on the scale means a more positive attitude towards gender roles (Bakioğlu & Türküm, 2019).

Ten-Item Personality Scale (TIPS)

The participants' personality traits were assessed with the TIPS developed by Gosling et al. in 2003, and a validity and reliability study in Turkish was conducted by Atak et al. in 2013. The scale consists of ten questions on a 7-point Likert scale and measures five important subgroups of personality traits: openness to experience, conscientiousness, extraversion, agreeableness, and emotional stability. The total score is taken for each sub-dimension (1+6: extraversion, 2+7: agreeableness, 3+8: conscientiousness, 4+9: emotional stability, 5+10: openness to experience) (Atak, 2013).

Gender-Based Stereotyping in Eating Habits (GSEH)

A total of ten 5-point Likert-type questions were asked on this subject. The questions included five stereotypical judgments in two subgroups that emphasized feminine and masculine characteristics in eating habits. For example, women are more likely to be vegan than men because they are more compassionate than men, and men need to eat meat more than women because they work harder, and so on. Internal consistency of the item group was calculated using Cronbach's alpha coefficient and found to be 0.67. The total score ranged from 0-to 40, and it was accepted that the higher the score, the higher the level of agreement with gender stereotypes in nutrition.

In the study, ecofeminism was assessed through Gender-Based Stereotyping in Nutrition (GBSN) level, and speciesism was assessed through vegan, vegetarian and omnivorous eating practices (abolitionist vegan approach). The respondents' residence was considered the place of residence where the respondents had lived for the longest period of their lives. Family income status was assessed by asking questions in line with the self-assessment (perceptions) of the respondents. Pescetarians and lacto- or ovo-vegetarians were grouped "vegetarians." Widowed or divorced people were analyzed in the "single" group. Those who identified themselves as "non-binary gender" (NB) or "gender fluid" (GF) were classified as "those who do not identify as female or male" (NBGF).

Ethics committee approval

The approval of the Eskişehir Osmangazi University Non-Interventional Clinical Research Ethics Committee was obtained (date of 12/14/2021 and number of E-25403353-050.99-294661).

Statistical analysis

The data obtained were analyzed using SPSS Statistical Package Software (ver. 15.0, Chicago). Shapiro Wilk test was used to determine the conformity of the data with normal distribution. Mann-Whitney U test, Kruskal-Wallis analysis, Spearman correlation test, and multiple linear regression analysis were performed after ensuring the conformity of the variables to the normal distribution in further analysis. Multiple linear regression analysis was performed to determine which of the independent variables affected the GRAS score. In the first stage, the independent variables were included in the multiple linear regression analysis separately in three groups ("sociodemographic characteristics," "level of GSEH, eating habit, and the most influential factor taken into account in diet type," and "personality types"). As a result of the analyses, the variables that were found to have a significant relationship with GRAS scores were analyzed by multiple linear regression in the final model. Statistical significance was set at $p < 0.05$.

Results

Of the study group, 71.2% were female, 26.4% male, and 2.4% NBGF. Their ages ranged from 18 to 69, with a mean of 31.5 ± 10.8 years. The scores obtained from the GRAS ranged from 47 to 75, with a mean of 66.6 ± 7.5 (median 68.0).

Those who had a history of attending a training on gender constituted 35.6% of the group ($n=158$). Those with a work-sharing history between the sexes in household chores such as washing dishes or laundry while growing up constituted 41.9% of the group ($n=186$) (Table 1).

There was a weak positive correlation between "openness to experience", one of the personality sub-dimensions of the TIPS, and GRAS scores ($r=0.248$; $p<0.001$), and further analysis showed that the relationship between this personality trait and GRAS scores disappeared (Table 2).

Regarding the eating habits, 64.0% of the group was omnivorous, 26.4% vegan, and 9.7% vegetarian. The most influential factors considered in eating habits were ethical values (30.6%), health (22.3%), and taste/pleasure (19.8%), respectively. It was found that those who identified themselves as vegetarian or vegan had higher GRAS scores than omnivorous. Those who stated that ethical values were the most influential factor in eating habits scored the highest on GRAS ($p<0.001$) (Table 3).

The final regression analysis determined that being older, being male, working in an income-generating job, not living alone, and not participating in gender-related training before were effective factors for negative attitudes towards gender roles. Furthermore, being omnivorous and having a high GSEH level were factors for negative attitudes towards gender roles. The independent variables that added the most value to the GRAS dependent variable were "being female," "being vegan," and "GSEH level" with standard beta values of 0.281, 0.271, and 0.261, respectively (Table 4).

Table 1. Distribution of the scores obtained from the gender roles scale (GRAS) in the study group according to the variables that may be related to attitudes towards gender roles.

Variables	n (%)	GRAS Score Median (Min- Max)	Statistical Value p
Age			<0.001*
24 years and younger ^a	135 (30.4)	72.0 (49-75)	
25-34 years ^b	188 (42.3)	68.0 (47-75)	
35 years and older ^c	121 (27.3)	65.0 (48-75)	
Gender			<0.001*
Woman ^a	316 (71.2)	69.0 (47-75)	
Man ^b	117 (26.4)	63.0 (47-75)	
NBGF ^c	11 (2.4)	75.0 (60-75)	
Educational status			0.433
High School and lower	44 (9.9)	64.0 (48-75)	
University and higher	279 (62.8)	68.0 (48-75)	
Master's degree/doctorate	121 (27.3)	69.0 (47-75)	
Average monthly income level			0.239
Poor	49 (11.1)	68.0 (47-75)	
Moderate	319 (71.8)	69.0 (47-75)	
Well	76 (17.1)	66.5 (49-75)	
Marital status			<0.001*
Married	145 (32.7)	64.0 (47-75)	
Single	299 (67.3)	70.0 (47-75)	
Do you have a child?			<0.001*
No	335 (75.5)	69.0 (47-75)	
Yes	109 (24.5)	63.0 (47-75)	
Do you live alone?			<0.001*
Yes	107 (24.1)	71.0 (49-75)	
No	337 (75.9)	67.0 (47-75)	
Resident			0.452
Village or district	53 (11.9)	69.0 (48-75)	

City center	391 (88.1)	68.0 (47-75)	
Did you ever attend training on gender equity?			<0.001*
Yes	158 (35.6)	71.0 (47-75)	
No	286 (64.4)	65.5 (47-75)	
Whether there is/was a work-sharing between the sexes in household chores such as washing dishes or laundry while growing-up			0.347
There is/was	186 (41.9)	69.0 (47-75)	
None	258 (58.1)	67.5 (47-75)	
Total	444 (100.0)	68.0 (47-75)	

a,b,c: the difference between groups not having the same letter is significant; NBGF: non-binary or gender-fluid.

Table 2. Distribution of GRAS scores in the study group according to the personality sub-dimensions of the TIPS.

Sub-dimensions of the TIPS	GRAS Score r; p
Openness to experience	0.248; <0.001*
Conscientiousness	0.003; 0.948
Extroversion	0.048; 0.314
Agreeableness	<0.001; 0.998
Emotional stability	-0.089; 0.060

Table 3. Distribution of scores obtained from the gender roles scale (GRAS) in the study group according to variables about eating habits.

Variables about nutrition	n (%)	GRAS Score Median (Min- Max)	Statistical Value p
Eating habits			<0.001*
Omnivorous^a	284 (64.0)	65.0 (47-75)	
Vegetarian^b	43 (9.7)	71.0 (49-75)	
Vegan^b	117 (26.4)	72.0 (55-75)	
The most influential factor in eating habits			
Health^b	99 (22.3)	67.0 (49-75)	<0.001*
Economic reasons^b	57 (12.8)	64.0 (47-75)	
Ethical values^a	136 (30.6)	72.0 (54-75)	
Environment/sustainability	17 (3.8)	69.0 (49-75)	
Social relationships^b	38 (8.6)	63.0 (48-75)	
Beliefs/religious values^b	9 (2.0)	60.0 (51-68)	
Taste/pleasure^b	88 (19.8)	66.0 (47-75)	
Total	444 (100.0)	68.0 (47-75)	

a,b: the difference between groups not having the same letter is significant.

Table 4. Final regression model.

Variables	Unstd β	SE (Unstd β)	Std β	%95 CI	t	p
Age (ref: older ages)	0.053	0.016	0.137	0.083; 0.022	3.392	0.001*
Gender (ref: man)	0.032	0.005	0.281	0.023; 0.041	6.982	<0.001*
Woman	0.036	0.013	0.108	0.010; 0.062	2.685	0.008*
NGBF						
Living alone (ref: no)	0.016	0.005	0.131	0.007; 0.025	3.442	0.001*
Yes						
Attended training on gender equity before (ref: no)	0.009	0.004	0.081	<0.001; 0.017	2.074	0.039*
Yes						
GSEH Score	-0.097	0.015	-0.261	-0.126; 0.069	-6.638	<0.001*
Eating habit (ref: omnivorous)	0.032	0.005	0.271	0.022; 0.041	6.655	<0.001*
Vegan	0.024	0.007	0.136	0.010; 0.037	3.458	0.001*
Vegetarian						
Sub-dimensions of the TIPS Openness to experience	0.023	0.016	0.054	-0.010; 0.055	1.382	0.168
Constant	1.959	0.033		1.895; 2.024	59.733	<0.001
R ²	0.379					p<0.001*
F	28.003					

CI: Confidence Interval; R2: Adjusted R2, F: Test value

Discussion

Evaluating attitudes towards gender roles with different parameters related to social values can generate new insights and provide a better understanding of these attitudes' nature, causes, and consequences. In this study, from this point of view, the levels of egalitarian attitudes towards gender roles of adults were determined, and the factors that may be related to these attitudes, especially personality and eating habits, were examined. The level of egalitarian attitude toward gender roles can be considered similar to the studies conducted on different groups in our country (Aylaz et al., 2014; Özmete & Zubaroglu Yanardağ, 2016).

It is known that in patriarchal societies, there are significant differences between men and women in terms of work-life, social life, and married life. Women are disadvantaged because they work at a lower status than men and are under the burden of housework. This situation may cause men to perceive activities considered as women's roles more negatively (Adana et al., 2011). In addition, women adopt more egalitarian attitudes because they are the gender that suffers more from social inequality. These inferences are also supported in the literature (Bekleviç & Kıran, 2017; Egmond et al., 2010; Ertugrul Yaşar & Zorluoğlu, 2021; Jular-Alba et al., 2021; Öngen & Aytaç, 2013; Son & Bulut, 2016; Şahin, 2020). In the study group, attitudes towards gender roles were found to be "more negative" in men than in women and NGBFs across gender groups. Çiçek & Çopur (2018) reported that there was no relationship between the level of egalitarian attitudes toward gender roles and gender. One of the reasons for the different results reported in the studies may be that the study groups had different socio-cultural/economic characteristics.

Given that they grew up when women were less likely to be employed outside the home, older people may have a more challenging time perceiving gender role discrimination than younger people. Again, it can be said that as age increases, the conservative approach is supported by social stereotypes. In studies conducted on this subject, it has been reported that young people generally have a more egalitarian approach to gender roles (Egmond et al., 2010; Kehn & Ruthig, 2013). Our study found a negative relationship between age and the level of egalitarian attitude towards gender roles. A study by Çiçek and Çopur (2018) reported that young people's attitudes towards gender roles were less egalitarian. The use of different measurement tools and sample characteristics may be effective in reporting different results.

The participants who stated ethical values as the most influential factor in their eating habits also had a more egalitarian attitude towards gender roles. Regarding rights, this may be associated with the fact that these people have attitudes that advocate for the rights or welfare of nonhuman animals ("superiority"). In line with this situation, it is thought that vegans and vegetarians exhibit more egalitarian behaviors regarding gender roles than omnivores (Son & Bulut, 2016). Our study found that those who stated that ethical value was the most influential factor on eating habits had higher egalitarian attitudes towards gender than other groups. In addition, vegetarians and vegans were found to have more egalitarian attitudes towards gender roles than omnivores. No difference was found between vegetarians and vegans regarding egalitarian attitudes towards gender roles. One study reported no difference between vegetarians and omnivores regarding this egalitarian attitude (Figueredo, 2021). However, it is noteworthy that this referenced study did not analyze vegans separately. Additionally, it is known that studies on this subject are limited in the literature.

Being open to new experiences may be associated with less adoption of gender roles, such as many traditions imposed by society. In our study, although it was observed that attitudes towards gender roles were more egalitarian in those with the "open to experiences" personality type, this difference was not found to be significant in further analysis. Kurpisz et al. (2016) also reported no relationship between personality types and gender roles. It is challenging to classify personality types accurately, and identifying personality with sharp boundaries may be one of the reasons why these differences could not be revealed.

Educational activities that raise awareness about gender roles create more egalitarian attitudes by breaking the stereotypes about gender roles (Koyuncu Şahin & Çoban, 2019). We determined that approximately one-third of the study group (35.6%) had a history of attending training on gender roles, and those who received training on this subject had a more egalitarian attitude regarding their perspective on gender. The literature also reported a similar result (Ergin et al., 2019).

People living alone assume all gender-related roles in their home, work, and social lives, regardless of their gender, which leads to a more egalitarian approach to gender roles. As expected, our study found that those living alone had more egalitarian attitudes towards gender roles than those living with two or more people at home. A similar result was reported in a study by Çiçek and Çopur (2018).

Conclusions and Suggestions

The study determined that gender, eating practices, and the level of agreement with gender-based stereotypes in eating habits (GSEH level) were determinants for the attitudes towards gender roles. No relationship was found between personality types and the level of egalitarian attitudes towards gender roles. It may be helpful to develop more egalitarian attitudes towards gender roles, carry out awareness-raising attempts and thus provide more inclusive environments. Further studies are needed to better elucidate the relationality of attitudes to hierarchies in eating habits and gender roles.

References

- Adams, C. J. (2010). *The Sexual Politics of Meat: A Feminist-Vegetarian Critical Theory*. Translated by G. Tezcan and M. E. Boyacıoğlu. İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Adana, F., Arslantaş, H. F., N. Ergin, N. Biçer, N. Kıranşal, & S. Şahin. (2011). Views of Male University Students About Social Gender Roles; An Example from East of Turkey. *Journal of Family Violence*, 26 (7), 519-526. <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/views-male-university-students-about-social-gender-roles-example>.
- Allen, M. W., Wilson, M., Ng S. H., & Dunne M. (2000). Values and Beliefs of Vegetarians and Omnivores. *The Journal of Social Psychology*, 140 (4): 405-422. <https://doi.org/10.1080/00224540009600481>
- Altınal, B. E., & Tekdemir G. (2020). Ambivalent Speciesism Scale: Development, Validity and Reliability. *Nesne Dergisi*, 8 (18), 492-506. <https://doi.org/10.7816/nesne-08-18-09>
- Atak, H. (2013). The Turkish Adaptation of the Ten-Item Personality Inventory. *Archives of Neuropsychiatry*, 50, 312-319. <https://doi.org/10.4274/npa.y6128>
- Aylaz, R., Güneş, G., Uzun, G., & Ünal, S. (2014). Opinions of University Students on Gender Roles. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 23(5), 183-189. <http://abakus.inonu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11616/6802/Makale%20Dosyas%c4%b1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Bakioğlu, F., & Türküm, A. S. (2019). Adaptation of Gender Role Attitudes Scale to Turkish: A Study of Validity and Reliability. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(2), 717-725. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.2697>
- Bekleviç, A. Ç., & Kıran, S. (2017). Bir üniversite hastanesi araştırma görevlilerinin toplumsal cinsiyet rolleri tutum ölçeği ve çalışma yaşamında toplumsal cinsiyet rolleri algısının değerlendirilmesi. Master's thesis, Bülent Ecevit University.
- Bugay, A., Delevi, R., & Mullet, E. (2019). Attitude toward women in Turkey: Combined effect of sex, place, and culture. *Current Psychology*, 40, 3284-3292. <https://doi.org/10.1007/s12144-019-00273-2>
- Costa, P. A., & Davies, M. (2012). Portuguese Adolescents' Attitudes Toward Sexual Minorities: Transphobia, Homophobia, and Gender Role Beliefs. *Journal of Homosexuality*, 59(10), 1424-1442. <https://doi.org/10.1080/00918369.2012.724944>
- Cullen, J. M., Wright Jr, L. W., & Alessandri, M. (2002). The Personality Variable Openness to Experience as It Relates to Homophobia. *Journal of Homosexuality*, 42(4), 119-134. https://doi.org/10.1300/J082v42n04_08
- Çarpar, M. C. (2020). Nutrition, Identity and Masculinity: The Sociology of Meat Eating. *İstanbul University Journal of Sociology*, 40, 249-277. <https://doi.org/10.26650/SJ.2020.40.1.0041>
- Çiçek, B., & Z. Çopur. (2018). The Attitudes of Individuals Towards Women's Working And Gender Roles. *International Journal of Eurasian Education and Culture*, 3(4), 1-21. https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijoeec/issue/37148/428498#article_cite.
- Van Egmond, M., Baxter, J., Buchler, S., & Western, M. (2010). A Stalled Revolution? Gender Role Attitudes in Australia. 1986-2005. *Journal of Population Research*, 27(3), 147-168. <https://doi.org/10.1007/s12546-010-9039-9>
- Ergin, A., Bekar, T., & Aydemir, A. G. (2019). Attitudes of Students of Medical Faculty to Gender Roles and Affecting Factors. *Fırat Medical Journal*, 24(3), 122-128. <http://www.firattipdergisi.com/text.php?id=1163>.

- Ertuğrul Yaşar, Z. E., & Zorluoğlu, E. (2021). Investigation of University Students' Gender Roles and Attitudes Towards Gender Roles. *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 0(12), 1-17. <https://doi.org/10.29157/etusbe.2020.59>
- Everett, J. A., Caviola, L., Savulescu, J., Faber, J, N. S. (2019). Speciesism, generalized prejudice, and perceptions of prejudiced others. *Group Processes and Intergroup Relations*, 22(6), 785-803. <https://doi.org/10.1177/1368430218816962>
- Figueredo, E. V. (2021). Investigating Differences in Gender Identity, Empathy and Personality Between Vegetarians and Non-Vegetarians. Doctoral diss., National College of Ireland, Dublin.
- Fox, N., Ward, L. (2008). Health, Ethics and Environment: A Qualitative Study of Vegetarian Motivations. *Appetite*, 50(2-3), 422-429. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2007.09.007>
- Hawthorne, M. (2019). *Vegan Etik: Herkes İçin Şefkatli Bir Yaşama Kucak Açmak. [A Vegan Ethic: Embracing a Life of Compassion Toward All.]* Translated by Feyyaz Şahin. İstanbul: Pales.
- Hopwood, C. J., Bleidorn, W., Schwaba, T., Chen, S. (2020). Health, Environmental, and Animal Rights Motives for Vegetarian Eating. *PloS One*, 15(4), e0230609. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0230609>
- Jular-Alba, R., Martín-Ramos, C., & Martín-Ramos, P. (2021). Attitudes Towards Gender Equality And Coeducation Among Secondary School Teachers: A Case of Study in Madrid, Spain. *Electronic Journal of Research in Education Psychology*, 19(55), 491-508. <https://doi.org/10.25115/ejrep.v19i55.3751>
- Kalof, L., Dietz, T., Stern, P. C., & Guagnano, G. A. (1999). Social Psychological and Structural Influences on Vegetarian Beliefs. *Rural Sociology*, 64(3), 500-511. <https://doi.org/10.1111/j.1549-0831.1999.tb00364.x>
- Kehn, A., & Ruthig, J. C. (2013). Perceptions of Gender Discrimination Across Six Decades: The Moderating Roles of Gender and Age. *Sex Roles*, 69(5-6), 289-296. <https://doi.org/10.1007/s11199-013-0303-2>
- Koyuncu Şahin, M., & Çoban, A. (2019). An Overview of Gender Studies on Education in Turkey. *The Journal of International Social Research*, 12(64), 588-599. <https://doi.org/10.17719/jisr.2019.3381>
- Kurpisz, J., Mak, M., Lew-Starowicz, M., Nowosielski, K., Bienkowski, P., Kowalczyk, R., Misiak, B., Frydecka, D., & Samochowiec, J. (2016). Personality traits, gender roles and sexual behaviours of young adult males. *Annals Of General Psychiatry*, 15(1), 1-15. <https://doi.org/10.1186/s12991-016-0114-2>
- Öngen, B., & S. Aytaç. (2013). "Attitudes of University Students Regarding to Gender Roles and Relationship with Life Values." [Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve yaşam değerleri ilişkisi.] *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 0(48), 1-18. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusoskon/issue/9552/119306>.
- Özmete, E., & Zubaroğlu Yanardağ, M. (2016). The Male Perspective on Gender Roles: The Value of Being a Male or a Female. [Erkeklerin Bakış Açısıyla Toplumsal Cinsiyet Rollerine: Kadın ve Erkek Olmanın Değeri.] *Turkish Journal of Social Research*, 20(1), 91-107. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsadergisi/issue/21499/230533>.
- Savaş, G. (2018). Gender (In) Equality Perception of Individuals Living in Turkey. [Türkiye'de Yaşayan Bireylerin Toplumsal Cinsiyet Eşit(siz)liği Algısı.] *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 1(2), 101-121. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ktc/issue/39906/461518>.
- Son, G. Y. T., & Bulut, M. (2016). Vegan and Vegetarianism as a Life Style. [Yaşam Tarzı Olarak Vegan ve Vejetaryenlik.] *Journal of Human Sciences*, 13(1), 830-843. <https://www.j->

humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/3614.

- Şahin, N. N. (2020). The Relationship Between Gender Role and Food and Beverage Consumption Preferences. [Cinsiyet Rolü ile Yiyecek ve İçecek Tüketim Tercihleri İlişkisi.] PhD diss., University of Balıkesir.
- Thomas, M. A. (2016). Are Vegans the Same as Vegetarians? The Effect of Diet on Perceptions of Masculinity. *Appetite*, 97, 79-86. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2015.11.021>
- UN. (2020). Gender stereotyping. OHCHR and women's human rights and gender equality. <https://www.ohchr.org/en/women/gender-stereotyping>
- Wrenn, C. L., & Johnson, R. (2013). A critique of single-issue campaigning and the importance of comprehensive abolitionist vegan advocacy. *Food, Culture and Society*, 16(4), 651-668. <https://doi.org/10.2752/175174413X13758634982092>

Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi (AKAR)

Journal of Abant Cultural Studies

2024, 9(17), 17 – 40.

İnternet Haberciliğinde Doktorlara Yönelik Nefret Söylemi *

Hate Speech Against Doctors in Internet News

Elif Hatice BAHÇEÇİOĞLU¹

Geliş Tarihi (Received): 10.01.2024

Kabul Tarihi (Accepted): 09.02.2024

Yayın Tarihi (Published): 27.04.2024

Öz: Habercilik açısından tartışılan konulardan biri, liberal-çoğulcu ve eleştirel yaklaşımların öğretileri doğrultusunda gazeteciliğin tarafsızlığına ilişkin bakış açısıdır. Şüphesiz bu bakış açısı internet haberciliğinin yarattığı yeni yöntemlerle tartışma alanını genişletmiş; böylece gazeteciliğin evrensel kodları değer kaybına uğrayarak etik ilkeleri zedelemiştir. Bu çalışmanın amacı sağlıkta şiddet sorununa farklı bir perspektifle yaklaşarak, internet haberciliğinde doktorlara yönelik nefret söylemini ortaya koyarak, doktor kimliğine yönelik etik ihlalde bulunduğunu açıklamaktır. Araştırma COVID-19 virüsünün Türkiye’de ilk görüldüğü vakayı takriben iki yıllık süreçte gerçekleştirilmiştir. Çevrim içi haber sitelerinden anahtar kelimeler aracılığıyla amaçlı örneklem doğrultusunda seçilen dört haber, van Dijk’in eleştirel söylem çözümlemesi sistematığına göre incelenmiştir. Bu haberlerde kalıp yargılar, önyargı, ötekileştirme, ayrımcılık, damgalama gibi nefret söyleminin temel unsurları bulgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nefret Söylemi, Medya Etiği, İnternet Haberciliği, Sağlıkta Şiddet, Doktor

&

Abstract: One of the issues discussed in terms of journalism is the perspective on the impartiality of journalism in line with the teachings of liberal-pluralist and critical approaches. Undoubtedly, this perspective has expanded the field of discussion with the new methods created by internet journalism; Thus, the universal codes of journalism have lost value and damaged ethical principles. The aim of the study is to approach the problem of violence in healthcare from a different perspective, to reveal the hate speech against doctors in internet journalism, and to explain that there is an ethical violation regarding the identity of a doctor. The research was conducted approximately two years after the first case of the COVID-19 virus was seen in Turkey. Four news stories selected from online news sites through purposeful sampling using keywords were examined according to van Dijk’s critical discourse analysis systematics. In these news, basic elements of hate speech such as stereotypes, prejudice, marginalization, discrimination and stigmatization were detected.

Keywords: Hate Speech, Media Ethics, Internet Journalism, Violence in Health, Doctor

Atıf/Cite as: Bahçeçioğlu, E. H. (2024). İnternet Haberciliğinde Doktorlara Yönelik Nefret Söylemi, Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi, 9 (17): 17-40.

İntihal-Plagiarizm/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/pub/ijaws>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University, Since 2016 – Bolu

* Bu çalışma yazarın 9. Uluslararası İletişim Günleri Dijital Çağda İletişim Çalışmaları Sempozyumu’nda da sözlü bildiri olarak sunulan, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon Bilim Dalı’nda, TÜBİTAK desteğiyle yürütülen “Medyada Doktorlara Yönelik Nefret Söylemiyle Mücadelede Yeni Bir Söylem Arayışı” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

¹ Dr., elifbahcecioglu@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6747-9250

1. Giriş

İnternet çağının yarattığı yenilikler, geleneksel gazetecilik pratiklerini dönüştürerek enformasyon aktarımına dair önemli sorunları gündeme getirmektedir. Zira ana akım ve eleştirel yaklaşımların değerlendirmeleri doğrultusunda medya kuruluşlarının toplumsal gerçekliğe ve toplumun ortak çıkarlarına hizmet etmesi gerekirken, söz konusu haber olduğunda bu hizmet anlayışının sorunlu bir alana yol açtığı söylenebilir. Nitekim haber, birey ve toplum düşünsel, duygusal dünyasını doğrudan etkileyebilecek bir güce sahip olduğu için insanların önce zihninde ve tutumlarda sonrasında ise günlük konuşmalarında ve davranışlarında değişimlere neden olabilir (Yurdakul, 2018: 74). Bu etki nedeniyle nesnellik, tarafsızlık, kesinlik, dengelilik gibi haberciliğin değişmeyeceği savunulan niteliklerine son derece önem atfedilse de bu niteliklerin geleneksel gazetecilik alanında bile geçerliliğinin olmadığı ifade edilirken, internet gazeteciliğinde ise tamamen saygınlığını yitirdiği vurgulanmaktadır (Özerkan, 2012: 49-52). Böylece medya etiğinden gittikçe uzaklaşmaktadır. İşte medya etiğinin sekteye uğradığı alanlarından biri de sağlık haberciliği çerçevesinde doktor temalı içeriklerdir. Öyle ki sağlık haberlerinde konuların seçimi ve işleniş biçimi, belli kalıp yargılar ve peşin hükümlü yaklaşımlar doğrultusunda doktor hataları ve ihmalleri üzerinden mağduriyet, felaket, üzüntü, sıkıntı gibi infial yaratıcı rutinlerle çerçevelenmektedir (Geçer, 2018; Taylan & Ünal, 2017). Dahası sansasyon yaratma potansiyeli bulunan haberlerde kitleleri çaresizliğe iten bir anlayış da görülmektedir (Yeniceler Kortak, 2022: 501). Hatta daha ileri adımda metnin içeriğine inildikçe ötekileştirici, damgalayıcı, ayrımcı bir dil kullanıldığı da saptanabilir. Tüm bunlar doktorlara yönelik bir nefret söyleminin gerçekleştiğini göstermekle birlikte, etik bir ihlal yapıldığını da gözler önüne sermektedir. Oysa Yavaşçalı ve Şirvan'ın (2022: 44) da belirttiği gibi tıpkı tıpta olduğu gibi "önce zarar verme" prensibi sağlık haberciliğinde de olmalı ve haber çerçevelerinde bu prensipten hareketle davranılmalıdır.

Bilindiği gibi COVID-19 salgın sürecinin başlarında sağlık çalışanlarına yönelik oluşan gündem kahramanlaştırma üzerineyken, kısa süre sonra doktorlar yeniden şiddetle anılmaya başlandı (Bahçecioğlu, 2022). Bu tür dönüşümler çalışmanın ortaya çıkmasında itici bir güç oluşturdu. Zira salgının etkisi kırılmaya başladıkça haber dili de aslında dünden bugüne doktorlara yönelik aşına olunan habercilik rutinlerine keskin bir dönüş sağladı. Bu anlamda "doktor hatası", "doktor ihmali" gibi kalıp yargılar ve bunların getirdiği önyargılı yaklaşımlar, gazetecilerin sürekli yeniden üretetek normalleştirdiği "biz" ve "doktorlar" şeklinde ikili karşıtlığa neden olan, dolayısıyla onları ötekileştiren ve bunlardan kaynaklı nefret söylemine yol açan bir ideolojinin izleridir. Buradan hareketle, çalışmada yapılan çözümlenmeler sonucunda, nefret söyleminin temel unsurlarının hekimlere yönelik de kullanıldığı tespit edilmiştir. Özellikle hata ve ihmal üzerinden çeşitli suçlar yüklenerek doktorlar hedef gösterilmekte; bu da sağlıkta şiddet açısından aslında geçmişten günümüze medyanın empoze ettiği düşünce biçimine işaret etmektedir.

1.1. Araştırmanın amacı

Bu çalışmanın amacı geçmişten günümüze süregelen "doktor hatası", "doktor ihmali" gibi kalıp yargılar üzerinden yapılan sağlık haberlerini ve bu haberlerin işleniş biçimini ortaya koyarak, internet haberciliğinde doktorlara yönelik nefret söylemini açığa çıkarmak ve doktor kimliğine yönelik etik ihlalde bulunulduğunu açıklamaktır. Nitekim COVID-19 sürecinin başlangıcındaki sağlık çalışanlarına yönelik oluşan kısa süreli destek, mevcut algının değişmesine yetmemiş, olumsuz bakış açısı devam etmiştir (Bahçecioğlu, 2022). Benzer bir algının haberler için de söz konusu olması, araştırma yönünü COVID-19'dan sonraki haberlere çevrilmesine neden olmuştur. Böylece yeni bir inceleme alanı ortaya çıkmıştır.

1.2. Araştırmanın önemi

"Sağlıkta şiddet" toplumsal sorunların baş sıralarında yer almakla birlikte genellikle halktan kişilerin doktorlara uyguladığı ve kimi zaman ölüm gibi ağır bir sonucun da gerçekleşebildiği fiziksel eylem olarak bilinmektedir. Bu yönüyle ciddi bir öneme sahip olan sorunun belki de arka planındaki medyanın doktorlara yönelik oluşturduğu algıdan, bu algıdaki söylem biçiminden söz etmek ayrı bir önem

taşımaktadır. Zira özellikle haber medyasında doktorlarla ilgili ele alınan konular ve bu konuların işleniş biçimi, kemikleşen bir söylem tarzını gözler önüne sermektedir.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın modeli

Geçmiş yıllardan bugüne değin sağlık haberciliğinin doktor temalı kimi konularında, onlara yönelik egemen söylem kalıplarının yer bulduğu görülmekle birlikte, bu söylemlerin habercilik pratiklerinde rutinleştiği, normalleştiği, hatta meşru bir temele oturtulduğu gözlenmektedir. Ne var ki bir olumsuzlama, hatta suçlama içeren bu anlayış, yaşamsal süreçte canının emanet ettiği ve sıhhat beklendiği insanlara bir vefa borcu hissedilmesi yerine nefret ve şiddetle karşılık bulmaktadır. Gündelik hayatta haberlerden edinilen bilgi, inanç, tutum ve bakış açılarının okur ya da izler kitle için yeri düşünülmediğinde, doktorlara yönelik yaratılan bu tür algı biçimlerinin zihinde birikmesi ve günü geldiğinde söylem veya davranış şekli olarak ortaya çıkabilmesi yadsınamayacak bir gerçektir. Dolayısıyla haberlerdeki söylem dili büyük önem teşkil etmektedir. Bununla birlikte haberin tarafsızlığı ve dengeliliğini savunan liberal yaklaşımın aksine metinlerin ideolojik bir kurgu olduğuna dikkat çeken eleştirel yaklaşımdan hareketle, baskın söylemleri barındıran doktorlarla ilgili bu tür haberlere de şüpheyle yaklaşılmalı ve bilgiyi üretme gücünü elinde bulunduran medya kuruluşlarının, kamu söylemi ve eylemlerini manipüle edebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu yüzden haber metinlerini incelemeye almak, ciddi bir soruna dikkat çekme açısından ayrı bir yere sahip olacaktır. Bu noktada van Dijk'ın haber metinleri için formüle ettiği ve Ömer Özer'in bir şablon olarak sunduğu eleştirel söylem çözümlemesi, çalışma için uygunluk göstermektedir.

Haber üretimi, toplumsal, kültürel, politik ve ekonomik dinamiklerden ayrı tutulamayacağı gibi bu dinamikler, bir toplumsal yapının ürünü olması sebebiyle haber söylemini etkiler. ESÇ ise bu dinamikleri inceleyerek haber söyleminin ardında mevcut yapıyı çözmeyi, çeşitli stratejilerin nasıl inşa edildiğini, söylemdeki güç ve iktidar ilişkilerinin nasıl yeniden üretildiğini anlamayı amaçlayan bir yaklaşım benimsemektedir. Bu açıdan haber söylemi kavramsallaştırmaları ve modeli bakımından Teun A. van Dijk'ın eleştirel söylem çözümlemesi, haber araştırmalarında öne çıkmaktadır. Çünkü onun modeli, haberin yapısının yanı sıra ideolojik sunumunu ortaya koyma açısından önem taşımaktadır (Karaduman, 2017: 33-45; Özer, 2015: 200).

Günlük konuşmaları saymazsak, haberlerden daha sık ve daha fazla kişi tarafından karşılaşılan söylemsel bir pratikten bahsetmek belki de mümkün değildir. İçinde bulunulan dünyayla ilgili politik, sosyal bilgi, inançlar, her gün izlenen/okunan haberlerden kaynaklanmaktadır (van Dijk, 2007: 166). Aslında zihinsel model sübjektif olduğu için her kişi belli bir haberden farklı bir model çıkarsayabilir. Ancak hayat boyunca örneğin bir grup (bu çalışma için doktorlar) hakkında tek bir şey duyup, farklı medya organlarında tekrar tekrar okuyarak veya izleyerek günümüze gelindiğinde; söz konusu grupla ilgili eğer ki bir deneyim yoksa onlara yönelik bir ideolojiye sahip olmayacak ve bunun sonucunda medyadan etkilenme durumu yaşanacaktır. Dolayısıyla o grup hakkında öğrenilen olumsuz nitelemeler zihinde birikerek, onlara yönelik bir tutum şekillenecektir. Bundan sonra o tutumun varlığının benzer konulu haberlerde hissedilmesi için açıkça olumsuz sözcükleri görmeye gerek kalmayacaktır. Bu sebeple o gruba yönelik ortaya çıkan sorunun sadece metindeki olumsuz bir yorumdan ibaret olmadığını söylemek mümkündür. Üstelik kitlelerin bu tür olumsuzlukları genelleyecek kadar ileri gittiği de söylenebilir (van Dijk, 2010: 26-27). Bu noktada metnin tamamını aklında tutamayan okur, bir söylem pratiği olan haberin genel olarak oluşturduğu kalıp yargı ve klişeleri hatırlayarak anlamlandırır. İşte van Dijk'ın haberi çözümlerken bilişsel haritalara dikkat çekmesinin nedeni, bu anlamlandırma pratiğine dayanmaktadır (Durna & Kubilay, 2010: 69).

van Dijk, liberal basının gelişimiyle birlikte söz edilen "haber tarafsızlığı ve dengeliliği" savını yadsımaktadır. O, gazetecilik etik kodlarının dolayısıyla birlikte haberciliğin örgütlenmesi ve işleyişiyle üretilen metinleri, toplumsal yapıyla ilişki kurarak açıklar. Bu amaçla haber çözümlemelerinde toplumsal güç/iktidar yapılanmasını ortaya koymak için metnin mikro yapısındaki sözcük seçimlerine değin uzanan

bir analiz yöntemi uygular. Ona göre haber söylemini bütünsel bir perspektifle ele almak, metne sinmiş ideolojiyi görülebilir kılar. Bu çerçevede liberal yaklaşımın habere ilişkin savunduğu tarafsız ve dengeli haber anlayışını incelerken medya kuruluşlarının bir söylemi olarak değerlendirip, haber söyleminin yerleşmiş yapılarının bir eleştirisini sunar (Keskin, 2004: 391-392). Bunu yaparken formüle ettiği yöntem çeşitli katmanları kapsar. Makro yapı ve mikro yapı olarak ayrılan bu katmanlardan makro yapı çözümlemesinde; metnin konusu ve teması bakımından haber başlıkları, girişler, ana olayın sunumu, haberin ardan ve bağlam bilgisi, fotoğrafları, kaynakları gibi faktörler incelenirken, mikro yapıda, kelimeler ve cümlelere odaklanarak aktif-pasif yapılar, nedensel-işlevsel-referansal ilişki, görgü tanıklarının ifadeleri, haber retorikası dikkate alınmaktadır. Bu faktörlerle haber metninin arka planını inceleyen van Dijk, haberi toplumsal bağlam içinde çözmeye gayret etmiştir (Başdinc, 2020: 48; Devran, 2010: 64-65; Özer, 2011: 83-85).

ESÇ'nin yoğunlaştığı ana konulardan biri gücün kötüye kullanımı olduğu için medya metinlerinde bu noktanın söylemlerde nasıl yeniden üretildiği sorusu ciddi bir husustur. Bilhassa toplumsal eşitsizliklerin (din, ırk, cinsiyet, "meslek" vd.) dile nasıl yerleştirildiğiyle ilgilenen ESÇ, söylem yapılarını ve stratejilerini çözümlenerek, söylemin ardanındaki toplumsal dinamikleri çıkarmayı amaçlar. Böylelikle egemen söylemlerin normalleştiği, meşrulaştığı, konuşma ve metinlerde belli bir dünya görüşünden izler taşıyan ideolojik ve kapalı metinler açığa çıkar (Karaduman, 2017: 42-43). Bu önemlidir; zira bilginin bir güç kaynağı olması sebebiyle ve toplumdaki bazı kuruluşların ayrıcalıklı olarak uzmanlaşmış bilgiye erişmesi nedeniyle, kamu söylemi ve eylemleri manipüle edilebilir (Van Dijk, 2014: 68-69). İşte ESÇ ile insan hakları kavramları doğrultusunda, bazı baskın metin veya konuşma biçimlerinde hak ihlali gerçekleştirildiğine ilişkin bir çıkarıma ulaşılabilir. Böylece söylemsel pratiklerin kötüye kullanımına yönelik eleştirel bir değerlendirme yapılmasına izin verilir (van Dijk, 2009 akt. Özer, 2015: 206; Van Dijk, 2014: 63).

2.2. Araştırmanın evreni ve örnekleme/Araştırmanın çalışma grubu

Araştırmanın evrenini internet haberleri oluşturmaktadır. Araştırma COVID-19 salgın sürecinin Türkiye'deki başlangıcı olan Mart 2020 tarihini takriben iki yıl içinde yayınlan 19 internet haberlerinin çözümlenmesinden oluşmakla birlikte, detaylı ve uzun bir analiz olması sebebiyle bu çalışma için ana akım medya olarak nitelendirilen yayın gruplarına ait 4 haberle sınırlandırılmıştır.

2.3. Veri toplama araçları ve süreci

Araştırma süreci (doktora tez çalışması) COVID-19 salgının başlangıcıyla birleştiğinde iki yıl sürdüğü için geniş bir sınır getirilmiştir. Haber verilerini elde etmek amacıyla Google arama motoruna yukarıda belirtilen anahtar kelimeler vb. yazılarak rastgele taramayla amaçlı örnekleme yöntemi doğrultusunda ulaşılan ilk 20 haber seçilmiştir; 1 haberin daha sonra yayından kaldırılması nedeniyle 19 haber eleştirel söylem çözümlemesiyle analiz edildikten sonra kelime/sayfa sınırlılığı nedeniyle ancak 4 tanesi bu çalışmaya dahil edilebilmiştir.¹

3. Habercilik Pratiklerine İlişkin Temel Yaklaşımlar

Yazılı basın, Türkiye'de 1980'li yılların başına kadar etkin varlık gösterse de 1990'lı yıllardan itibaren popüleritesini özel televizyon ve radyolara devretmiş, 2000'li yıllardan itibaren ise medyayı ciddi biçimde etkileyen internet öne çıkmıştır. Bu anlamda son yıllarda teknolojik, ideolojik ve ekonomik değişim, medyanın yapısındaki değişimleri de beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla bu gelişmeler, medyada haber verme sürecini de derinden etkilemiştir (Kılıç, 2013: 90).

Gündelik hayatın ayrılmaz bir parçası haline gelen internetin değiştirdiği alanlardan biri de haberciliktir. İnternetin yaygın kullanımı, daha fazla okura ulaşabilmek isteyen gazeteler için yeni bir ortam sağlamış, böylece gazetelerin aynı zamanda dijital platforma taşınması, hatta sadece dijital yayıncılık yapan sitelerin ortaya çıkması hızlanmıştır (Özel & Deniz, 2019: 445). Ne var ki bu durum pek çok avantaj sağlasa da gazetecilik etiğinde temel sorunlar yaratmaktadır. Bu anlamda gazetecilik etiğinin anlaşılması, demokratik toplumlarda medyaya yüklenen işlevlerle yakından ilgilidir. Bu işlevler doğrultusunda ve etik çerçevede gazeteciliğin toplumdaki amaçları, iki temel yaklaşım doğrultusunda ele alınmaktadır (Uzun, 2007: 25). Bu

iki yaklaşım ortaya konduğunda internet haberciliği de olmak üzere gazeteciliğin niteliğindeki değer kaybı açığa çıkacaktır.

Haber, pek çok araştırmacının üzerinde durduğu gibi, sorunlu bir alana işaret etmektedir. Böyle düşünülmesindeki ana neden, habere ilişkin bakış açısı ve bu bakış açısından kaynaklanan yaklaşımlardır. İki ana eksen üzerine kurulan ve bir kavrayış farklılığına yol açan değerlendirmeler, ana akım (liberal-çoğulcu) yaklaşım ve eleştirel yaklaşım şeklinde yer bulur (Yağlı, 2007: 356). Liberal-çoğulcu yaklaşıma göre medya (özelde basın), “toplumun aynası”dır. Yani medyanın toplumda olan biteni, toplumsal gerçekliği tıpkı bir aynada yansıtıyor gibi göstermekte olduğu varsayılır. Bununla birlikte basın özgürlüğünü ve medyanın liberal demokrasi teorisinin içine yerleştirilmesini savunan ana akım yaklaşım, medya kuruluşlarının tüm toplumun ortak çıkarını gözettiğini ileri sürmektedir (Kaya & Çakmur, 2014: 568-570). Diğer bir deyişle demokrasiyi yaşatmanın ve geliştirmenin en önemli araçlarından biri olan basın, bu işlevini yerine getirebilmek için “halkın temsilcisi”, “kamu gözcüsü” olarak gerçeği anlatacak ve bu anlatım esnasında nesnel bir resim sunacaktır. Öyle ki bu yaklaşıma göre medya nört bir araç, gazeteciler de belli haber kaynaklarından topluma bilgi aktaran tarafsız profesyonellerdir. Sorunlu alanı oluşturanın ise herhangi bir yanlıktan sıyrılmamanın mümkün olup olmadığıdır. Bu yüzden liberal yaklaşımın bakış açısının gözden düşmesi söz konusu olduğu söylenebilir (Uzun, 2007: 26-31; Dursun, 2014: 70; Kılıç, 2013).

Liberal-çoğulcu yaklaşımın aksine eleştirel yaklaşım ise gazetecinin gerçeği olduğu gibi yansıtan metinler yazdığına şüpheyle baktığı gibi gazetecinin sadece olay ve toplum arasındaki bir aracı olduğu görüşüne de kuşku duymaktadır (Dursun, 2003: 64). Zira haber metinlerinde alıcılara sunulan dünya, dil dolayısıyla aktarılan bir kurgudur. Haber, onu üreten kişinin ve kurumun dünya görüşünden, o kurumun yapısındaki kültürel, toplumsal, ekonomik, ideolojik çerçeveden soyutlanamaz niteliktedir. Bu yüzden liberal yaklaşım haber değerlendirmelerinde eksik kalmaktadır. Haberin nasıl üretildiği ve yapılandırıldığı, hangi koşulların üretim sürecini etkilediği, hangi bölümlerin öne çıkarıldığı veya geri çekildiği, kitlelere nasıl aktarıldığı ve onların nasıl algıladığı gibi soruların hepsi, geniş bir perspektiften bakan eleştirel yaklaşımlara dayanmaktadır. Buradaki temel çıkış noktası, “haberin birebir gerçekliği yansıtıp yansıtmadığı, yansıtmıyorsa anlamın haber içinde hangi belirleyenlere göre kurulduğu ve gerçekliğin kimin gerçekliği olduğudur” (Yağlı, 2007: 356; Özerkan, 2002: 70). Dolayısıyla eleştirel yaklaşımlar, medyanın kapitalist sistemin bir parçası olmasından ötürü ve belli sınıf fraksiyonlarının çıkarlarını yansıtmamasından dolayı “nesnel ve tarafsız haberciliğin olmayacağı” üstünde durmaktadırlar. Bu doğrultuda habercinin yaptığı işin, toplumun ortak çıkarlarını değil; medya sermayedarlarının çıkarlarını devam ettirecek şekilde mevcut gerçekliği çarpıtmak olduğu ileri sürülmektedir. Buradan yola çıkarak da haberin ne olduğuyla ilgili tanımlamalar, ideolojik işleyiş süreciyle bağlantılı olarak ele alınmaktadır (Dursun, 2003: 64; Dursun, 2014: 70).

Diğer sektörlerde olduğu gibi, habercilik de kapitalizmin bir ürünü olarak şekillenmiş ve bu sistemin devamlılığın sağlamasında ideolojik rol üstlenmiştir. Bu yüzden kapitalizmin tarihsel süreci içerisinde ortaya çıkan gereklilikler, habercilik pratiğini etkilemekte ve dönüştürmektedir. Bu tür gereklilikler doğrultusunda, etiğin de medyada yer bulduğu düşünülmektedir (Kaya, 2020: 386). Bu noktada “geleneksel medya etiği yeni medya için geçerli midir” sorusu öne çıkabilir. Zira geleneksel medyaya göre birçok özelliğe sahip olan yeni medyanın, etiğin sınırlarını aştığını ve geleneksel medya etiğinin yeni medya için de geçerli olduğunu vurgulamak gerekir (Çakır & Temir, 2021: 6). Bu anlamda internet haberciliğindeki etik ihlalleri tespit edebilmek adına eleştirel yaklaşım doğrultusunda değerlendirmelerde bulunmak önem teşkil etmektedir. Nitekim Yağlı'nın da ifade ettiği gibi medyadaki anlamların nasıl

oluştığı ve yapılandığı eleştirel çalışmaların kapsamındadır (2007: 356). Bu yüzden eleştirel teori, bu çalışma için de önemli bir yol haritasıdır.

3.1. İnternet Haberciliğinin Avantajları/Dezavantajları ve Gazeteciliğin “Değiş(e)mez” Nitelikleri

Yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı olanaklar ve buna mukabil habercilik pratiklerine getirdiği avantajlar yadsınamayacak bir gerçektir. Her şeyden önce okurun bilgiye erişimi açısından kolaylık yaratan yeni teknolojiler, haberciler açısından da veri aktarımını hızlandırmaktadır. Bununla birlikte 7/24 haber yayını yapılabilmesi, haberin üretim maliyetlerinin düşmesi, haberi yazılı, görsel ve işitsel olarak sunmaya olanak tanıyan multimedya biçimselliği, kullanılan araçların küçülmesi ve hafiflemesinden kaynaklı haber üretiminin pratikleşmesi, haber konularında gelişmeler yaşandıkça sürekli güncelleme ve kısa zamanda hataları düzeltme fırsatı, hipermetinsellik özelliğiyle ilgili sitelere bağlanabilme, eşzamanlı/eşzamansız iletişim kurma, arşivleme olanağı, kitlesizleştirme, zaman ve mekandan bağımsızlık, doğayı koruma (kağıt tasarrufu gibi), etkileşimsellik, toplumun sesini duyurabilmesi ve hızlı geri bildirim, haber kaynağının çeşitliliği, dağıtım kolaylığı gibi daha pek çok avantaj sağlayan internet haberciliği, gazeteciliğe ilişkin önemli katkılar sunmaktadır (Dolgunyürek, 2012; Özel & Deniz, 2019). Ancak tüm bu avantajların yanı sıra gazeteciliğin değişmez niteliklerine de gölge düşürmektedir. İşe bu nokta internet haberciliğinin dezavantajlarını oluşturmaktadır.

Daha önce de belirtildiği gibi içinde bulunduğumuz internet çağına yönelik tartışmalarda öne çıkan konulardan biri gazetecinin nesnel gerçekliğe olan bağlılığıdır (Kılıç, 2013: 90). Çünkü haber, güncel ve ilginç olanın mümkün olduğunca nesnel ve gerçeğe uygun bir şekilde sunulmasıdır. Bu yüzden haber metinlerinde her türlü taraflı değerlendirmelerden uzak durulmalıdır (Schlapp, 2002: 17). Ancak nesnelliğin sağlanması için vurgulanan tarafsızlık, dengelilik, kesinlik, doğruluk, tutarlılık, inanılabilirlik, haber ile yorumun ayrılması vb. (Karaçay, 2018: 11; Şeker, 2003: 100) gibi haberin değiş(e)mez nitelikleri, günümüzde gittikçe saygınlığını yitiren bir hal almış, haberdeki objektifliğin bile “modası” geçer olmuştur. Bu anlamda gazetecinin hangi olay veya durumu seçtiği, neyi dışarıda bırakıp neyi ele aldığı, her daim özel bir amaç için olmasa da edilgen ve süreklilik özelliği gösteren bir taraflılıktır (Özerkan, 2012: 49-52).

Haberde katıksız bir nesnellik ölçütünü yakalamak mümkün olmasa da denge unsurunun gözetilmesi, taraflılık eğilimini azaltmak için önemli bir adımdır. Çünkü haberde simetrinin sağlanması, haberin ciddiyeti açısından gösterilen özendir (Özerkan, 2012: 53). Zira her olayın aydınlatılması gereken iki yönü olduğu için iki taraf da dinlenmelidir. Gerçeğin tek yanlı bir şekilde sunulması gazeteciliğe ters bir davranıştır (Schlapp, 2002: 21). Olaydaki tüm kişi, kurum, kuruluşlara söz hakkı tanınmalı, açıklama ve kendini savunma hakkı olmalıdır. Ayrıca tüm taraflara eşit alan ve zaman ayrılmalıdır. Çoğu zaman bu durum için gözden kaçan bir unsur öncelik sıralamasıdır. Zira burada etik olarak üzerinde durulması gereken konu, haberlerin başlıklarında ve manşetlerinde bulunan iddialarla ilgili cevap ve savunma hakkının dikkatlerin en yoğun olduğu haberin başı yerine sonunda bulunduğudır (Kılıç, 2013: 86).

Bir diğer önemli nokta ise haberdeki kesinliktir. Burada hayati unsur aynı zamanda haberlerin doğruluğudur. Zira haberde soruşturulmamış hususların olması veya olasılıklara fazla yer verilmesi iyi sonuçlar doğurmayacağı için bu tür haberlerin doğruluğu ispat edilene kadar yapılmaması, hatta farklı haber kaynaklarından denetlenmesi gerekir. Bu yüzden pek çok konu açığa kavuşturularak, tüm bilginin doğruluğunun kuşkuya yer bırakmayacak biçimde soru işaretleri giderilmeli; gerekirse ilk haberde verilmemeli, ilgi çekmek adına kamuoyu yanıltılmamalıdır. Aksi takdirde hem olayın tarafları hem de yayın kuruluşları zarar görebilir, uzun vadede güvensizlik yaratabilir. Ayrıca önyargılı yaklaşımların habere girmesi, güvenilirliği zedeleyebilir (Güz, 2005: 76; Kılıç, 2013: 85; Tokgöz, 1981: 89-94).

Söz konusu niteliklerden taviz verilmesiyle aslında medya kuruluşları haber metinlerini inşa ederken gündelik hayatta olup biten şeylerin bilgisini doğrudan yansıtmaktan ziyade belirli bir bağlama oturarak tanımlamaktadır (Cangöz, 2009: 80-81). Böylece insanlar çeşitli olaylarla ilgili durumları esas itibarıyla medyanın inşa ettiği biçimiyle ve aktardığı kadarıyla haberdar olup bilgilenmektedir. Dolayısıyla medya,

topluma sürekli bir “anlam çerçevesi” sunup, doğal olanla olağan dışının, iyiyle kötünün, doğruyla yanlışın ayırt edicisi olarak normalin ne olduğuna yönelik bir yön tayin etmektedir (Kaya & Çakmur, 2014: 567). Bu sebeple yaratmış olduğu algı ve oluşturduğu gündem neticesinde, aslında bir nevi toplumu yönetme ve yönlendirme rolü üstlendiğini söylenebilir (Özçağlayan & Apak, 2017: 108). Bu açıdan medyanın insanları etkileme gücü göz önünde bulundurulduğunda; topluma enformasyon yayan kişi ve kurumlar için etik ilkeler büyük önem taşımaktadır (Çakır & Temir, 2021: 6). Öyle ki haber kaynağına ulaşarak, topladığı bilgileri değerlendirip işleme ve bunları sunma pratiğini gerçekleştiren haberciliğin alışlagelen ve sürekli tartışılan biçimsel ve etik sorunları, gelenekselden dijitale geçişle birlikte artarak çeşitlenmiştir (Kara, 2019: 48-49).

4. Medya Etiği ve Sağlık Haberciliğinde Etik İhlaller

Etik, insanların birlik ve beraberlik içinde yaşamalarına yönelik bir düzenleme sağlayan, onların ortak değerlerini koruma altına alan ve toplumsal hayatın davranış pratiğine dair bir gereklilik olan “ahlaki davranış standartları”dır (Değirmenci, 2021: 72). Bu anlamda etik, ahlak üzerine düşünmeyle ilgili bir eylemi düzenleyen, neyin doğru veya yanlış, uygun veya uygunsuz, izin verilir verilmez olduğu bakış açısından hareketle, adalet, doğruluk, dürüstlük, sorumluluk, tarafsızlık, nesnel davranma gibi evrensel değerleri kapsayan kurallar ve ilkeler bütünüdür (Atılğan & Kutvan, 2017: 45; Evers, 2010: 47).

Etiğin bir alt kategorisi olarak medya etiği ise medyayla bağlantılı olan alanlarda çalışan profesyonel kişilerin sahip olması gereken ahlaki sorumlulukları temel alan bir kavramdır. Dolayısıyla medya etiğinden söz edildiğinde mesleki boyuta vurgu yapılmaktadır (Demirel, 2016: 95). Mesleki açıdan medya etiği, esasen yazılı, işitsel veya görsel-işitsel kitle iletişim araçlarında habercilik işiyle uğraşan gazetecileri ifade etmektedir (Uzun, 2007: 24). Diğer mesleklere nazaran gazeteciliğin etikle ilgili bu denli önemli olmasının nedeni, doğruluk, dürüstlük, nesnellik, özgürlük, kamusal, adillik gibi kaçınılmaz niteliklere sahip olması ve temel donanımlar üzerine oturtulmasıdır. Bunlar gazeteciliğin etikle ilgili kavramlarla tanımlanıp incelenmesini gerekli kılarken, kamu odaklı bir meslek dalı olduğunu göstermekle birlikte, kamu yararını da hedef aldığını belirtmektedir (Çambay, 2016: 110; Demir, 2006: 30). Bu doğrultuda toplumu bilgilendirerek toplumsal bilincin, söylemin ve eylemin oluşmasında önemli bir payı olan gazetecilik mesleğinin, akla, vicdana, temel değerlere uygun bir şekilde gerçekleştirilmesi son derece önemlidir (Dedeoğlu, 2016: 116).

İnternet haberciliği geleneksel gazeteciliğin mevcut etik sorunlarına ek olarak alışılmadık yeni etik ihlaller ortaya çıkarmıştır. Gazeteciliğin kurumsal yapısından, ideolojiden, medyanın sahiplik yapısından kaynaklı alışlagelmiş etik sorunlarının yanı sıra, dijitalleşmeyle birlikte sayfa görüntüleme sayısı, tıklanma hedefleri, yanıltıcı başlık kullanımı gibi pek çok nedenden dolayı etik sorunlar katlanmıştır (Özel & Deniz, 2019: 445). Haberciliğin dijitalleşmesiyle yaşanan etik sorunların ana nedeninin ekonomik temelli olduğu söylenebilir. Zira internet haberciliğinde çok okura ulaşmanın göstergesi, yazılı basındaki tiraj kaygısından farklı olarak tıklanma sayısıdır. Tıklanmayı artırabilmek için uygulanan yöntemlerle haberciliğin değişmez niteliklerinden tavizler verilmekte, etik ilkeler ihlal edilmektedir (İnce, 2018: 297).

İnternet haberciliğinde çok tıklanma kaygısı, başta başlık kurgusu olmak üzere içeriğin yozlaştırılması gibi daha birçok uygulamada bozulmalara neden olmuş, haber seçim kriterlerini olması gereken yoldan saptırmıştır. Bu durum, medyanın toplumun çıkarına hizmet etmesinden ziyade, ilgi çekici, çarpıtıcı, abartılı, merak uyandırıcı başlıklar doğrultusunda haberin dilinde ve sunumunda etik ihlallere yol açmaktadır (Daştan, 2021: 44; İnce, 2018: 311). Dahası haberin içeriğinin çarpıtılması, yalan haber, suçlu kanıtlanmamış kişileri suçlu ilan etmek, yargısız infaz, genelleme ifadeleri, duygusal ifadeler, keskin dil kullanımı, sıfat (yüceltici/alçaltıcı) kullanımlarındaki artış, habere konu olan taraflara eşit yer ve zaman ayrılmaması, karşıt görüşü dışlayıcı üslup, işlenen konunun kutuplaştırılması, ‘flash’, ‘skandal’ ‘şok’ gibi ifadelerle sansasyon yaratılması, ölüm gibi trajik olaylarda bile yanıltıcı başlıklar atılması gibi daha pek

çok etik ihlal yapılmakta, yapılmaya da devam edilmektedir (Çakır & Temir, 2021: 14; Kılıç, 2005: 139; Özerkan, 2009: 246; Şimşek, 2001: 305-306).

Medyada spor haberciliği veya magazin gazeteciliği gibi etik ihlallerin yapıldığı alanlardan biri de aslında kamu yararının en çok gözetilmesi gereken sağlık haberciliğidir. Toplumdaki tüm kesimleri ilgilendiren bir konu olan sağlık haberciliğinin bu özelliği nedeniyle medya endüstrileri tarafından kullanıldığı, bu alandaki habercilik anlayışının bilhassa sansasyonel bir formata sokularak bireylerin merak duygusunun canlı tutulduğu ve güven ihtiyacının manipüle edildiğinden bahsetmek son derece önemlidir. Bu anlamda medyanın sağlık haberciliğine yönelik haber metinlerini çerçeveleme ve sunma biçimi, toplumdan ziyade medya sermayedarlarının lehine işletilmektedir (Taylan & Ünal, 2017: 27-33; Kılıç, 2013).

Sağlık haberlerinin işleniş biçiminde, “başarılı gazeteciliğin kriterleri” göz ardı edilmektedir. Zira konuların seçiminde ana akım medyanın seçtiği haber dili, mağduriyet, felaket, sıkıntı, üzüntü veya şok edici unsurlar söz konusu olduğunda infial yaratacak, duygu sömürsü olarak algılanacak bir yöne kaymakta, kitlelere umutsuzluğu aşılacak sansasyonel haberler yer almaktadır (Geçer, 2018: 169; Taylan & Ünal, 2017: 28). Bunlar çoğu zaman endişe, merak, heyecan, acıma duygusu yaratacak başlıklar, polis adliye olaylarıyla iç içe kurgulanan öyküler vb. olaylar şeklinde olabilmektedir. Böylece medya kuruluşları sağlık alanında yaptıkları haber olaylarını “seyirlik bir anlatıya” dönüştürmektedir (Taylan & Ünal, 2017: 42). Dahası bu tür olayların “mağdur odaklı” ele alınması, haberin tüm yönlerinin görülmesini engellediği gibi okurun çok yönlü bilgiye ulaşmasını ve anlamlı bir sonuca varmasını da önlemektedir. Zira medyanın bir savcı veya hakim rolünü üstlenerek “suçlu gösterme” eğiliminde bulunduğunu belirten Taşdemir’e (1996) göre, medyada sağlık sorunlarının faturası doktorlara kesilmektedir. Böylece belli bir kişinin veya kuruluşun bir oyun kurgusu içinde “sözde” hatası bulunmaya çalışıldığı için hatalı davranıştan yola çıkarak tüm meslek üyeleri suçlu duruma düşürülür. Bu durum uzun vadede okurun doktorlara karşı bir tavır geliştirmesine yol açmakta; dolayısıyla çoğu zaman “bütün doktorlar, şu hastanedeki herkes” gibi genelleme yanılığını oluşturmaktadır. İşte bu yüzden medyada işlenen sağlık konuları, çoğunlukla hasta-hekim ilişkisini hasım kılan, onları karşı karşıya getiren, çatışma yaratan bir tarzla yer almaktadır. Olaylar bu şekilde işlendikçe, Türk hekimlerine ve sağlık kurumlarına güveni sarsmanın ötesinde, insanları kaygı ve endişeye sevk ederek, kendi veya yakını için “ona da benzer bir şey mi yapıldı, yoksa o da mı bundan öldü?” gibi bir bakış açısına neden olmaktadır (Geçer, 2018: 177; Erer, 2013: 27).

5. Nefret Söylemi ve Medya

Nefret söylemine ilişkin birçok niteleme olsa da kullanımda olan kavramlar arasında “nefret propagandası” veya “aşırı söylem” bulunmaktadır (Boyle, 2010: 65). Bununla birlikte literatürdeki birçok çalışma Anne Weber’in (2009: 3) aktardığı tanıma işaret etmektedir:

‘Nefret söylemi’ kavramı, ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, Yahudi düşmanlığını veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik saldırgan ulusalcılık ve etnik merkezilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifadesini bulan, dinsel hoşgörüsüzlük dâhil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret biçimlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden veya meşrulaştıran her türlü ifade biçimini kapsayacak şekilde anlaşılacaktır. Bu anlamda “nefret söylemi” muhakkak belirli bir kişiye veya gruba yönlendirilmiş yorumları kapsamaktadır.

Ülkü Doğanay ise bu tanımdan hareketle terimin yeni gelişmesi ve çeşitli mevzuatlarda sık kullanılmaması sebebiyle yapılan çerçevenin günlük kullanımda yetersiz kaldığını belirtmiş, AGİT’in yaptığı tanımı daha uygun olarak değerlendirmiştir. Gerçekten de AGİT’in tanımı, meslekleri de kapsamına alması sebebiyle çalışma için ayrı bir önem taşımaktadır:

Nefret söylemi, bir kişiyi ya da grubu, ırkı, cinsiyeti, yaşı, etnisitesi, milliyeti, dini, cinsel yönelimi, cinsel kimliği, engelliliği, ahlaki ya da politik görüşleri, sosyo-ekonomik sınıfı, mesleği ya da görünüşü, zihinsel

kapasitesi vb. özelliği nedeniyle küçük düşürmeye, yıldırma, bunlara karşı şiddet veya önyargıyı kıskırtmaya niyet eden söylemler olarak ele alınabilir (Doğanay, 2018: 21-22).

Kamu yararına hizmet etmeyi ve dünyanın en acil sorunlarına çözüm bulmayı amaç edinen Creative Commons (CC) kuruluşunun nefret söylemi temalı ortaya koyduğu ve birçok araştırmacının da dayanak gösterdiği çalışmada ise terim, “insanların kimlikleri nedeniyle bireyler veya gruplar olarak hedef alınması” şeklinde ifade edilmektedir (Article19, 2015: 13-16).

Nefret kelimesinin bir “duygu ifadesi” olmasından kaynaklı çoğunlukla hem nefret söylemi hem de nefret suçları, hedef aldığı kişi veya gruplardan hoşlanmama duygusunun ifadesi olarak anlaşılmaktadır. Gerek nefret suçları gerekse bu suçların mental ve ideolojik temelini oluşturarak davranışsal edimlere yol açan nefret söylemi, olumsuz duygular içerdiği için esasında çeşitli gruplar arasındaki sistematik hiyerarşiyi vurgulayan bir dışlama, değersizleştirme, düşmanlaştırma ideolojisidir (Göregenli, 2013: 57). Bu yüzden nefret söylemine veya nefret suçuna maruz kalınması durumunda, sadece o anda olup bitenlerin değil hem geçmişte yaşanmış hem de gelecekte yaşanması muhtemel olacak şeylerin topyekûn baskısı altında hissedilir (Ağtaş, 2018: 67). Üstelik bu yaşananlar esnasında söylenen sözcükler belirli gruplara yönelik çeşitli klişeler yaratarak onların ötekileştirilmesine yol açtığı gibi, aynı söylemin devam ettirilerek yeniden üretilmesi durumunda da gruplar üzerindeki baskı artar (Alğan & Şensever, 2010: 16-17). Dikkat çekilmesi gereken önemli bir nokta da nefret söyleminin ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmemesidir. Zira nefret yaymak bir özgürlük meselesi değildir; aksine sonuçları açısından ırkçılık gibi ölümcül olduğu ispatlanmış bir suç addedilmektedir (Çelenk, 2010: 215-216).

Bir söylemde, nefret söyleminden söz edebilmek için 5 unsurun varlığı aranmalıdır. Binark ve Bayraktutan’a (2013, s. 86) göre ötekileştirme, kalıp yargılar, önyargılar, damgalama, ayrımcılıktan oluşan bu unsurlardan sadece birinin söylemde bulunması, nefret söyleminin mevcudiyeti için yeterli olabileceği gibi, birden fazlasının da aynı anda bulunması durumunda nefret söylemi oluşabilmektedir. Ayrıca nefret söyleminin temelinde “ben” ve “öteki”, “biz” ve “onlar” şeklinde ikili karşıtlıkların bulunduğu ve “öteki”ne duyulan rahatsızlığın bir dışlama olduğu belirtilir (İnceoğlu & Çoban, 2014; Aslan, 2004). Bu yüzden söylemde bu tür bir karşıtlığın varlığı da nefret söyleminin tespitinde ayırt edici bir özellik olabilir.

Toplumdaki algıları biçimlendirerek insanların yönlendirilmesinde önemli rol üstlenen unsurlardan biri medyadır. Medyanın bunu gerçekleştirmede kullandığı en büyük araç ise dil, yani söylemdir. Dünyada neler olup bittiğine dair kurgulanan medya söylemleri, sunulanın ötesinde sunulmayan için de önem arz etmektedir. Zira bilginin seçilerek kullanıl(may)ışı, kimi toplulukların kalıp yargılarla konumlandırılışı, önyargıların dile hakim olması, olaylardan/durumlardan çeşitli çıkarımlar yapılarak normalleştirilmesi, ayrımcı ve ötekileştirici bir medya söylemine yol açmaktadır (Alğan & Şensever, 2010: 17; Dirini, 2010: 60; Uluc, 2009: 73). Dolayısıyla medyada dil ve söylem, gerçekliğin yeniden kurgulanmış biçimi olduğu için medya sahiplerince gerçeğin yeni bir oluşumu sunulur. Buradan yola çıkarak dilsel pratiklerin kullanımıyla birlikte bu kullanımların yaygınlaştırıldığı ortamlar olarak ifade edilebilecek hem geleneksel hem de yeni medya, önyargıları ve ayrımcılığı besleyen ve bundan kaynaklı nefret söyleminin oluşumunda ve yaygınlaştırılmasında etkili olan en güçlü araçlar arasında yer almaktadır. Hatta yeni medya mecralarının geleneksel mecralara göre daha kolay nefret söyleminin üretilebildiği ve dolaşıma sokulabildiği bir ortam olduğunu vurgulamak gerekir (Alğan & Şensever, 2010: 17-18; Binark, 2010: 25; Binark & Bayraktutan, 2013: 88; Talimciler, 2012: 258).

Geleneksel ve yeni medyada çeşitli gruplara yönelik oluşturulan nefret söylemi, bu çalışmanın inceleme alanı olan haberlerde üretilen nefret söylemi özelinde ele alındığında, aslında haberciliğin tarafsızlık, objektiflik, dürüstlük gibi ilkelerinin ötekileştirici yönelimlere karşı “koruyucu bir kalkan” görevi üstlendiği söylenebilir. Ancak ne var ki pratik habercilik çoğu kez aidiyet hissettiği bir grubu öne çıkaran kolektif kimlikleri inşa etmenin aracı rolü olmaktadır. Diğer bir deyişle toplumsal bütünleşme açısından öne çıkarılan kolektif kimlikler “öteki”lerden farklı kılınmaktadır. Çünkü haberciler gruplar arası kimi

gerilim ve çatışma durumlarında, zıtlaşan gruplarla aralarındaki mesafeye göre “onlar” a karşı “biz” in, dış gruplara karşı iç grubun aidiyetlerinin derecesini artırarak, kolektif kimlik oluşumuna işlerlik kazandırmaktadır. Medyadaki önemleri sebebiyle haberciler, kimlikleri tasarlamının, tanımlamanın, korumanın; benzer olanları veya benzer addedilenleri bir arada tutarken “biz” den olmayı dışlayarak öteki olarak konumlandırmanın, bunu pekiştirmenin ve yeniden üretmenin uygulayıcıları olarak görülmektedirler (Bezirgan Arar & Bilgin, 2010: 14; Özdil, 2017). Tam da bu sebeple hekimlere yönelik böyle bir algıdan söz edilebilir. Çünkü zaten toplumda onlara yönelik bir çatışma durumu olduğu için haberciler de “öteki” olarak konumlandığı doktorları kolektif kimliklerin dışına yerleştirerek, doktor kimliği ile arasına mesafe koymaktadır. Bu yüzden Doğu’nun (2010: 223) da belirttiği gibi nefret söyleminin etkisi gerek ortaya çıkış sebepleri gerekse yayılım alanı olarak daha da genişlediği söylenebilir. Bu durum geleneksel medyanın deformasyonu ile ilgili olmakla birlikte yeni medya mecralarının çoğalmasıyla ilişkilidir. Bu minvalde internetin kullanıcıya tanıdığı görece özgürlüğün, insanların başka insanlara (gruplara), yani “ötekilere” yönelik nefretlerini daha kontrolsüz ve keskin bir dille söyleme buldukları bir alana dönüştüğü açıklanmaktadır (Aygül, 2010: 111; Doğanay, 2018: 35-36).

6. Bulgular

Örnek Çözümleme 1:

21 Ekim 2021’de Hurriyet.com.tr’de yayınlanan ilk haber, “doktor hatası” sebebiyle uzun süre yoğun bakımda kalan hastanın hemşireler tarafından darp edildiğiyle ilgilidir.

A. Makro Yapı

1. Tematik Yapı

Başlık: “Yürüyerek girdiği hastaneden yatalak çıktı! Darp edildiğini öne sürdü.”

Yer bilgisinin “hastane” olarak öne çıkarıldığı başlıkta, bu bilgi hastanelerde bu tür durumlar yaşandığına dair bir algı oluşturabileceği için genellemeye uygun bir zemin sağlamaktadır. Kurgulama ise “yürüyerek girmek”, “yatalak çıkmak”, “darp edilmek” eylemleri üzerinden olumsuzluklarla yapılandırılmıştır. Üstelik bu tarz ifadeler, doktorlara yönelik haberlerde gazetecilik rutinleri içerisinde kullanılan kalıp ifadelerdir. van Dijk’ın (1991: 50-51) vurguladığı gibi, başlıktaki bilgiler okurun haberi anlaması için ihtiyaç duyduğu bellekteki ilgili bilgiyi harekete geçirmek amacıyla da kullanılmaktadır. Dolayısıyla okur “sağlam geldi ölü çıktı”, “yürüyerek geldi yatalak çıktı” vb. anlatım biçimlerini görür görmez metnin geri kalanını okumadan yorumlayabilecektir. Böylece başlıkların ideolojiyi barındıran en önemli unsur olarak değerlendirilmesinden hareketle, okurun daha başlıktan itibaren habere girişi olumsuz söylemlerle yönlendirildiği söylenebilir.

Spot: “Adana’da bel ağrısı şikayetiyle gittiği özel hastanede iki kez operasyon geçiren Sıdıka Yeşil (79), doktor hatası nedeniyle yürüyemediğini ve tedavi sürecinde hemşireler tarafından aç ve susuz bırakılıp darp edildiğini belirterek, savcılığa suç duyurusunda bulundu. Yoğun bakımda kaldığı süreç içinde korkudan sustuğunu söyleyen Yeşil, ‘Hastaneye yürüyerek girdim, sakat çıktım. Beni bu hale getirdiler. Doktorlar ya beni ayağa kaldıracaklar ya da en ağır cezayı çecekler’ dedi”

Spotta yürüyememe durumunun darptan değil doktor hatasından kaynaklandığı, darbin ise hemşireler tarafından gerçekleştiği belirtilmiş, ayrıca aynı hemşirelerin aç-susuz bıraktığına yönelik de iddialara yer verilmiştir. Bunlarla birlikte hastanın suç duyurusunda bulunduğuna yönelik bilgi, kesinliği ispatlanmamış bir durumun, sonucu beklenmeden haberleştirildiğini göstermektedir. Öte yandan haber girişinde birden fazla kesinliği kanıtlanmamış olumsuz eylem ifade edilse de şiddet olayı öne çıkarılarak başlığa taşınmıştır. Bu açıdan sağlık çalışanları, şiddete başvuran kişiler olarak resmedilmiştir. Bu algı mağdurun cümleleriyle pekiştirilerek, medyanın yıllardır bu tür haberlerde kullandığı kalıp ifadeler doğrultusunda hastanın dilinden aktarılmıştır. Dolayısıyla hasta, ya medyanın söylem kültüründen etkilenerek yaşadıklarını aktarmış ya da gazeteciler hastanın dilini bu anlatım tarzına çekerek

kurgulamıştır. Sorunlu olarak görülebilecek her iki kullanım ve spota dair tüm bu yaklaşımlar, gazetenin ideolojisini ortaya koyarak taraf aldığını açığa çıkarmaktadır.

Alt başlıklar: “ ‘Doktora şiddete maruz kaldığımı söyledim’ ”

“ ‘Hastaneye yürüyerek girdim sakat çıktım’ ”

“Hastane yönetimi: yatak yarası”

Alt başlıklar değerlendirildiğinde metne ilişkin ana fikrin olumsuz algıyı pekiştirecek biçimde ilerlediği söylenebilir. İlk iki başlıkta benzer şekilde mağduriyetler öne çıkarılırken, son başlıkta denge unsuru gözetilerek hastaneye savunma hakkı verildiği görülmekte birlikte bu başlık -tıpkı Kılıç'ın (2013: 86) vurguladığı gibi- metnin başı yerine sonunda ve kısa bir şekilde bulunduğu için genel seyri değiştirmemiştir. Bu anlamda Özer'in (2011: 90) de belirttiği gibi gazeteciler kendilerince durumun en önemli bilgisini en önce vermektedir. Zira eğer ki hastanenin savunması öne çıkartılarak haber yapılıyorsa, şüphesiz haberin bağlamı ve kurgusu farklı olabilir, yönü değişebilirdi. Bu bağlamda van Dijk, makro yapılandırmayı açıklarken, olaya yüklenen önem çerçevesinde bilginin aktarılmasını bir piramide benzetir. Piramidin üst kısımlarında olayı özetleyen makro önermeler yer aldığı için metnin bütünündeki anlam, piramidin yapısına uygun biçimde önermeler hiyerarşisini oluşturur (Köker & Doğanay, 2010: 70). Yukarıdaki başlıkların önem hiyerarşisini de bu bakış açısıyla değerlendirmek mümkündür. Öte yandan retorik unsurlardan biri olarak ele alınan haber fotoğrafında, yatağa mahkûm olan hastanın hali, gözler önüne serilmiştir.

2.

Görsel 1: Hata ve Darp Haber

2. Şematik Yapı

Ana olayın sunumunda, bel ağrısı şikayetiyle hastaneye giden, belinde kitle olduğu görülünce de iki kez operasyon geçiren, sonrasında bacaklarının tutmadığını fark eden hastanın günlük ihtiyaçlarını karşılayamayacak duruma gelmesinden kaynaklı lavabo ihtiyacının olmaması için aç-susuz bırakıldığı anlatılarak mağduriyetler aktarılmıştır. Bu gelişmelerin ardından hemşirelerin yataktan iterek darp ettiğini anlatan hastanın ifadelerine yer verilmiş ve doktorun bu durumu ört pas etmeye çalıştığı yine hastanın cümleleriyle pekiştirilmiştir. Mağduriyetler zincirinin aktarıldığı haberde tıpkı Geçer'in (2018: 177) de

vurguladığı gibi “mağdur odaklı” yaklaşım sergilenmiş ve okurun çok yönlü bilgiye ulaşması engellenmiştir. Bu da çoğu zaman okuru “bütün doktorlar” şeklinde bir genelleme yanılığine düşürebilir.

Haber yargı kararı kesinleşmeden ilan edildiği için ardalın bilgisi yetersizdir. Dolayısıyla sorumluların suçlamaları reddetmesine rağmen sağlık çalışanlarına yönelik olumsuz intiba edinilecek şekilde olayın bağlamı kurgulanmıştır. Haberin kaynağı ise DHA’dır.

B. Mikro Yapı

Mikro yapıya ilişkin öne çıkan noktalardan biri cümlelerdeki aktif/pasif yapılardır. Bu anlamda videodan deşifre edilerek hastanın kendi ifadelerinin yer aldığı cümleler aktif, kesinliği ispatlanmamış cümleler ise ya iddia etti”, “öne sürdü” gibi deyimlerle ya da pasif ifadelerle kurulmuştur. Bu tür ifadeler, olayın gerçekleşip gerçekleşmediğine dair şüphe uyandırmaktadır (Karaçay, 2018: 157-158).

Nedensel ilişki açısından yürüyememe nedeni doktor hatasına, günlük ihtiyaçların karşılayamamanın nedeni ayağa kalkamamaya, hemşireler tarafından aç-susuz bırakılma nedeni lavabo ihtiyacının yaşanmamasına bağlanmakta; ayrıca hastane yönetiminin yaptığı açıklamada vücut morlukları yatak yarasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla öne çekilen nedensel ilişkiler sağlık çalışanlarına yönelik olumsuz ifadeler doğrultusunda olduğu için gazetenin ideolojisini buradan da anlamak mümkündür.

İşlevsel ilişkide birbirini açıklayan cümleler bulunmaktadır. Haberin ikinci başlığındaki paragrafta, hastanın yaşadıklarından sonra başka bir hastane tarafından yapılan muayene sonucu, hata yapıldığının ve yürümesinin imkânsız olduğunun söylendiği, kendisini bu hale getirenlerden şikayetçi olduğu anlatılmıştır. Bu anlatım, sağlık çalışanlarını okurun zihninde hata yapan, hayati fonksiyonları felce uğratan kişiler olarak resmetmektedir.

Referansal ilişki olarak yine hastanın dilinden şiddet temalı birçok ifade yer almaktadır: “...şiddet uygulayan hemşire..., ...hemşireler her eziyeti yapıyor..., ...doktor da bana ‘sakın çocuklarına söyleme’...” vb. çok daha fazla ifade sağlık çalışanlarına yönelik olumsuz algılar üretmektedir.

Bu örnek olay çözümlemesinde habere “doktor hatası” kalıp yargısıyla başlansa da devamında şiddet pekiştirilmiş, böylece makro kurallar çerçevesinde haber başlığı giriş paragrafına temel oluşturmuştur. Hata ve kötü muamele üzerinden kurgulanan haberde, yargı süreci başlatılan bir olay sonuçlanmadan önyargılı bir şekilde sağlık çalışanları hedef gösterilmiştir. Olayda geçen tüm iddialar doğru olabilir; ancak kesinliği ispatlamadan yapılan bir haberde gazete taraf almıştır. Böylece kalıp yargı ve önyargı barındıran bu haberde hem nefret söyleminde bulunulduğu hem de okurun zihninde bu söyleme zemin hazırlandığı söylenebilir.

Örnek Çözümleme 2:

31 Mart 2021’de Hurriyet.com.tr’de yayınlanan haber, bir polis memurunun siğil ameliyatı sonucu yaşamını kaybetmesine ilişkindir.

A. Makro Yapı

1. Tematik Yapı

Haberin başlığı: “Siğil ameliyatı için gittiği hastanede hayatını kaybetti! Polis memuru Vedat Tuğrul’un acı ölümü”

Başlıkta haberin kurgusu, ölüm nedeni üzerinden siğil ameliyatı olarak belirtildiği için örtük anlamda “basit” bir siğil ameliyatının bile ölümle sonuçlandığı yönünde bir vurguyla yapıldığı söylenebilir. Başlıkta yer alan kelimeler arasındaki ilişkinin, haber aktörleri ve onların rolleri arasındaki ilişkiyi belirleyebileceğini ifade eden Köker ve Doğanay (2010: 16), aktörlere yüklenen rollerin olumlu, olumsuz veya nötr eylemlerle ilintilendirilmesini önemli bulmaktadır. Zira aktörlerin veya mağdurların kimler olarak tanımlandığı gerek eylemin gerekse aktörlerin nasıl anlamlandırılacağını belirleyecektir. Bu açıdan

“siğil ameliyatı için gittiği hastanede hayatını kaybetti” cümlesi eylemle ilgili aktörlere yüklenen olumsuz anlamlandırmayı göstermektedir.

Başlıktaki neden-sonuç ilişkisi doğrultusunda yaşanan ölüm, doktor hatası veya doktor ihmali olarak algılamaya müsait anlamlandırılmıştır. İfade, tırnak içinde verilmemiş, neden-sonuç ilişkisi kesinleşmiş bir sonuç gibi aktif yapıda kurulmuş, ünlem işaretiyle anlam vurgulanmıştır. Tüm bunlar yargı kararı kesinleşmiş bir sonuca ilişkin haber yapıldığını düşündürülebilir. Ancak metnin içinde aksi bir anlatım bulunmaktadır. Bunun da aslında siteye daha fazla ziyaretçi çekebilmek adına tık tuzağının manipülasyona dayalı seyri olduğu söylenebilir.

Öte yandan “polis memurunun acı ölümü” gibi bir anlatım tarzıyla olay dramatize edilmiş; ölen kişinin polis memuru olduğuna yapılan vurguyla polislik mesleği yüceltilirken, haberin kurgulanış biçimi açısından hekimlik mesleği aşağı çekilmiştir. Böylece meslekler arası yapılan bir ayrımcılıktan söz edilebilir.

Spot: Beşiktaş'ta polis memuru Vedat Tuğrul siğil ameliyatı olmak için hastaneye gitti. Hastanede operasyon sırasında fenalaştığı iddia edilen polis memuru Vedat Tuğrul, nakledildiği Bakırköy'deki hastanede hayatını kaybetti.”

“Polis memuru” ifadesine tekrar vurgu yapılan spotta olayın iddia boyutunda olduğu anlaşılakta, dolayısıyla başlıktaki kesin yargının kanıtlanmadığı anlaşılaktadır. Ayrıca hastanın işlem sırasında fenalaşma nedeni belirtilmemekle birlikte suç doktora yüklenmektedir.

Alt başlıklar: “Savcılık inceleme başlattı”

“Toprağa verildi”

“ ‘Burada bir ihmal var’ ”

İlk başlıktan ölüm nedeninin henüz kesinleşmediği, ikinci başlıktan “polis memuru” vurgusundan hareketle toprağa verilme anının dramatize edildiği, son başlıktan ise doktorlara yönelik bir kalıp yargının tırnak işaretiyle hasta yakınlarının dilinden yeniden üretildiği çıkarsanabilir. Aslında “başkasının sözü” başlığa taşınarak değerli kılınırken, medyanın tarafsızlık değerinden beslenerek, bu ifadenin içeriğinin onu aktaranı bağlamadığı iddia edilse bile, kimin hangi sözüne önem atfedilerek başlığa taşınması, tarafsızlık iddialarını aşan bir tercih meselesi olduğu bilinmektedir (Köker & Doğanay, 2010: 65).

Habere eklenen dört fotoğraftan ikisi cenazeye, biri mezarlığa, diğeri ise hastaneye ilişkindir. Bu noktada ölen kişinin polis memuru olması, cenaze ve mezarlık fotoğraflarındaki duygusal dozla ilişkilendirilebilir.

Görsel 2: İhmal ve hata haberi

2.Şematik Yapı

Ana olayın sunumunda 30 yaşındaki polis memurunun genital bölgesinde çıkan siğili aldırma amacıyla ameliyata alındığı, bu esnada fenalaştığı için başka hastaneye sevk edildiği, ancak yapılan müdahalelere rağmen kurtarılamadığı anlatılmaktadır. Bu noktada her ne kadar doktorları suçlayıcı bir yaklaşım gösterilmese de satır aralarında “polis memuru” ifadesinin sıklıkla geçmesi, bütünsel açıdan bağlamın ihmal üzerine kurulması, belli bir kalıp yargı üzerinden olayın dramatize edilmesine yol açmaktadır. Ardalan bilgisinin yeterli olmadığı haberde, fenalaşma durumu birçok nedene bağlanabilir. Örneğin anestezi kullanımı da dahil olmak üzere birçok komplikasyon gelişebilir, hastada operasyona yönelik strese bağlı kendiliğinden gelişen durumlar olabilir. Bu gibi ihtimaller varken araştırılıp araştırılmadığı belli olmadan sonucun doktor ihmaline bağlanması karşıt bir ideolojiyi göstermektedir. Haberin kaynağı DHA iken, taraflardan sadece polis memurunun akrabalarına yer verilmiştir. Dolayısıyla haberde denge unsuru gözetilmemiştir.

B.Mikro Yapı

Cümle yapılarındaki aktif yapılar “iddiaya göre” ifadesiyle desteklendiği gibi tanık olunmuş gibi aktarıldığı da görülmektedir. Haberde ölüm nedeni doktor hatası/ihmaline dayandırılmıştır. İşlevsel ilişkiye göre bir cümlede geçen ifadenin açılımı arkasındaki cümlelerde bulunur. Örneğin 1. Cümle: “Tuğrul’un ölümünün ardından hastaneye gelen polis ekipleri, durumu cumhuriyet savcılığına bildirdi.” Devam cümlesi: “Cumhuriyet savcılığı tarafından verilen talimat doğrultusunda Tuğrul’un ölümünde doktor hatası olup olmadığı anlaşılması için soruşturma başlatıldı.” Bu işlevsel ilişki aynı zamanda, doktor hatası kesinleşmeden olayın haberleştirildiğini göstermiştir. Kılıç’ın da vurguladığı gibi, yargılama sürecinde yapılan haberler, her türlü önyargıdan uzak ve kesinlikle doğruluğundan emin olmadıkça yazılmamalıdır. Yargı sürecinde gazeteci taraf olmamalı, karar kesinleşmedikçe sanık suçlu ilan edilmemelidir (2013: 93).

Referansal ilişki açısından ölen kişinin babası ve abisinin sözlerinde ihmalkarlığa ilişkin referansların olduğu gözlenmektedir: “Burada bir ihmal var. Çocuk sapasağlam, ufak bir apse yüzünden ameliyata almışlar, gerekli teşkilat olmadan hastane açmışlar”.... “Yanlış uygulamalar, çok fazla narkoz verilmesinden dolayı mıdır, nedir bilmiyorum”... “benim ciğerim yandı başkasının yanmasın”. Bu noktada Taşdemir’in (1996) hasta yakınlarının eksik bilgiye sahip olabileceği vurgusunu hatırlatarak, bir belirsizliğin bulunduğu altı çizilmelidir. Ayrıca “ufak bir apse” ifadesiyle operasyon basite indirgenmiş, “sapasağlam” vurgusuyla doktorların yetersizliği ima edilmiştir. Bununla birlikte “başkasının canı yanmasın” dileğiyle ileriye dönük doktorlara yönelik bir damgalama yapıldığından söz edilebilir.

Sonuç olarak bu çözümlemeye de peşin hükümlü bir yaklaşımla kesinliği ispatlanmamış bir olay, “doktor hatası”/“doktor ihmali” kalıp yargısı üzerinden haberleştirilmiştir. Haberde kalıp yargılar, önyargılı yaklaşım, ayrımcılık ve damgalama gibi unsurlar bulunmaktadır. Bu da söylemi nefret söylemi olarak değerlendirebilmeyi sağlamakta, hatta okurlarda da benzer bir algıya yol açabileceğini anlatmayı gerekli kılmaktadır.

Örnek Çözümleme 3

25 Eylül 2021’deki Milliyet.com.tr’nin haberine göre, diyabet hastalığı sebebiyle parmakları kesilen hasta, pansuman için gittiği hastanede enfeksiyon tespit edilmesi sonucu yoğun bakıma alınmış, fakat birkaç gün sonra yaşamını yitirmiştir.

A. Makro Yapı

1.Tematik Yapı

Başlık: “Pansuman için hastaneye giden kadın öldü, 6’sı doktor 7 kişiye dava açıldı”

Bir önceki örnek çözümlemeye benzer bir nitelikte olan başlıkta, siğil için gidilen hastaneye bu sefer pansuman için gidilmiş, kurgulama ölüm üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda başlık yine “basit”

bir pansumanın bile ölüme yol açtığını vurgulayacak şekilde anlamlandırılmıştır. Bu şekilde yaratılan bir algı doktorlara yönelik güveni zedelemektedir. Ayrıca “dava açıldı” ifadesinden olaya önyargıyla yaklaşıldığı anlaşılabilir; çünkü ölüm nedeni kesinleşmemiştir.

Spot: “Kahramanmaraş’ta hastalığı nedeniyle kesilen parmaklarının pansumanı için gittiği özel hastanede hayatını kaybeden Hatice Timurkaan’ın (65) ölümüyle ilgili 6’sı doktor 7 kişi hakkında ‘taksirle ölüme neden olma’ suçundan 6’şar yıla kadar hapis cezası talebiyle dava açıldı”

Spotta aktarılan bilgilere dayanarak; yargıya intikal eden ve neticelenmeyen bir olayın haberleştirilmesi ve bu sebeple okurun zihninde önyargıya zemin hazırlanması, karşıt bir ideolojiyle olumsuz algıları doktorlar üzerinde toplamaktadır.

Alt başlıklar: “Raporlar çelişkili”

“Emsal dava! Yüzlerine söyleyecek”

İlk alt başlıktan ölüm nedeninin araştırıldığı iki farklı kurum tarafından verilen raporun birbirine uymadığı, dolayısıyla da henüz doktorları suçlayıcı bir kanıt olmadığı anlaşılabilir, ancak haberin ana başlığı ve genel kurgusu değerlendirildiğinde doktorları suçlamaya dönük bir anlam çıkmaktadır. Zira bu anlam, sanki suç kesinleşmişçesine ilerleyen süreçte benzer bir ihmalde bulunacak doktorlar için de emsal sayılacağı yönünde pekiştirilmekte, böylece yargı kararı sonuçlanmadan hem mevcut olaydaki doktorlar hem de gelecekte yaşanması “beklenen” olaylardaki doktorlara önyargıyla yaklaşılmaktadır. Diğer bir deyişle doktorlar bugün olduğu gibi gelecekte de hata yapacak, ihmalde bulunacak kişiler olarak damgalanmaktadır.

2. Şematik Yapı

29.10.2018 tarihinde hastalığa bağlı olarak iki ayak parmağı kesilen hastanın 3 Kasım’da başka bir hastaneye pansuman için gitmesi sonucu enfeksiyon tespit edilince hasta yoğun bakıma alınmıştır. 10 Aralık’ta ise yaşamını yitirmesi sonucu, hastanın kızı annesinin ölümünden doktorları ve hastane yönetimini sorumlu tutup suç duyurusunda bulunmuştur. Bu süreçte söz konusu kişilerin suçlamaları reddetmesi üzerine adli tıp kurumları tarafından ilk hazırlanan raporda tıbbi hatadan kaynaklı bir ölüm illiyetinin olmadığı belirtilirken, ikinci raporda kusur bulunmuştur. Ana olayın sunulduğu bu metinde merak uyandırıcı bir kurgulama yapılarak, okurun ilgisi canlı tutulmuştur. Her ne kadar yaşananlar özetlense de doktor hatası/ihmali üzerinden şüpheli bir ölümün yaşandığına yönelik bir algı yaratılmıştır. Bu noktada mevcut sonla ilgili doktorlara karşı hasta yakınlarının haklarını savunmak adına kitlelere sunulan bu tür haberler, Şerif ve Şerif’in (1996: 348) altını çizdiği gibi kolektif etkileşim içerisinde bir saldırganlığa yol açabilir. Zira kitle içinde bir araya gelenler, öfke gibi duygulardan kaynaklı bazı ruhsal değişimleri yaşayabileceği gibi -tıpkı bu örnekte olduğu gibi- ortaya atılan bir şüphe, anında tartışma götürmez bir gerçekliğe dönüşebilir. Hatta tek başına çok az görülecek nefret hissi, kitle içindeki kişide vahşi bir kine çevrilebilir (Le Bon, 1969: 55; Yılmaz, 2020: 65).

Haberin kaynağı DHA iken, bağlamı yine bir kalıp yargı olan doktor hatası ve ihmali üzerinden kurulmuştur. Olayın taraflarından sadece hasta yakınlarının ifadelerine başvurulmuştur. Dolayısıyla denge unsuru gözlemlenmemiştir.

B.Mikro Yapı

Cümle yapılarının çoğunlukla pasif yapıda, aktif yapıların ise hasta yakınlarının ifadelerinde olduğu gözlenmektedir. İddia boyutuyla değerlendirilen haberde, örtük bir yapı kullanıldığı, yine de ana başlığın aktif yapıyla kesinlik içerdiği belirtilmelidir. Öyle ki haber söyleminin ideolojisi her zaman açık bir biçimde

bulunmayabilir. Örtük taraflılık “dışarıdan görüş alma” aracılığıyla gerçekleşebilir (Özerkan, 2009: 256). Bu haberin de hasta yakınının ifadeleriyle yapılandırılması, örtük taraflılığı gözler önüne serer.

Öte yandan olay 2018 yılında geçse de hala dava sürecinin devam ettiği, Eylül 2021’de yayınlanan habere göre Aralık 2021’de ilk duruşmanın gerçekleşeceği, dolayısıyla aslında suçluların netleşmediği görülmektedir. Dolayısıyla hastanın pansuman yüzünden ölüp ölmediği kesinleşmemiştir.

Metinde en belirgin nedensel ilişki başlıkta geçen ölüm nedeniyle pansuman arasında kurulmuştur. Yani hastanın “basit” bir pansumandan öldüğü anlatılmaya çalışılmıştır. Metinde hangi sebeple pansuman yaptırıldığı konusunda da detaya inilmiştir. Her ne kadar bu durumun başlangıçta ölümle bir ilgisi olmadığı düşünülse de metnin geri kalanında parmakları kesen uzmanın da soruşturmaya alınan kişiler arasında olduğu belirtilmiştir. Böylece “doktor hatası”nın olup olmadığı bilinmemekte ancak buna yönelik bir ima da üstü örtük biçimde yer almaktadır. Bu perspektifle van Dijk’a göre hem gazeteciler hem de okurların dünya hakkında hazırda sahip oldukları bilgiler, inançlar ve zihinsel modeller sebebiyle verilenlerin büyük kısmı örtük kalır. Metinde sadece ipucu olarak verilen sözcük ve cümlelerle ifade edilenler buzdağı gibidir. Buzdağının altındaki görülmeyen kısımların, okurların bilgi senaryoları ve modelleri tarafından tamamlandığı varsayılır, bu sebeple genellikle söylemeden bırakılır (Van Dijk, 1991: 180-181).

İşlevsel ilişki açısından “raporlar çelişkili” başlığında, her biri diğerini açıklayan cümleler sıralanmıştır. Bu tür cümleler de doktor hatası/ihmaline ilişkin anlamsal bir buzdağından oluşmaktadır (Özer, 2011: 95). Referansal ilişkide, hasta yakınının dilinden aktarılan ve doktorları suçlayan ifadeler göze çarpmaktadır. Aslında bu ifadeler, olayın iddia boyutunda olmasına ve doktorlar tarafından kabul edilmemesine rağmen editör tarafından metne eklenmiştir. Üstelik bu tür referansal ilişkilerin geleceğe dönük başka olaylar için de emsal sayılması, doktorlara yönelik önyargının süreceği yönünde bir algı oluşturmaktadır. Bu, Ağaş’ın da belirttiği gibi, olup bitenlerin sadece bugüne yönelik olmadığını, gelecekte de gerçekleşmesi olası durumların topyekun baskı altında olduğunu hissettirmektedir (2008: 67).

Son olarak haberde hasta yakınının kullandığı “bu vatandaşların futbol topu gibi oynadıkları annemin...” ifadesi, aşağılayıcı bir tutum doğurduğu için tercih edilmeyebilirdi. Zira Köker ve Doğanay’ın vurguladığı gibi kimin hangi sözünün alıntılanması yoluyla kullanılması, haber değerliliği bakımından yansızlık iddialarını aşan bir tercih meselesi olduğu hatırlatılmalıdır (2010: 65). Bu anlamda yargı süreci dahi devam eden, dolayısıyla suç kesinleşmeyen bir olayda gazetenin doktor karşıtı bir ideoloji yansıttığı söylenebilir. Özetle bu haberde “doktor hatası” ve “doktor ihmali” kalıp yargıları üzerinden söz konusu olaya önyargıyla yaklaşmış, damgalayıcı ifadeler kullanılmış; böylece doktorlara yönelik hem nefret söyleminde bulunulmuş hem de okurun zihninde de buna yönelik bir algı oluşturulmuştur denilebilir.

Örnek Çözümleme 4

Sözcü.com.tr’de 31 Ağustos 2021 tarihindeki haberde, hastane bahçesinde fenalaşan bir kadına müdahale edilmemesi nedeniyle kadının hayatını kaybettiği konusu işlenmiştir.

A. Makro Yapı

1. Tematik Yapı

Başlık: “Skandal iddia! Hastane bahçesinde herkesin gözü önünde öldü!”

Başlıkta “hastane bahçesi” vurgusundan hareketle yaşanan ölüme odaklanılmıştır. Bu bağlamda haberde anlamın “hastane bahçesi gibi bir yerde bir kişi göz göre göre ölüme terkedilmiştir” şeklinde kurgulandığı söylenebilir. Üstelik bu anlam sansasyonel habercilik anlayışı olarak belirtilen “skandal” ifadesiyle desteklenmiş, hatta iki ünlem işaretiyle de vurgulanmıştır. van Dijk’a göre başlıklar, haberlerin en öne çıkan metinsel katmanlarken, burada kullanılan kelime ve kavramların sıralaması bile önemlidir (1991: 61). Örneğin habere “skandal” ile başlayıp hastane bahçesindeki ölümle sürdürülmesi, kelimelerin aktörlere veya eylemlere yüklenen anlamı olumsuzla yaslama yapmaktadır. Dolayısıyla haberin kurgusunda eylem öne çıksa da bu eyleme neden olan aktörler, yani doktorlar suçlanmaktadır. Öte yandan olay “iddia” boyutuyla

işlense de cümle kesin bir yargıda, aktif yapıda ve tırnak işareti kullanılmadan kurulmuştur. Durur'a göre başlıklarda ve metinlerin detaylarında yer alan "iddia" ifadesi, insanlarda şüphe uyandıran anlamsal bir vurgudur (2017: 52). Yani ölümün yaşanmasında rol oynayan doktorların, gerçekten buna neden olup olmadığına yönelik bir belirsizlik olabilir.

Spot: "Bursa Şehir Hastanesi'nde poliklinik binası önünde yere düşerek başından yaralanan kalp hastası yaşlı kadın, yetkililerin '112 çağırmanız gerekiyor' demeleri sebebiyle müdahale gecikince kurtarılamadı"

Spotta en dikkat çekici nokta, durumun gerekli kişilere iletilmesine rağmen müdahalede bulunulmadığıdır; hatta 112'ye bildirilmesi gerektiği yönünde önemli iddiaların olması ve geçen süre yüzünden hastanın hayatını kaybetmesidir. Yani spotta sağlık personellerinin sorumluluklarını yerine getirmediği, ihmalleri sebebiyle böyle bir sonucun yaşandığı, dolayısıyla insan hayatına verilen önem anlatılmaktadır. Ancak olayın ardalanı da sorgulamak önemlidir. Örneğin "yetkililer" den kasıt doktorlar mı veya diğer hastane personelleri midir? Böyle bir durumdan hastanedeki bir doktorun haberi olması halinde "112'yi aramanız gerekli" demesi ne kadar mümkündür? Neden çevredekiler bakakalmıştır? Olay yeteri kadar doktorlara yansıtılmış mıdır? Bu gibi sorular yanıtlanması gereken önemli ve mantıklı konulardır. Bu noktada Van Dijk'ın bazı durumlarda bir eylemin sorumluluğunun gizlenmesi gerektiğinde, özel bir ideolojik işlev de taşıyabilen belirsizliğe veya muğlaklığa yaptığı vurgu, dikkat çekicidir (1991: 50).

Alt başlıklar: "Kalp masajı yaptılar ama..."

"Ambulans 20 dakika sonra geldi"

" 'Sorumluluk sizin olur dokunmayın' dediler"

"Soruşturma başlatıldı"

"İl Sağlık Müdürlüğünden açıklama"

İlk iki başlıkta ölümün nedenine ilişkin önkabulleri yansıtan bir anlayış hakimdir. Bu anlamda öncelikle müdahale geciktiğine dair başlıklar oluşturulmuştur. İlk başlığa konulan üç noktayla devamının getirilmesi okura bırakılsa da "iş isten geçmişti" anlamını barındıran bir ima vurgulanmıştır. Zira imalar, önkabuller, belirsizlikler, çıkarımlar, bakış açıları, olumsuzlamalar vd. genel olarak olumlu kendi sunumu karşısında olumsuz öteki gibi anlamsal unsurlar doğrultusunda medyanın ideolojik kanı ve tutumlarını göstermektedir (Köker & Doğanay, 2010: 18). İkinci başlıkta müdahaleye geç kalındığını anlatılırken, üçüncü başlıkta görgü tanıklarının neden bakakaldığına dair ardaan bilgisi verilmeye çalışılmıştır. Son iki başlık ise sorumluların tam olarak kesinleşmediğinin göstergesidir. Bu haliyle başlıklar bir özet içerisinde olayın genel kurgusuna zemin oluşturarak, metin tam okunmadan bile yüklü olan anlam doğrultusunda okuru yönlendirmektedir. Bu şekilde alt başlıklar, okurun zihnine olumsuz nitelikte kodlanmaktadır.

2. Şematik Yapı

Ana olayın sunumunda "yetkililer" ifadesinin açılımı "hastane görevlileri", "güvenlik görevlileri" olarak en dikkat çeken noktayı oluşturmuştur. Bu kişilerin 112'ye ihbarda bulunulmadan müdahale edilmeyeceğini söylemeleri üzerine görgü tanıklarıyla arbede yaşanmıştır. Haberin başlık ve spotunda doktorların neden olduğu bir hadise yaşandığına dair bir anlam çıkarılabilse de aslında güvenlik görevlileriyle girilen bir mücadele ortaya çıkmaktadır. Bu noktada haber değerliliği ölçütünde birbirine bağlı iki sonuç çıkabilir: Hastane bahçesi gibi bir yerde ani ve acil bir durum yaşanması halinde, müdahale edilmeme durumu yaşanabilir ve ölüm gerçekleşebilir.

Haberde ardaan bilgisinin eksik olduğundan söz edilebilir. Haberde en büyük mantıklı eksiklik, görgü tanıklarının hiçbir şey yapamamalarıdır. Hastaya dokunulduğu takdirde sorumluluğun dokunana kalması, seyirci kalmaya yeterli bir neden değildir. Hastanedeki doktorlardan yardım istenmesine engel oluşturan şey nedir? Haber bu haliyle akıl almaz bir olay yaşandığına işaret etmekte, başlangıç kısmıyla

hedefte doktorların olduğu algılanmakta, ancak devamında acil çağrı merkezindeki ekiplerin geç kalmasıyla anlam sağlık çalışanları üzerinden pekiştirilmektedir.

Haberin kaynağı gazetenin kendi muhabiridir. Olayda denge unsuru gözetilmeye çalışarak taraflara söz hakkı verilmiş gibi dursa da hastane personeli veya doktorlara değil; görgü tanıklarına yer verilmiştir. Ayrıca soruşturma sonucu belli olmadan, doktorların müdahale etmediği yönünde bir algı yaratıldığı için ideolojik yaklaşım benimsenmiştir. Söz konusu olaydan doktorların aksine diğer hastane personellerinin sorumlu olduğu özele inince anlaşılrsa da devamında 112 sağlık ekiplerinin geç kalması üzerine haber sürdürüldüğünde algı yine aynı yöne kaymıştır.

B.Mikro Yapı

Cümle yapılarının çoğunlukla aktif ve kimisinin “iddiaya göre” ifadesiyle yapılandırıldığı görülmektedir. Görgü tanıklarının ifadelerinde ise tırnak işaretinin kullanılmaması, gazetenin kendi yorumu gibi durumu onaylar nitelikte sunduğundan ileri gelebilir. Yani bu tür cümle yapılarıyla, kesin sonuç olarak kabul edilen bir olayın desteklendiği düşünülebilir.

Nedensel ilişki dikkate alındığında, en temel bağ hayatını kaybeden kişiyle ilgili olarak “yetkililerin” yönlendirmelerinden kaynaklı yaşananlar arasında kurulmuştur. Bu bağlamda ihmaller üzerine kurulu bir ilişkiden söz edilebilir.

İşlevsel ilişki bakımından görgü tanıklarının birbirini açıklayan cümleleri arasında, başlıkta geçen “skandal iddia”nın ve “yetkililer”in kim ve ne olduğu meydana çıkmaktadır. Buna göre hastane bahçesinde müdahalenin gecikmesine ve herkesin gözü önünde bir insanın ölmesine neden olan güvenlik görevlileri ve polistir. Elbette önemli olan o veya bir başkası olması değil; bir insanın hayatına mal olan, hatalar, ihmaller ve yanlışlıklardır. Ancak bağlam ve kurgu, baştan itibaren bu kişiler doğrultusunda yapılmış olsaydı haberin yönü değişebilirdi. Bilhassa başlığın geneli yansıması ve spotun “yetkililer” kelimesiyle üzerinin örtük bırakılması, bellekteki bilgi senaryoları sebebiyle sorumlunun “doktorlar” olarak algılanmasına yol açmaktadır. Bu da zaten onlara yönelik mevcut önyargıyı pekiştirmektedir. Üstelik olayın soruşturması henüz tamamlanmamış, kesin sonuç bulunmamıştır.

Referansal ilişkide arka arkaya kullanılan, böylece ana bağlamın anlamsal buzdağını oluşturan “...müdahale gecikince...”, “...kimse müdahale etmiyordu...”, “...kadına müdahale edilmedi...”, “...müdahale ettirmediler...” gibi ifadelerle bilerek ölüme yol açıldığı vurgulanmıştır. Ayrıca başlıktaki “skandal” kelimesinin kullanımında, tıkkatma oranını artırma amacıyla sansasyonel habercilik anlayışının hâkim olduğu söylenebilir. Zira Taylan ve Ünal’ın da belirttiği gibi endişe yaratacak, merak uyandıracak bu tür ifadeler, olayları seyirlik bir anlatıya dönüştürmektedir (2017: 42). Son olarak haberin retorikğine değinmek gerekirse görgü tanıklarının, il sağlık müdürünün ifadelerine başvurulduğu, ayrıca haberde yer alan videoyla da inandırıcılığın sağlandığından söz edilebilir.

Sonuç olarak hastane bahçesinde vefat eden birinin yansıtıldığı bu haberde, hatalı ve yanlış girişimler sonucu yaşanan bu olayın haber kurgusundaki eksiklikler veya yanlışlıklar nedeniyle doktorların da hedef alındığından söz edilebilir. Haberde tam anlamıyla olaydan doktorların haberdar olup olmadığı belli değildir; sadece anons geçildiği belirtilmiş, yapılacakların bittiğine dair bir izlenim verilmiştir. Haberin merkezinde doktorlar bulunmasa da başlık ve spottaki genellemeler, sorumluluğun doktorlara ait olarak düşünülmesi için bir neden oluşturmaktadır. Bu anlamda ideolojiyi barındıran en önemli unsurun başlıkta yer aldığından hareketle, gazetenin ihmaller üzerinden doktorlara yönelik olumsuz yargıları yeniden ürettiği belirtilmelidir.

7. Tartışma ve sonuç

Sağlıktaki şiddetin önemli bir parçasını ve aslında başlangıcı oluşturan doktorlara yönelik nefret söylemi, kavramın temel türlerini aşarak ilk kez bir mesleğin üyelerini hedef alan önemli bir sorundur. Bu söylemin medyada yansıma bulması, kitlelerin olumsuz söylemlerden etkilenmesi açısından düşünüldüğünde, onlara yönelik önyargılı yaklaşımlara sebep olabileceği gibi fiziksel şiddeti de tetiklemesi kuvvetle

muhtemeldir. Bu açıdan özellikle internet haberlerinde doktor temalı konuların nasıl işlendiğine veya sağlık haberciliğinin nasıl yapıldığına dair bir çalışmanın gerçekleştirilmesi, medyanın şiddetteki rolünü gözler önüne serecektir. İşte bu nokta, gidişatı değiştirerek soruna çözüm sunma konusunda alternatif bir pencere açabilir.

Toplumsal, kültürel, ekonomik ve politik dinamiklerden ayrı tutulamayan haber üretim süreci, kimi zaman toplumsal eşitsizlikleri (örneğin bir ırka, bir cinsiyete ve bu çalışma için bir mesleğin üyelerine) söyleme yerleştirerek inşa edilir. Böylece egemen söylemler sürekli yeniden üretilir, normalleştirilir, hatta rutinleşir. Gazeteciler bu rutinden hareketle, aidiyet hissettiği bir gruptan (halktan/hastadan/hasta yakınından) yana tavır sergileyerek kolektif kimlik oluşumuna destek olurken, zaten bir gerilim ortamında görevlerini icra etmeye çalışan doktorları, “öteki” olarak konumlandırmakta; böylece doktor kimliğiyle arasına mesafe koymakta ve mevcut çatışma ortamını meşrulaştırmaktadır. Zira kitlelerin düşünce yapısını besleyen çeşitli kalıp yargı ve önyargı içeren bu tür habercilik pratikleri, tıpkı van Dijk’ın (2010: 26-27) genel çerçevede belirttiği gibi, okurun zihninde birikerek doktorlara yönelik bir tutum geliştirilmesine, metinde olumsuz bir söylem geçmese de genellenmesine kadar gidebilecek, hatta şiddeti hak ettiklerine dair bir dayanak oluşturulmasına aracılık edecektir. Bu yüzden doktor temalı haberlerde hassas bir denge tutturulması gerekir.

Bu çalışmanın bulguları doğrultusunda sağlık alanındaki internet haberciliğinde, kesinliği bile netleşmeyen şüpheli durumlarda, konunun açıklığa kavuşturulmasını beklemeden “mağdur”dan yana taraf seçildiği, çoğunlukla denge unsurunun (tarafalara eşit zaman-yer ayrılmadığı) göz ardı edildiği, bu anlamda da liberal-çoğulcu yaklaşımın aksine eleştirel yaklaşım perspektifinde “nesnel ve tarafsız” bir habercilik yapılmadığını söyleyebilmek mümkündür. Özellikle ilgi çekici, merak uyandırıcı, yanlıcı başlıklarla tıklanma hedefleri internet haberciliği için kilit noktadır. Bu tür başlıklar ve metnin kurgulanmasında da kullanılan sansasyonel, duygusal dozu artıran öyküler, aslında kamu yararının en çok gözetilmesi gereken sağlık haberciliğinde vuku bulmakta; bu da doktorlar aleyhine etik ihlallere neden olmaktadır. Böylece doktorlara yönelik haberleri çerçeveleme ve sunma biçimi, medya sermayedarlarının lehine işletilmektedir. Dolayısıyla sağlıkta şiddetle mücadelede topluma belli durum modellerini sunan internet haberciliğinin, medya etiği açısından evrensel değerlere uyması son derece elzemdir.

Bundan sonraki çalışmalarda daha kısa süreli bir araştırmaya odaklanmakla birlikte, farklı ideolojileri temsil eden haber siteleri veya ulusal-yerel basın gibi sınırlamalar çerçevesinde konu genişletilebilir, hatta farklı medya organları incelenebilir. Bu tür çalışmalar artıkça yeni bir perspektif ışığında bir farkındalık oluşabilir.

¹ Diğer haber analizlerine ve daha fazlasına (yazılı basın, TV programı, Twitter vd.) erişmek için bkz “*Medyada Doktorlara Yönelik Nefret Söylemiyle Mücadelede Yeni Bir Söylem Arayışı*” (Doktora tezi)

Kaynakça

- Agtaş, Ö. (2018). Nefret söylemi, dilsel yaralanma ve siyasal faillik. *Ayrımcılığın Yüzleri*. Ü. Doğanay (Der.), ss. 63-78. Kapasite Geliştirme Derneği.
- Alğan, C. & Şensever, L. (2010). Ulusal basında nefret suçları: 10 Yıl, 10 örnek. *Sosyal Değişim Derneği*.
- Article19. (2015). *Hate speech explained a toolkit*. Article19: London
- Atılğan, S. & Kutvan, A. B. (2017). *Örgütlerde yönetsel etik ve etik yönetimi*. Çağlayan Kitabevi.
- Aslan, K. (2004). *Haber nasıl okunur?* Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Aygül, E. (2010). Facebook'ta nefret söyleminin üretilmesi ve dolaşıma sokulması. *Yeni medyada nefret söylemi*. (Hızl. T. Çomu), ss. 95-141. Kalkedon.
- Bahçecioglu, E. H. (2022). Sosyal medyada kovid-19 salgını sürecinde sağlık çalışanlarına yönelik önce destek sonra nefret söylemi. *TRT Akademi*, 7(15): 498-531. <https://doi.org/10.37679/trta.1100897>
- Başdıncı, G. (2020). *Ana akım medya dilinin halkbilimi açısından eleştirel söylem analizine tabi tutulması* [Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Bezirgan Arar, Y. ve Bilgin, N. (2010). Gazetelerde ötekileştirme pratikleri: Türk basını üzerine bir inceleme. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 30: 1-17.
- Binark, M. (2010). Nefret söyleminin yeni medya ortamında dolaşıma girmesi ve türetilmesi. *Yeni medyada nefret söylemi*. (Hızl. T. Çomu), ss. 11-55. Kalkedon.
- Binark, M. & Bayraktutan G. (2013). *Ayın karanlık yüzü: Yeni medya ve etik*. Kalkedon.
- Boyle, K. (2010). Nefret söyleminin kontrolü: Uluslararası standartlar Türkiye'den neler istiyor? *Nefret suçları ve nefret söylemi*. A. Çavdar & A. B. Yıldırım (Eds.), ss. 64-70, (Çev. S. Bölme). Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Cangöz, İ. (2013). İnsanların savaşı, kelimelerin barışı. *Gazeteciliğe başlarken okuldan haber odasına*. (2. Baskı), S. Alankuş (Der.), ss. 73-98). IPS İletişim Vakfı.
- Çakır, P. & Temir, E. (2021). İnternet haberciliğinde etik sorunlar: Aldatıcı başlık üzerine ampirik bir çalışma. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi (KIAD)*, 7: 1-26.
- Çambay, S. (2016). Yeni medyada etik sorumluluk gazetecilik: Hak haberciliği. *Medya etik medya-iletişim-etik*. F. Örs (Ed.), ss. 105-125 Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Çelenk, S. (2010). Ayrımcılık ve medya. *Televizyon haberciliğinde etik*. B. Çaplı & . Tuncel (Eds.), ss. 211-229. Fersa.
- Daştan, F. (2021). Gazetecilikte haberin objektif niteliği. *Euro Politika*, 9: 41-50.
- Dedeoğlu, G. (2016). *Teknoloji, iletişim, yeni medya ve etki*. Sentez.
- Değirmenci, O. (2021). *İnternet gazeteciliğinde gelişen etik ihlaller: Hürriyet.com.tr ve Milliyet.com.tr örneği* [Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Demir, V. (2006). *Medya etiği*. Beta.
- Demirel, S. D. (2016). Yeni medyanın ekonomi politikası: Dijitalleşen kapitalizm üzerinden etiği yeniden düşünmek. *Medya etik medya-iletişim-etik*. F. Örs (Ed.), ss. 81-105. Sentez Yayıncılık.
- Devran, Y. (2010). *Haber söylem ideoloji*. Başlık Yayın.

- Dirini, I. (2010). Okur yorumlarıyla yeniden üretilen nefret söylemi. *Yeni medyada nefret söylemi*. (Hzl. T. Çomu) ss. 55-95. Kalkedon.
- Doğanay, U. (2018). *Ayrımcılık, söylem ve medya. Ayrımcılığın yüzleri*. Ü. Doğanay (Der.), ss. 16-39. Kapasite Geliştirme Derneği.
- Doğu, B. (2010). Sanal nefret pratikleri: İnternet’te nefret söylemi ve karşı örgütlenmeler. *Yeni medyada nefret söylemi*. (Hzl. T. Çomu), ss. 223-253. Kalkedon.
- Dolgunyürek, D. O. (2018). İnternet gazeteciliğinde ortaya çıkan ihlallerin önlenmesi için çözüm önerileri ve internet gazetecilerinin hakları. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (1): 211. <https://doi.org/10.30561/sinopusd.424214>
- Durna, T. Ve Kubilay, C. (2010). Söylem kuramları ve eleştirel söylem çözümlemeleri. *Medyadan söylemler*. T. Durna (Der.), ss. 47-81. Libra Kitap.
- Dursun, C. (2003). Haber ve habercilik/gazetecilik üzerine düşünmek. *Gazetecilik ve habercilik*. Der. Sevda Alankuş, ss. 63- 85. IPS.
- Dursun, C. (2014). *TV haberlerinde ideoloji*. (2. Baskı). İmge Kitabevi.
- Durur, E. K. (2017). Medyada şiddetin bir başka yüzü: ‘Doktora saldırı’ haberleri. *Atatürk İletişim Dergisi*, Sayı 14 / 2017 Sağlık İletişimi Özel Sayı, 45-60.
- Erer, S. (2013). Kitle iletişim araçları ve tıp etiği *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(3): 24-28.
- Evers, H. (2010). Medya etiği. *Televizyon haberciliğinde etik*. B. Çaplı & H. Tuncel (Eds.), ss. 45-61. Fersa Matbaacılık.
- Geçer, E. (2018). Sağlık haberciliği ve hasta-hekim ilişkileri: Etkileşimler ve riskler. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 3(5): 169-180.
- Göregenli, M. (2013). Nefret söylemi ve nefret Suçları. *Medyada nefret söylemi kavramlar, mecralar, tartışmalar*. M. Çınar (Ed.), ss. 57-75. Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Güz, N. (2005). *Haberde yönlendirme ve kamuoyu araştırmaları*. Nobel.
- İnceoğlu, Y. & Çoban, S. (2014). “Öteki”leştirme sürecinde medyanın yeri. *Azınlıklar, ötekiler ve medya*. Y. İnceoğlu & S. Çoban (Der.), ss. 50-103. Ayrıntı.
- İnce, M. (2018). İnternet haberciliğinde çok tıklanma beklentisi ve tuzak başlıklar. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(2): 297-313.
- Kara, M. (2019). *Türkiye’de internet haberciliği: İnternet haber sitesi kullanıcıları üzerine bir araştırma* [Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Karaçay, E. (2018). *Yeni medya ortamında kadına yönelik haberlerde nefret söylemi* [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Karaduman, S. (2017). Eleştirel söylem çözümlemesinin eleştirel haber araştırmalarına katkısı ve sunduğu perspektif. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 4(2): 31-46.
- Kaya, R., ve Çakmur, B. (2014). Siyaset bilimi ve medya çalışmaları. *Siyaset bilimi kavramlar, ideolojiler, disiplinler arası ilişkiler*. (4. Baskı). (Hzl. G. Atılğan & E. A. Aytekin), ss. 567-577. Yordam Kitap.
- Kaya, A. E. E. (2020). Liberal medya etiğinin sorgulanması ve alternatif medya etiğinin Türkiye haberciliği üzerinden değerlendirilmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (1): 283-299. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.670529>

- Keskin, Z. E. (2004). Türkiye’de haber incelemelerinde van Dijk Yöntemi. *Haber hakikat ve iktidar ilişkisi*. Ç. Dursun (Der.), ss. 391-407. Elips Kitap.
- Kılıç, D. (2005). Haber yapma sürecinin belirleyici unsurları ve basın ahlakı. *Selçuk İletişim*, 3(4) 130-141.
- Kılıç, D. (2013). *Habercilik ve Medya Etiği*. *Medya ve etik*. (1. Baskı). A. O. Ünlüer (Ed.), ss. 82-106. TC Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Köker, E. v Doğanay, U. (2010). *İrkçi değilim ama... yazılı basında ırkçı-ayrımçı söylemler*. İHOP.
- Le Bon, G. (1969). *Kitleler psikolojisi*. (Çev. S. Demirkan), Bedir Yayınevi.
- Özçağlayan, M., & Apak, D. (2017). Soğuk Savaş yıllarında algı yönetimi, haber ve propaganda ilişkisi. *Marmara İletişim Dergisi*, 28: 107-130.
- Özdil, M. (2017). Kolektif ve bireysel kimlikler bağlamında sosyal bütünleşme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (28): 383-400.
- Özel, E. K. & Deniz, Ş. (2019). “Tık” ve “etik” arasında sıkışan gazetecilik: İnternet gazeteciliğinin ortaya çıkardığı yeni etik sorunlar ve gazetecilerin konuya bakış açısı üzerine bir araştırma. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(1): 443-466. <https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.426458>
- Özer, Ö. (2011). *Haber söylem ideoloji*. LT Literatürk.
- Özer, Ö. (2015). Teun Adrian Van Dijk örneğinde eleştirel söylem çözümlemesi. *İletişim araştırmalarında yöntemler uygulama ve örneklerle*. B. Yıldırım (Ed.), ss. 197-287. Literatürk Akademi.
- Özerkan, S. (2002). Medya, dil ve ideoloji. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1(12): 63- 76.
- Özerkan, Ş. (2009). *Haber analizi ve arşiv incelemeleriyle Türkiye’de 9 gazete*. Nobel Yayın
- Özerkan Ş. (2012), Haberde objektiflik, *Marmara Üniversitesi İletişim Dergisi*, 47-54
- Schlapp, H. (2002). *Gazeteciliğe giriş* (5. Baskı). (Çev. I. Aygün). Konrad Adenauer Vakfı Yayını.
- Şeker, M. (2003). Haber söylemi içinde yapılandırılmış örtülü nesnellik ihlalleri. *Selçuk İletişim*, 2(4): 100-113.
- Şerif, M. ve Şerif, C. W. (1996). *Sosyal psikolojiye giriş I*. (Çev. M. Atakay & A. Yavuz). Sosyal Yayınları.
- Şimşek, M. C. (2001). Medya etiği giriş. *Marmara İletişim*, 11(11): 291-309.
- Talimciler, A. (2012). Ötekine yönelik nefretin fark edilmediği ya da kanıksandığı alan: Türkiye futbol medyası. *Nefret söylemi ve/veya nefret suçları*. Y. İnceoğlu (Der.), ss. 247-289. Ayrıntı.
- Taşdemir, O. (1996). Medya ve hekim ilişkileri. XII. Ulusal Kardiyoloji Kongresi, 16-20 Ekim 1996, Antalya.
- Taylan, A. ve Ünal, R. (2017). Ana akım medyada sansasyonel habercilik: Sağlık iletişimi örneği. *Atatürk İletişim Dergisi*, 14: 27-44.
- Tokgöz, O. (1981). *Temel gazetecilik*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınlar.
- Uluç, G. (2009). *Medya ve oryantalizm*. Anahtar Kitaplar.
- Uzun, R. (2007). *İletişim etiği: Sorunlar ve sorumluluklar*. Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi.
- Van Dijk, T. A. (1991). *Racism and press*. Routledge.
- Van Dijk, T. A. (2007). Medya içerikleri bir söylem olarak haberin disiplinler arası çözümlemesi. *Medya metinlerini çözümlmek: İçerik, göstergebilim ve söylem çözümleme yöntemleri*. G. Ş. Atabek & Ü. Atabek (Der.), ss. 164-179. Siyasal Kitabevi.

- Van Dijk, T. A. (2010). Söylem ve iktidar. *Nefret suçları ve nefret söylemi*. A. Çavdar & A. B. Yıldırım (Eds.), ss. 9-45. Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Van Dijk, T. A. (2014). *Critical discourse studies: A sociocognitive approach*. Methods of critical discourse analysis. R. Wodak & M. Meyer (Eds.), ss 62-85. Sage.
- Weber, A. (2009). *Nefret söylemi el kitabı*. (Çev. M. Çulhaoğlu). Avrupa Konseyi Yayınları.
- Yağlı, S. (2007). Haber ve ideoloji ilişkisi: Haber metinlerinde gerçekliğin sunumu. *Yeni Düşünceler*, 2: 355-366.
- Yavaşcalı, A. H. Ve Şirvanlı, T. (2022). Dijital mecrada alternatif medya ve ana akım medyadaki sağlık haberlerinin karşılaştırmalı analizi: Medyascope ve Hürriyet örneği. *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli Dergisi*, 30(1): 27-46.
- Yeniceler Kortak İ. (2022) İnternet gazeteciliğinde “son dakika” başlığıyla atılan tık tuzaklı haberlerin etik çerçeveden incelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2): 488-503.
- Yılmaz, H. M. (2020). *Kitle psikolojisi, ideoloji ve etki paradigması* [Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Yurdakul, H. (2018). Kitle iletişiminde haber ve etki: Liberal ve eleştirel yaklaşımlar. *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 1: 62-77.
- <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/yuruyerek-girdigi-hastaneden-yatalak-cikti-darp-edildigini-one-surdu-41921986>
- <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sigil-ameliyati-icin-gittigi-hastanede-hayatini-kaybetti-polis-memuru-vedat-tugrulun-aci-olumu-41776314>
- <https://www.milliyet.com.tr/gundem/otomobil-dere-yatagina-devrildi-1-olu-2-yarali-6978489>
- <https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/skandal-iddia-hastane-bahcesinde-herkesin-gozu-onunde-oldu-6623188/>

ARAŞTIRMANIN ETİK İZİNİ

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması gerektiği belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Araştırmada kamuya açık içerik incelendiği için etik izin gerektirmemektedir.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Araştırma tek yazarlıdır.

DESTEK ve TEŞEKKÜR BEYANI (ACKNOWLEDGEMENT)

Bu çalışma 2211-A Doktora Burs programı kapsamında TÜBİTAK destekli doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

ÇATIŞMA BEYANI (CONFLICT OF INTEREST)

Araştırmada herhangi bir kişi ya da kurum ile finansal ya da kişisel yönden bağlantı olmadığı için çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi

Abant Journal of Cultural Studies

2024, 9(17): 41 – 52

Covid-19 Sürecinde Sağlık Çalışanlarının Medyadaki Temsili: Bir Söylem Analizi

Representation of Healthcare Professionals in the Media During Covid-19: A Discourse Analysis

Serap TOPRAK¹

Geliş Tarihi (Received): 04.09.2023

Kabul Tarihi (Accepted): 21.10.2023

Yayın Tarihi (Published): 27.10.2023

Öz: Tüm dünya gündemi 2019 Aralık ayında Çin de görülen bir virüs ile yeniden şekillenmiştir. Bu süreçte insanlar ekonomik, psikolojik, siyasal ve sosyal açıdan birçok sorunla karşı karşıya kalmıştır. Dünya Sağlık Örgütü yaşanan bu süreci Pandemi olarak ilan etmiştir. Sosyal hayatı etkileyecek yasaklar gündeme gelmiştir. Sağlık çalışanları yaşanan Pandeminin merkezinde yer almıştır. Onlar hem daha ağır çalışma koşullarında mesleklerini icra etmeye devam etmiş hem de sosyal hayatlarında daha mesafeli olmak zorunda kalmışlardır. İnsanlar, dijital iletişim araçlarını kullanarak sosyal ilişkilerini devam ettirmeye çalışmıştır. Medya, bu dönemde topluma hem Pandemi süreci ile ilgili bilgi aktarmış hem de Covid-19 virüsü hakkında bilgilendirme yapmıştır. Bu yüzden medyada sağlık çalışanları ile ilgili haberler sıklıkla yer almıştır. Haber söylemiyle ilgili kavramsallaştırmalar ve bu kavramların oluşturduğu zihinsel şemalar, eleştirel haber araştırmaları alanını anlamamıza ve bu alanda derinlikli araştırmalar yapabilmemize olanak sağlamaktadır. Van Dijk'in eleştirel söylem analizine göre yazılı basında kullanılan dil, makro ve mikro düzeyde değerlendirildiğinde toplum hafızasındaki düşünsel ve dilsel verilere ulaşmak mümkündür. Bu çalışmada Van Dijk'in medya metinleri için geliştirdiği yöntem, gazete metinleri çözümlenmesinde kullanılmıştır. Medyada bulunan sağlık çalışanı haberleri ve sağlık çalışanlarının medyadaki rolü Van Dijk perspektifi ve eleştirel söylem analizi yöntemiyle incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, eleştirel söylem analizi, medya, sağlık çalışanları

&

Abstract: The world agenda was reshaped by a virus seen in China in December 2019. In this process, people have faced many economic, psychological, political and social problems. The World Health Organization declared this process as a Pandemic. Prohibitions that will affect social life have been brought to the agenda. Healthcare workers have been at the center of the pandemic. They continued to practice their profession under harsher working conditions and had to be more distant in their social lives. People tried to maintain their social relationships by using digital communication tools. During this period, the media conveyed information to the society about the Pandemic process and also informed about the Covid-19 virus. That's why news about healthcare workers has frequently appeared in the media. Conceptualizations related to news discourse and the mental schemes created by these concepts enable us to understand the field of critical news research and to conduct in-depth research in this field. According to Van Dijk's critical discourse analysis, when the language used in the written media is evaluated at macro and micro levels, it is possible to access the intellectual and linguistic data in the social memory. In this study, the method developed by Van Dijk for media texts was used to analyze newspaper texts. Health worker news in the media and the role of health workers in the media were examined using the Van Dijk perspective and critical discourse analysis method.

Keywords: Covid-19, critical discourse analysis, media, health worker

Atıf/Cite as: Toprak S. (2024). Covid-19 Sürecinde Sağlık Çalışanlarının Medyadaki Temsili: Bir Söylem Analizi, Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi, 9 (17): 41-52.

İntihal-Plagiarizm/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/pub/akader>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University, Since 2016 – Bolu

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalı. e-posta: serrapozer@gmail.com, ORCID: 0009-0007-4682-9569

Giriş

2019 yılı Aralık ayında Çin Hubey eyaletinin Vuhan kentinde görülen Covid -19 virüsü, sağlık hizmetlerinden çalışma hayatına, eğitimden ekonomiye, siyasetten kamusal hayata kadar birçok alanı etkilemiş ve küresel bil salgına dönüşerek dünya çapında ölümlere neden olmuştur. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından Pandemi olarak ilan edilmiştir. Pandemi nedeniyle olağanüstü önlemlerin alındığı, ekonomik faaliyetlerin durduğu, sokağa çıkma yasaklarının uygulandığı, maske takma zorunluluğunun olduğu, eğitim sisteminin ara verildiği bu sürede görevlerinin başında olan sağlık çalışanları çalışma hayatları devam etmiştir. Fakat dünya çapında gözle görülemeyen bu düşman karşısında sağlık çalışanları doğrudan temas kurmak zorunda kalmışlardır.

Dilin sıradan bir iletişim aracı olmadığı gerçeğini Saussure, dilin var olması için bir topluluğun olmasına bağlamakta, dilin toplumsal varoluş dışında varlığının söz konusu olamayacağını ileri sürmektedir. Dil masa başında üretilen bir etiketler veya kodlar sistemi değil, kimin neyi ne şekilde söylediği ile ilgili bir "söylem" biçimidir. Bu haliyle dil, "gönderge"lerin "göstergesi"dir. (Tutar,2018) Modernleşme ile birlikte söylem biçimleri medyada aktif kullanılmaya başlanmıştır. Medyada kullanılan dil, görseller ve başlıklar hem toplum yapısını hem de okuyucunun algısını değiştirebilmekte ve şekillendirebilmektedir.

Pandeminin ilan edilmesi ve alınan tedbirler kapsamında rutin hayat işleyişinin bozulması, belirsizlik hissi, enfekte olma korkusu, güvenli olmayan bir alanda yaşadığını düşünmek gibi değerlendirmeler pandeminin fizyolojik etkileri olduğu kadar psikolojik etkileri olduğu da gösterilmiştir. Doğası gereği çok hızlı yayılan ve mortalite oranları yüksek olan bu hastalıkla mücadelede, bireylere, topluma ve devlet kademelerine büyük sorumluluklar düşmektedir. Görev ve sorumluluk taşıyanlar arasında hastalığın tanı ve tedavi süreçlerini üstlenen sağlık çalışanları da oldukça önemli bir yer almaktadır. Medyanın aktif olarak toplum üzerinde oluşturduğu algı yok sayılamayacak bir öneme sahiptir. Bu sebeple sağlık çalışanlarının medyada atfedilen roller ve yaratılan imaj oldukça önemlidir. Tüm bu sebeplerden dolayı bu araştırma 'Muhafif iki gazete olan Hürriyet ve Sözcü gazeteleri ideolojik konumu ile ilgili söylemsel stratejileri nelerdir?' sorusunun cevabını aramak amacıyla iki gazete eleştirel söylem analizi çerçevesinde ele alınmıştır.

1. Kavramsal Çerçeve

1.1. Covid-19

Klinik özellikleri viral pnömoniye çok benzer olduğu vurgulanan virüs; solunum yolundan alınan örnekler üzerinde yapılan analizlerden sonra, Çin Halk Cumhuriyeti Hastalık Kontrol Merkezleri uzmanları, daha sonra yeni koronavirüs pnömonisi (NCP) olarak bilinen pnömoniye yeni koronavirüsün neden olduğunu açıklamıştır. Dünya Sağlık Örgütü hastalığı resmen COVID-19 olarak adlandırmıştır.

Sağlık sektörü birçok meslek gruplarının dahil olduğu geniş kapsamlı sistemlerin tümüdür. Hekim, hemşire, hasta bakıcı, temizlik personeli, röntgen teknisyeni, anestezi teknisyeni, biyomedikal olmak üzere birçok mesleği içerisinde bulunduran bir sektördür. Dolayısıyla bu kadar kapsamlı bir sektörde yaşanan problem birçok meslek grubunu kapsamaktadır. Pandemiden etkilenen bu meslek gruplarının sayısı fazla olduğu için yaşanan mesleki sorunlar medyada oldukça ses getirmiştir.

Sağlık çalışanları virüs ile direkt karşı karşıya kalmış, sosyal hayatlarından diğer insanlara göre daha fazla bir sorumluluk üstlenmişlerdir. Sosyalleşmenin giderek azaldığı bu süreçte dijital iletişim fazlalaşmaya başlamıştır. Bu dijitalleşmenin temelinde ise medya yer almaktadır. İnsanlar artık sağlık bakanını Fahrettin Koca'yı medya sayesinde her gün aynı saatte takip etmeye başlamış, sağlık çalışanları aynı saatte alkışlamak için balkonlara çıkmıştır. Yapılan bu çalışmada sağlık çalışanlarının medyada kullanılan görseller ve medyada kullanılan kelimelerin sağlık çalışanlarına olumlu veya olumsuz yüklediği anlamları analiz etmek amaçlanmıştır.

1.2. Eleştirel söylem analizi

Dilbilimi, şiir bilimi, retorik, sosyal ve bilişsel psikoloji, insan bilimi, halk bilimi (folklor) ve sosyoloji başta olmak üzere tüm sosyal ve beşerî bilim dalları ile söylem analizi yakından ilişkilidir. 1960'lı yıllarda gündeme gelen bu yöntem metinleri derinlemesine incelemede önemli bir yere sahiptir. Van Dijk eleştirel söylem analizi yapan bir araştırmacının tarafsız bir konumda olması gerektiğini ve değerlendirdiği metinleri ait olduğu toplumun bakış açılarına göre yorumlaması gerektiğine vurgu yapmıştır.

Söylem, zihindeki karmaşık ilişkiler ağı içinden amaca göre seçilip bir araya getirilen anlamların, “mesaj” olabilecek biçimde düzenlenmesi ve tümce boyutunu aşan yapılarla yansıtılmasıdır. Söylem, ortak payda oluşturma ve bir toplumsal biliş (social cognition) göstergesidir (Dijk, 1998). Eleştirel söylem çözümlemesi yapan Van Dijk özellikle haber metinlerinde iktidar, güç, egemenlik, ideoloji ilişkilerini dilsel kavramları kullanarak incelemektedir. Bilişsel yapılanma tamamen bireye özgü olmayıp bireyin içinde bulunduğu değerlerin kodlanmasıdır. Van Dijk'ın önerdiği eleştirel söylem çözümlemesi modelinde üretildiği toplumun, politik, ekonomik, kültürel ve toplumsal dinamikleriyle birlikte bir bağlam içerisinde incelenmesi gereken haber söyleminde, güç ve iktidar ilişkilerinin, toplumsal eşitsizliklerin, söylemsel yapı ve stratejilerle nasıl inşa edildiğini analiz etme çabası yatmaktadır. Her ne kadar dilbilimciler açısından eleştiri alan noktaları olsa da, eleştirel haber araştırmaları için Van Dijk'ın yaptığı çalışmalar haber söylemi incelemeleri için toplumsal yapı anlamlandırmasında öncü ve çoklu perspektifler sunmaktadır (Karaduman, 2017:33).

Van Dijk'a göre söylem çok boyutlu ve kolayca tarifi yapılamayacak olan bir fenomendir. Buna göre, söylem, dilbilimsel bir nesne (örneğin bir sıra alış veya bir cümle), bir eylem, bir sosyal etkileşim formu (örneğin konuşma), bir sosyal pratik, bir zihinsel temsil (anlam veya kanaat gibi), etkileşimsel bir olay ya da faaliyet (bir meclis tartışması gibi), kültürel bir ürün ve hatta satın alınan ticari bir mal olarak karşımıza çıkabilir. Yine de kendi teorik ilgisi çerçevesinde söylemi –konuşma etkileşimi ve yazılı metinler kadar, jest ve mimikleri, imajları ve diğer semiyotik biçimleri de kapsayan- bir iletişimsel olay olarak ele alır. Biliş ise hem kişisel hem de sosyal bilişi ifade eder; yani kişisel bilişe dâhil olan duygu ve değerlendirmeleri, zihinsel ve hafıza yapılarını içerdiği kadar, sosyal bilişe dâhil edilebilecek olan inançları, hedefleri ve temsilleri de içerir. Son olarak, Van Dijk'taki anlamıyla toplum, mikro düzeydeki yüz-yüze etkileşimlerin yanı sıra (gruplar, gruplararası ilişkiler, hareketler, kurumlar, organizasyonlar, sosyal süreçler, politik sistemler gibi bileşenlerin ihtiva edildiği) global, beşeri ve politik yapıları kapsar.(Şah,2020)

Van Dijk'ın söylem çözümlemesi makro ve mikro olmak üzere iki yapıdan oluşmaktadır. Makro yapı altında “tematik” ve “şematik” çözümleme yapılmaktadır. Makro yapı çözümlemesinde; başlıklar, haber girişleri, ana olay, haber kaynakları, bağlam bilgisi, ardağan bilgisi, fotoğraflar incelenmektedir. Mikro yapı çözümlemesinde ise, sentaktik çözümleme, bölgesel uyum, sözcük seçimleri, haber retorik çözümlemeleri yapılmaktadır. Cümle yapılarının aktif ya da pasif olması, basit ya da karmaşık olması, cümleler arası nedensel ve işlevsel ilişkiler, kullanılan fotoğraflar, bilgiler ve görgü tanıklarının ifadeleri mikro çözümlemede dikkat edilmesi gereken noktalardır (Özer, 2015, 247). Van Dijk'ın geliştirdiği sistematik haber çözümlemesi makro ve mikro yapılardan oluşmaktadır. Makro yapı tematik yapı ve şematik yapıları kapsamaktadır. Mikro yapı ise sentaktik çözümleme, bölgesel uyum, sözcük seçimleri ve haber retorik (fotoğraf, inandırıcı bilgiler, görgü tanıkları vb.) kapsamaktadır.

1.3. Medya ve sağlık çalışanları

Pandemi süreci tüm mesleki sektörleri etkilerken, sağlık çalışanları pandeminin tam ortasında yer almaktadır. İnsanlar kendi mesleklerini yerine getirirken pandemiyle birlikte çalışma şartlarını şekillendirebilirken; sağlık çalışanları bunun tam aksine pandemiyle birlikte daha ağır şartlarda mesleklerini yerine getirmiştir. Yaşadıkları bu zorluklar medyada yer almıştır. Medyanın bir takım aygıtları bunu hem olumsuz hem de olumlu olarak ele almıştır. Pandemiyle birlikte sağlık çalışanları mesleki sorumlulukları artmıştır. Hastaları tedavi etme yükümlülüğü, kısıtlı tıbbi kaynakları adaletli

kullanımı, sosyal izolasyonun sağlanması ve en önemlisi başkalarını enfekte etmekten kaçınma yükümlülüğüdür. Virüs ile doğrudan temas eden sağlık çalışanları mesailerinin ardından kendi sosyal hayatlarına dönmektedir. Sosyal hayatlarında devamlı iletişim kurdukları bireyler sağlık çalışanlarının çocukları, anne babaları, arkadaşlarıdır. Sağlık çalışanları virüs ile doğrudan temas ederek bu insanlarla iletişim kurmaktan kaçınmaya başlamıştır. Buldukları stresli iş ortamından sonra mesai sonrası sevdikleriyle sosyal mesafe koymak sağlık çalışanlarının psikolojik olarak daha çok yıpratmıştır. Sağlık sektörü, verilen hizmetin niteliği itibarıyla diğer sektörlerden farklılık göstermekte; hizmet sunumu sırasında daha fazla empati kullanımını gerektirmektedir.

Algı yönetmenleri ve manipülatörler kitleleri amaçları doğrultusunda yönlendirerek etkilemektedir. Amaca uygun olarak seçilmiş bilgiler ve görseller, medya manipülatörlerinin sıklıkla kullandığı teknikler arasındadır. Bütünden koparılan parçalar, belirlenmiş bir düşünceyi, politikayı ve ideolojiyi empoze etmek amacıyla kullanılmaktadır (Kırık ,2020: 52-53). Haberlerde kullanılan söylemin analiz edilmesi oldukça önemli bir öneme sahiptir. Çünkü gazeteler hedef kitlelerin hedef düşüncelerine hitap edebilmek için haberleşme tarzlarını bu düşüncelere duyarlı bir biçimde belirlemektedir. Medya temsilleri yoluyla kamuoyunda belli konularda toplumsal rızanın ya da tepkinin oluşturulması da hedeflenebilmektedir. Habercilikte aynı haberin farklı gazetelerde veya farklı kalemlerde farklı ideolojik çerçevelerle sunulması gibi edebi metinler de meselelere farklı bakarlar. Bu bakış farklılığı kendisini en iyi yaşanan pandemi sürecinde göstermiştir.

Türkiye’de 11 Mart 2020 tarihi itibarıyla yaşanmaya başlanan COVID-19 salgını süreci salgının ön cephesinde savaştan sağlık çalışanlarının önemini bir kez daha ortaya koymuştur. Bu süreçte izin ve istifa hakları askıya alınan sağlık çalışanları çevreleri tarafından hastalık riski nedeniyle ayrımcı, damgalayıcı söylemlere maruz kalırken, sağlık hizmeti sundukları yerlerde şiddete uğramaları ise devam etmiştir.

Koronavirüsle mücadelede büyük emek sarf eden sağlık çalışanlarının, görevlerini zor şartlarda yerine getirmeye çalıştıkları bilinmektedir. Bu zor koşullar içinde sözlü, psikolojik ve fiziksel şiddete uğrama kaygısı taşımak veya şiddetle karşılaşmak çalışma koşullarını daha fazla olumsuz hale getirmektedir. Sağlık hizmeti sunan için de hizmeti alan için de önemli olan bu sorun, sıradanlaştırılmadan daha fazla gündeme getirilmeli ve alınması gereken önlemlere odaklanılmalıdır. Çalışma bu bağlamda gündem yaratma ve toplumu yönlendirme işlevine sahip olan medya içeriklerini ele almaktadır. Böylece medya aracılığıyla sağlık çalışanları için çizilen profil gündeme getirilmek istenmiştir.

2. Yöntem

Sosyal bilimler birçok disiplinin amacı, metinleri çözümlenmek ya da bu metinleri daha anlaşılır hale getirmektir. Bu sebeple çalışma Teun Van Dijk’in eleştirel söylem analizinin kullanılması uygun görülmüştür. Söylem; yapı ve söylem analiz tekniklerini ifade etmektedir.

Eleştirel söylem analizi hâkim sınıfın medya aracılığıyla bilgiyi kontrol etmesi, bu kontrol sayesinde de bilginin toplum tarafından algılanışına etkisinin bulunduğu hareket etmektedir. Özellikle metinlerin içerisinde doğal olarak yer alan veya bilinçli şekilde yerleştirilen ifadelerdeki ideolojik yansımayı da ortaya çıkarmasından dolayı ayrıca önemlidir (Özer, 2015, s. 204). Bu nedenle eleştirel söylem analizi toplum içinde yer alan kültürel, sosyal, siyasî ve ideolojik sorunların açığa çıkarılmasına büyük katkılar sunmaktadır. Dolayısıyla söylemi meydana getiren ve yukarıda bahsedilen faktörler söylemi bireysel veya toplumsal anlamda göstergelerin de barındırıldığı bir temsil olarak konumlandırmaktadır. Söz konusu konumlandırılış söylemin üretilişindeki ideolojik, kültürel, sosyolojik ve siyasî parametreler gibi parametrelerin aynı zamanda söyleme maruz kalanlar tarafından nasıl algılandığını da önemli kılmaktadır (Büyükkantarçoğlu, 2012, s. 164).

Çalışma ile Türkiye’de Covid-19 salgını döneminde sağlık çalışanlarına yönelik sağlık çalışanlarına yüklediği anlam ulusal basında yer alma biçimlerini analiz etmeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda 11 Mart 2020-11 Mart 2021 tarihleri arasında bir yıllık süreçte, tirajı en yüksek ve farklı ideolojilere sahip iki

gazete olan Hürriyet ve Sözcü gazetelerinde çıkan Türkiye’de Covid-19 pandemisinden sonra sağlık çalışanlarının medyadaki rolü eleştirel söylem analizi ile ele alınmıştır.

Eleştirel yöntem analizinde makro yapı; tematik analiz ve şematik analiz olarak iki kategori altında incelenmektedir. Tematik çözümlemede haber girişi, haberin başlığı ile fotoğrafların birbiriyle olan ilişkisi incelenirken, şematik yapıda ise olay ve sunuş biçimleri incelenmektedir. Bu bağlamda haberler tematik ve şematik bölümle analiz edilerek bulgular değerlendirilmiştir.

3. Bulgular

3.1.Makro yapı incelemesi

3.1.1.Haber başlıkları

3.1.1.1. Sözcü gazetesi haber başlıkları

Doktorlar ve sağlık çalışanları salgının birinci yılında SÖZCÜ’ye konuştu (11.03.2021)

Türkiye’de kaç sağlık personeli var? Bakan Koca Türkiye’deki toplam sağlık personel sayısını açıkladı! (10.04.2020)

Sağlık çalışanları canlarını korumak için barikat kurdu! (21.09.2020)

Apartmanda ayrımcılığa uğrayan sağlık çalışanlarından tokat gibi cevap! (07.05.2020)

TTB: Sağlık çalışanları cezalandırılmak isteniyor (29.07.2020)

Sağlık çalışanlarının izinleri iptal edildi (09.08.2021)

Hekimlerden çağrı: Covid-19 sağlık çalışanları için meslek hastalığı kabul edilsin (02.12.2020)

Sağlık çalışanları ikinci zirveyi anlatıyor: Yorulduk ve tükendik (11.11.2020)

Onların anne ve babaları birer ‘kahraman’ (15.05.2020)

TTB ve TPD: Sağlık çalışanları arasında istifa ve intiharlar arttı (19.10.2020)

3.1.1.2. Hürriyet gazetesi haber başlıkları

Doktorlar virüs kaptı iki hastane kapandı (03.05.2020)

En zor anneler günü! Çocuklarıyla haftalardır böyle hasret gideriyor (09.05.2020)

Pandemi servisinde çalışan doktor, sağlık çalışanlarının mücadelesini görüntüledi (18.10.2020)

BSH, sağlık çalışanları için yüz siperi üretiyor (15.05.2020)

Bakan Kasapoğlu, koronavirüs kahramanları için yazılan mektupları Bakan Koca'ya ilette (19.05.2020)

Sağlıklarına nazar değmesin! Onlara çalışma konforu sağlamak istiyoruz (01.05.2020)

Koronavirüsle mücadele eden sağlık çalışanlarına drone ile Anneler Günü sürprizi (10.05.2020)

Apartmanlara “Arka kapıyı kullanın” gibi notlar asılıyor... Sağlık çalışanları ve yakınları anlatıyor (10.04.2020)

Gönüllü kahramanlar (24.12.2020)

Sağlıklarının beklediği genelge: Covid-19 meslek hastalığı (10.10.2020)

Gazete okurları ilk olarak başlıkla karşı karşıya kalmaktadır. Haberin dikkat çekici olması ve içeriğinin merak konusu olması başlıkla doğrudan ilişkilidir. Eleştirel söylem çözümlemesi yapıldığında incelenen iki gazetenin de başlıkları konuyla uyum sağlamaktadır. Haberin ne olduğu bilgisini okuyucuyla

paylaşmaktadır. Çalışmanın incelendiği dönem aralığında gazetelere genel çerçeveden bakıldığında; birçok sağlık çalışanı haberine rastlanmaktadır. Bunun sebebi olarak ise pandeminin etkisi olduğunu söylemek kaçınılmaz olacaktır. Bulgular incelendiğinde Sözcü gazetesinde yer alan bir haber başlığı 'Onların anne ve babaları birer 'kahraman' şeklindedir. Hürriyet gazetesinde ise 'En zor anneler günü! Çocuklarıyla haftalardır böyle hasret gideriyor' şeklinde haber başlığı yer almaktadır. İki gazete arasında haber başlıkları açısından söylemsel veya anlatımsal içerik yönünden bir farklılık görülmemiştir.

3.1.2. Haber girişleri

3.1.2.1 Sözcü gazetesi haber girişleri

Doktorlar ve sağlık çalışanları, Türkiye'de ilk Covid-19 vakasının açıklanmasının birinci yılında Prof. Dr. Cemil Taşçıoğlu Şehir Hastanesi önünde anma etkinliği gerçekleştirdi. Burada açıklama yapan doktor ve sağlık çalışanları, "Milyonlarca insanımızın hastalanıp, on binlerce insanımızın ölümüne yol açanın sadece bir virüs olmadığını biliyoruz. Türkiye'nin bu süreçte bu kadar ağır bedel ödemesinin ve hala ödüyor olmasının sorumlusu Covid-19 pandemisinden 'başarı hikayesi' çıkarmaya, salgından siyasi rant sağlamaya çalışan AKP zihniyetidir." dediler. (11.03.2021)

Sağlık Bakanı Fahrettin Koca, Bilim Kurulu toplantısı sonrasında açıklamalarda bulundu. Bakan Koca, Türkiye'deki sağlık personel sayılarını açıkladı. Peki Türkiye'de kaç doktor ve kaç hemşire var? (20.05.2020)

Ankara Keçiören Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ne getirilen yaralılarından birinin hayatını kaybettiği haberi üzerine hasta yakınları hastane acilindeki sağlık personeline saldırdı. Hastaneden aktarılan görüntülerde sağlık çalışanlarının kendilerini bir bölüme kapatarak kapıyı tutmaya çalıştığı görüldü. O anlarda kapının zorlandığı, dışarıdan bağırışların geldiği görüntülere yansdı. Görüntüleri paylaşan Türk Tabipleri Birliği 'sağlıkta şiddet sona ersin' çağrısı yaptı. (21.10.2021)

Sinop'ta bir site yönetimi 'sağlık çalışanlarının ön asansörleri değil, arka asansörleri kullanmalarını rica ederiz' yönünde aldığı kararı bina girişine astı. Apartmanda oturan iki kadın sağlık çalışanı da "Siz bizi sağlıkçı diye ayırırken, biz sizi hastanede ayırım yapmaksızın tedavi edip iyileştirmeye çalışıyoruz" notu ile yazıya cevap verdi. Sosyal medyada paylaşılan site yönetiminin uyarı yazısı, tepkiler üzerine kaldırıldı. (07.05.2020)

Türk Tabipleri Birliği (TTB) Merkez Konseyi, son yirmi yılda üçüncü kez gündeme getirilen "Tıbbi Hizmetlerin Kötü Uygulanmasından Doğan Sorumluluk Kanun Teklifi" ile ilgili açıklama yaptı. Halk Sağlığı Uzmanı ve MHP Kahramanmaraş Milletvekili Dr. Sefer Ayca'nın verdiği teklifinin sağlık çalışanlarının cezalandırılmasını hedeflediği belirtilen açıklamada, kanun teklifinde hasta ve sağlık çalışanlarının değil, sigortacıların lehine düzenlemeler önerildiği belirtildi. (29.07.2020)

Pandemi sürecinde Manavgat başta olmak üzere bölgede çıkan yangınlar nedeniyle zor günler yaşanan Antalya'da, 9 Ağustos itibarıyla, tüm sağlık personelinin ikinci bir emre kadar, şu an izinde olanlar da dahil yıllık izinlerinin iptaline ve taleplerin durdurulmasına karar verildi. (09.08.2021)

Hekimler, Türkiye'nin dört bir yanından seslenerek, Covid-19'un sağlık çalışanları için meslek hastalığı kabul edilmesi çağrısında bulundu. (02.12.2020)

Corona virüsü salgınında birinci dalganın ikinci kez zirve yaptığı bir dönemi yaşıyoruz. Sağlık çalışanları bu dönemde de tükenmişlik, endişe, stres ve aşırı yoğun mesai saatleri ile mücadele ediyor. Doktorundan hemşiresine sağlık çalışanları salgının tekrar zirve yaptığı dönemde yaşadıklarını SÖZCÜ'ye anlattı. (11.10.2020)

Sağlık çalışanları Corona virüsüne karşı yoğun mücadele verip büyük bir fedakârlık gösterirken çocukları, Sağlık Bakanlığı tarafından yayımlanan videoyla hem anne ve babalarına duydukları özlemi hem de gururu dile getirdiler. Sağlık çalışanlarının çocukları vatandaşlara da "Evde Kalın" çağrısında bulundular. (15.05.2020)

Sağlık çalışanlarının tükenmişlik sendromu ve ruhsal durumlarına dikkat çekmek için ortak açıklama yapan Türk Tabipler Birliği (TTB) ile Türkiye Psikiyatri Derneği (TPD), sağlık çalışanları arasında istifa ve intiharların arttığını belirterek "Sağlık çalışanları tükendiğinde yerleri doldurulmaz" uyarısı yaptı. (19.10.2020)

3.1.2.2. Hürriyet gazetesi haber girişleri

Koronavirüsle mücadelede en ön safta yer alan sağlık çalışanları arasında artan vaka sayıları endişe verici boyutlara ulaştı. (03.04.2020)

Corona Virüsü salgını başladığından beri hastanenin tahsis ettiği yurttaki kalan ve evine gidemeyen 2 çocuk annesi Hemşire Aslı Avcı, bu yılki anneler gününün en anlamlı ve zor anneler günü olduğunu söyledi. Aslı Avcı, her gün mesai sonrası oturdukları evinin önüne gidiyor, balkona çıkan kızlarını birkaç dakikalığına görüşüyor. (09.05.2020)

İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Hastanesi'nin pandemi servisinde görev yapan Dr. Burcu Çoban, mart ayından itibaren sağlık çalışanlarının koronavirüsle mücadelesini fotoğraflarla ölümsüzleştiriyor. İnsanların sağlık çalışanlarının tüm gayretiyle virüsle savaşını daha iyi anlayabilmeleri için bu tarihi dönemi kayıt altına alabilmek amacıyla fotoğraf çekmeye devam ettiğini söyleyen Çoban, "Fotoğrafları görenler, o olayın içinde olduklarını hissettiklerini söylediler. Sağlık çalışanlarının doğalını bozmadan, onların işlerini etkilemeden yapmaya çalıştım ve başardığımı düşünüyorum. Beni en çok heveslendiren düşünce, bundan 50 yıl sonra bu fotoğrafları gören insanlar neler yaşadığımızı, nasıl bir ortamda çalıştığımızı görebilecekler" dedi. (19.10.2020)

BSH Türkiye, sağlık çalışanlarına ulaştırmak üzere yüz siperi üretimine başladı. BSH Grubu'nun dünya çapındaki en büyük üretim merkezi ve en önemli üç Ar-Ge merkezinden birinin yer aldığı Çerkezköy Üretim Tesisleri'nde günde 5.000 adet yüz siperi üretiliyor. (15.05.2020)

Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın, tüm dünyayı etkileyen yeni tip koronavirüs (Kovid-19) ile mücadelede ön saflarda yer alan başta sağlık çalışanları olmak üzere tüm kahramanlara yönelik olarak düzenlediği 'Gençlerden Mektup: Minnettarız' Yarışması sonuçlandı. (19.05.2020)

Moda tasarımcısı Aslı Filinta ve arkadaşları, salgınla mücadele eden sağlık çalışanları için üniforma ve hastaneler için nevesim takımları üretiyor. İşlevselliği bir yana, yakalarına birer nazar boncuğu dikilen bu üniformalar giyenlere ekstra moral ve enerji oluyor! (01.05.2020)

AK Parti Mersin Gençlik Kolları tarafından yapılan organizasyonda, Mersin Şehir Hastanesindeki sağlık çalışanı annelere, drone ile taşınan hediyeler verildi. Ebe Derya Kaymaz yaptığı açıklamada "Uzun süre çocuklarımızı görmediğimiz zamanlar oluyor. Sürpriz dolayısıyla çok mutlu olduk. Akıllara geldiğimiz için çok teşekkür ediyoruz" dedi. (10.05.2020)

Bir ayı aşkın zamandır ailelerini görmüyor, evlerinden uzakta yaşıyorlar. Kimi çocuğunun ilk kez baba deyişini duyamadı kimi başka şehirdeki COVID-19 hastası ablasının yanına gidemedi. Kimi hastasının saldırısına uğradı kimi apartmanda komşuları tarafından istenmediğini öğrendi... Türkiye'nin dört bir yanından sağlık çalışanları ve yakınları son bir ayda yaşadıklarını anlattı. (19.04.2020)

Koronavirüsün Türkiye'de ortaya çıkmasıyla birlikte hastanelerde kurulan COVID-19 yoğun bakım servislerindeki sağlık ekipleri, 9 aydır gece-gündüz çalışıyor. (24.12.2020)

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın COVID-19 tanısı alan sağlık çalışanlarının vazife malullüğü ve meslek hastalığı başvurularının hızla sonuçlandırılacağını açıklamasının ardından Sağlık Bakanlığı 81 ilin valilerine genelge gönderdi. Genelgeyle, sağlıkçıların başvurularında izleyecekleri yollar anlatıldı... (19.12.2020)

Haber girişleri incelendiğinde iki gazetenin de aynı şekilde sağlık çalışanlarına yaklaştığı görülmüştür. Fakat sağlık çalışanlarının yaşadığı mağduriyeti Sözcü gazetesi daha çarpıcı dille gündeme getirirken, Hürriyet gazetesi ise Ak parti ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı daha çok gündeme getirmiştir. Hürriyet gazetesinde yaşanan pandemi sürecinde sağlık çalışanlarının yanında olduğunu vurgulamak adına daha çok devlet organlarına daha çok yer verildiği gözlenmiştir. Sözcü gazetesinde ise sağlık çalışanlarının düşüncelerini temsil eden Türk Tabipler Birliği'nin fikirleri ve önerilerine daha çok yer verilmiştir.

3.1.3. Haber fotoğrafları

3.1.3.1. Sözcü gazetesi fotoğrafları

Fotoğraf 1 Fotoğraf 2

Fotoğraf 3

Fotoğraf 4

Fotoğraf 5

3.1.3.2. Hürriyet gazetesi fotoğrafları

Fotoğraf 1

Fotoğraf 2

Fotoğraf 3

Fotoğraf 4

Fotoğraf 5

Fotoğraflar haberlerin inandırıcılığı için hem bir retorik unsur hem de görsel olarak zihne gönderme yapmaktadır. İki gazetenin de fotoğrafları incelendiğinde belirgin farklılıklar yoktur. Hürriyet gazetesinde siyasi kişilerin görsellerine yer verilirken Sözcü gazetesinde rastlanmamaktadır. (Hürriyet gazetesi fotoğraf 2) Sağlık sektörü ekip işidir. Korona virüs ile savaş da ekiple birlikte mümkündür. Bu sebeple kullanılan sağlık çalışanları görselleri her iki gazete de ekip ruhunu yansıtmaktadır. (Sözcü gazetesi fotoğraf 3, Hürriyet gazetesi fotoğraf 5) Pandemi sürecinde sağlık çalışanları tıpkı savaştaki askerler gibidir. Onlar bu

süreçte hem fiziksel hem ruhsal çok yıpranmıştır. Kullanılan fotoğraflar gazete okuyucusuna bunu hissettirmektedir.

3.2. Mikro yapı incelemesi

Mikro yapı incelemesinde haberlerin sentaktik yapı ve sözcük seçimleri incelenmiştir. Sentaktik çözümlemede cümlelerin uzunluğu, kısalığı, aktif veya pasif oluşu ve öznelere etken ve edilgen olarak konumlandırılması haberin aktarımında ideolojik yanlılığın olup olmadığı konusunda ipuçları vermektedir. (Zararsız,2021) Sözcü gazetesi ve Hürriyet gazetesi sentaktik çerçevede incelendiğinde; pandemi süreci içermesi yönünden sağlık çalışanlarının yaşadığı mağduriyeti ifade ettikleri sözcükler açısından aynı tarafta buldukları gözlenmiştir. Fakat Hürriyet gazetesi haberlerinde cümleler daha uzun ve daha çok ideolojik yanlılık göstermiştir. Örneğin Hürriyet gazetesinde ‘Sağlıkçıların beklediği genelge: Covid-19 meslek hastalığı’ başlıklı haber mikro yapı çerçevesinde incelendiğinde;

Sağlık Bakan Yardımcısı Sabahattin Aydın imzasıyla yayımlanan genelgede başvurular için izlenecek yol şöyle anlatıldı: “Sağlık çalışanlarından görevlerini yapmakta iken, görevlerinin çeşitli sebep ve tesiri ile COVID-19 tanısı ile tedavi alıp tedavi sonucu Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) Sağlık Kurulu’nca ‘malul’ olduğuna karar verilenler ile hayatını kaybedenlerin kendilerinin veya yakınlarının başvurularına istinaden Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’na göre ‘meslek hastalığı’ veya ‘vazife malullüğü’ hükümlerinden yararlandırılmaları söz konusu olabilecek. Bu itibarla talepte bulunanların formları, eksiksiz olarak doldurulup ilgili birim amiri (İl/İlçe Sağlık Müdürü, Başhekim) ve sonrasında İl Sağlık Müdürü tarafından onaylanacak. Bakanlığımıza bağlı kurum ve kuruluşlarda istihdam şekli olarak (657 devlet memuru) görev yapan memurlara ilişkin onaylanmış başvuruları, İl Sağlık Müdürlüklerimizce alınıp bakanlığımıza gönderilecek ve bakanlığımız aracılığıyla Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı’na yönlendirilecek.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanı Zehra Zümrüt Selçuk, geçen hafta Meclis’te yaptığı açıklamada, “Şu ana kadar bize ulaşmış olan 5 başvuru var, 2’si memur statüsünde ve biz ikisinin de vazife malulü kapsamında aylıklarını bağladık. Dolayısıyla var olmayan bir sorunu konuşuyoruz aslında. SGK’ya gidiyor, şartları ve illiyet bağı kurulursa 4A veya 4C oluşuna göre sağlık çalışanımız vazife malulü ya da meslek hastalığı oluyor. İlliyet bağı kurulup gerekli dokümanlar ve şartlar sağlandığı sürece” demişti.

Sözcü gazetesi ‘Hekimlerden çağrı: Covid-19 sağlık çalışanları için meslek hastalığı kabul edilsin’ başlıklı haber mikro yapı çerçevesinde incelendiğinde;

Türk Tabipleri Birliği (TTB), Türkiye’nin birçok ilinden Covid-19’un sağlık çalışanları için meslek hastalığı kabul edilmesi çağrısında bulunan hekimlerin ve sağlık çalışanlarının videosunu paylaştı.

Mersin Tabip Odası tarafından yapılan açıklama: “Tüm dünya kabul ediyor ama Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı Covid-19’un meslek hastalığı olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtmiyor.”

İki gazetenin haber içeriklerindeki kelimeler mikro yapı çerçevesinde incelendiğinde Hürriyet gazetesinin Ak Parti ve bakanlıklar ile örnekler verilmiştir. Sözcü gazetesi ise daha çok Türk Tabipler Birliği’nin açıklamalarına ve herhangi bir siyasal parti ismi içeren haber içeriği olmadığı gözlenmiştir. Sözcü gazetesinde Covid-19’un Sağlık Bakanlığı tarafından meslek hastalığı saymadığını belirtirken, Hürriyet gazetesinde Recep Tayyip Erdoğan’ın 81 ile genelge gönderdiğini ve Covid-19’un meslek hastalığı sayılabilmesi için sağlık çalışanlarının hangi aşamaları izlemeleri gerektiğine yer vermiştir.

Sözcü gazetesi ve Hürriyet gazetesinde de incelenen haber başlıklarında sağlık çalışanlarına ‘kahraman’ diye hitap etmiştir. Yaşanan pandemi sürecinde sağlık çalışanlarının birçok hakları elinden alınmıştır. Bu alınan haklardan biri de sağlık çalışanlarının izinlerinin iptal edilmesidir. Sözcü gazetesi bu habere yer verirken Hürriyet gazetesinde bu duruma yer verilmemiştir. Yine Sözcü gazetesinde sağlık çalışanlarının yaşadığı yorgunluk, tükenmişlik ve intihar vb. problemleri dile getirirken Hürriyet gazetesinde bu ifadeler rastlanmamaktadır. Pandemi mücadelesi sadece sağlık çalışanları ile verilecek bir mücadele değildir. Bu sebeple basında da pandemi tıpkı dünya çapında verilen bir savaş gibi yer almıştır. Bu savaşın

ön cephesinde savaşan askerleri ise sağlıkçılardır. Fakat iki gazete sözcük ve semantatik çerçevede incelendiğinde; Hürriyet gazetesinde covid-19 ile toplumsal mücadele verildiği mesajını vermiştir. Fakat Sözcü gazetesinde ise sağlık çalışanları devamlı haklarını arayan konumda gösterilmektedir.

4. Tartışma ve Sonuç

2019 yılında Çin’de ilk defa gözlemlenen koronavirüs bir günde tüm dünyanın gündemi sarsılmıştır. Bu virüs din, dil, ırk, millet ayırt etmeksizin tüm insanlığa karşı bir tehdit oluşturmaktadır. Tüm insanlığın düşmanı olarak gözlemlenen covid-19 virüsü ulusal ve yerel medyada haber başlıklarında her gün yer almıştır. Sağlık çalışanlarının yaşadığı bu zorluklar Van Dijk’in eleştirel söylem modeli çerçevesinde medyadaki haberler incelenmiştir. Van Dijk’in söylem ve eleştirel söylem çalışmalarına katkısı, aynı zamanda eleştirel haber araştırmalarına da akademik derinlik katmış, önerdiği model eleştirel haber araştırmacılarına toplumsal yapıya ilişkin daha analitik bir değerlendirme ve açıklama yapma olanağı kazandırmıştır. İktidar, güç, söylem ve ideoloji ilişkileri ve medya metinlerindeki uygulamaları üzerine yoğunlaşan Van Dijk, bütüncül bir yaklaşımla çözümlemeler yapmakta ve bu yönüyle eleştirel haber çalışmaları literatürüne önemli katkılar sağlamaktadır (Karaduman,2017). Bu çalışmada Hürriyet ve Sözcü gazeteleri ele alınmıştır. Çalışmada bu iki gazetenin seçilmesinin sebebi ideolojik farklılıklarından kaynaklanmaktadır. İki gazetenin de sağlık çalışanlarının ruhsal ve fiziksel olarak yıprandığına hem görseller hem de haberler de kullandıkları sözcüklerle okuyucuya göstermektedir. Sözcü gazetesi ve Hürriyet gazetesi kullandıkları görseller ve haber içeriklerindeki sözcükler incelendiğinde Covid-19 sürecinde sağlık çalışanlarının hem fiziksel hem ruhsal olarak yorulduklarına yer vermiştir. Fakat söylem şekilleri ve haber görselleri olarak Hürriyet gazetesi daha çok devlete yandaş bir tavır sergilerken Sözcü gazetesi ise daha çok sağlık çalışanlarının sözlerini ve Türk Tabipler Birliği’nin sözlerini gündeme getirmiştir. Sözcü gazetesi muhalif konumu gereği hem hükümete eleştirel olmak hem de felaket anında bozguncu yıkıcı olmamak için, hem de bu toplumsal birlik anında bunu kullanabilecek hükümetin propagandasını yapıyor duruma düşmemek için siyasi yöneticilerin failliğini ifadeden kaçınmış ve toplumsal dayanışmayı sağlık çalışanlarını yüceltmek onlarla özdeşleşmek ve onlara sahip çıkmak üzerinden kurarak ideolojik konumu ile tutarlı bu söylemsel stratejiyi seçmiştir. Hürriyet gazetesi ise devletin sağlık çalışanlarının yaşadığı mağduriyeti görmezden gelmediği ve devletin sağlık çalışanlarının fiziksel ve ruhsal olarak yorgunluklarının farkında olduğunu haber başlıkları ve içerikleri ile sağlık çalışanlarına iletmeyi hedeflemiştir. Ayrıca her iki gazete de sağlık çalışanlarının Pandemi sürecinde gösterdiği üst düzey fedakarlığı ‘kahraman’ adı altında haber içeriklerinde yer vermiştir. Burada da görüldüğü üzere iki gazete sağlık çalışanlarının fedakarlıklarını dile getirme şekli aynıdır. Yapılan çalışma iki gazete ile sınırlı tutulduğundan elde edilen sonuçlar eleştiriye açıktır. Farklı ideolojik görüşlere sahip diğer gazetelerin konuyu ele alış biçimlerinin de dahil edilerek çalışmanın genişletilmesi öneri olarak sunulmaktadır.

Kaynakça

- Arpacioğlu, S., Baltalı, Z., Ünübol, B. (2021). COVID-19 Pandemisinde Sağlık Çalışanlarında Tükenmişlik, Covid Korkusu, Depresyon, Mesleki Doyum Düzeyleri ve İlişkili Faktörler. *Cukurova Medical Journal*, 46(1): 88-100.
- Aydın, A. F. (2020). Post-Truth Dönemde Sosyal Medyada Dezenformasyon: Covid-19 (yeni koronavirüs) Pandemi Süreci. *Asya Studies*, 4(12): 76-90.
- Aydın, F. B. (2016). Van Dijk’in Söylem Çözümlemesi Yöntemiyle Cumhurbaşkanı Adaylarının Propaganda Konuşmalarının Analizi. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 6(11): 703-716.
- Büyükkantarcıoğlu, N. (2012). Söylem İncelemelerinde Eleştirel Dilbilimsel Boyut: Eleştirel Söylem Çözümlemesi ve Ötesi. Ö. Özer içinde, *Haber eleştirmek* (s. 161-198). Konya: Literatürk.

- Gölcü, A. (2009). Haber Söyeminde Medya-Siyaset İlişkisi: 29 Mart 2009 Yerel Seçimleri. Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, 29: 81-101.
- Güzel, M. Yazılı Basında Ölüm İlanlarının Eleştirel Söylem Analizi: Teun A. Van Dijk Modeli. Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 71.
- Karaduman, S. (2017). Eleştirel Söylem Çözümlemesinin Eleştirel Haber Araştırmalarına Katkısı ve Sunduğu Perspektif. Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 4(2): 31-46.
- Kavut, S. (2021). Eleştirel Söylem Analizi Bağlamında Haber Sitelerinde Dijital Kimlik Başlıklı Haberlerin İncelenmesi. Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(1): 127-138.
- Kırık, A.M., Altıntaş Var, S.S., Özkoçak, V. ve Darıcı, S. (2020). Pandemi Dönemlerinde İletişim ve Algı Yönetimi: Yeni Koronavirüs Hastalığı (COVID-19) Örneği, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, (104): 36-57.
- Özer, Ö. (2022). Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Haber Örnekleri Üzerinden Bir İnceleme. Etkileşim, (9) 36-54.
- Özer, Ö. (2015). Teun Adrian Van Dijk Örneğinde Eleştirel Söylem Çözümlemesi. B. Yıldırım içinde, İletişim Araştırmalarında Yöntemler (s. 197-286). Konya: Literatürk.
- Pala, S. Ç., Metintas, S. (2020). Covid-19 Pandemisinde Sağlık Çalışanları. ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi, 5: 156-168.
- Tutar, H. (2018). Örgütsel Davranış Kongreleri Bildirilerinde, "Metaforik Neolojizm" Sorunu Üzerine Eleştirel Bir İnceleme. İşletme Bilimi Dergisi, 6(3): 1-38.
- Solak, Ö. (2011). Küçük ağa romanının eleştirel söylem analizi. Akademik Bakış Dergisi, 26: 1-14.
- Şah, U. (2020). Eleştirel söylem analizi: Temel yaklaşımlar.
- Şahin, Z. B., Birincioğlu, Y. D. (2020). Toplumsal Cinsiyet ve Medya: Şule Çet'in Şüpheli Ölümü Üzerine Haberlerin Eleştirel Söylem Analizi. Erciyes İletişim Dergisi, 7(1): 189-216.
- Umut, Ş. A. H. Eleştirel Söylem Analizi: Temel Yaklaşımlar. Kültür Araştırmaları Dergisi, (7): 210-231.
- Van Dijk, T. (1998). Opinion and Ideologies in the Press. (Approaches to Media Discourse In.Allan B. Peter G. (Ed.) Oxford: Blackwell Publishers.
- Yaylacı, A. F., Beldağ, A. (2018). Değerler eğitimi ve güncel tartışmalar: Gazete haberlerine ilişkin bir eleştirel söylem analizi. Sakarya University Journal of Education, 8(1): 139-155.
- Yıldırım, E. (2018). Toplumsal Yapının Aynası Olarak Sinema: Söylem ve Eleştirel Söylem Analiz Yöntemlerine Göre Ayla Filminin Çözümlemesi. İnif E-Dergi, 3(1): 234-243.
- Zararsız, Ö. F., Seyhan, A. S. (2021). Azerbaycan-Ermenistan Çatışması Haber Metinlerinin Eleştirel Söylem Çözümlemesi. Selçuk İletişim, 14(1): 269-305.

Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi

Abant Journal of Cultural Studies

2024, 9(17): 53-63

Türk Kurtuluş Savaşı Tarihi Film Afişleri (1950-1960) *

The Turkish War of Independence Historical Film Posters (1950-1960)

Gökçe MARŞAP ¹

Geliş Tarihi (Received): 28.09.2023

Kabul Tarihi (Accepted): 10.01.2024

Yayın Tarihi (Published): 27.04.2024

Öz: Sinema kültürünün önemli öğeleri arasında yer alan afiş içeriğinde var olan temel göstergeler, insanların belleklerinde derin izler bırakır. Bu nedenle, afişlerde bulunan sembolik aktarım formları oldukça etkilidir ve toplumun kolektif anlamda bilinçaltına işlemektedir. Çalışmanın kapsamı 1950-1960 dönemi olarak belirlenmiş ve Türk edebiyatının sinemayla olan bağına değinilmiştir. Edebiyat, tarih, sinema ve afiş ekseninde ilerleyen bu çalışmanın ana odağını film afişleri oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı, Kurtuluş Savaşı tarihi film afişleriyle oluşturulan toplumsal görsel bilincin ulusal bilinç ekseninde şekillenmesinde önemli rol üstlenen görsel göstergeleri ortaya çıkarmak ve irdelemektir. 1950-1960 döneminde yapılmış olan tarihi filmler arasından ulaşılabilen ve izlenebilen filmlerden iki film seçilmiş ve bu filmlerin afişlerinin göstergebilimsel yaklaşım üzerinden genel bir yorumlaması yapılmıştır. 1950-1960 döneminde yer alan; İstiklal Harbi/Ruhların Mucizesi (1954) ve Kalpaklılar (1959) tarihi film afişleri incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Afiş, Göstergebilim, Kurtuluş Savaşı, Sinema, Tarihi Film.

&

Abstract: The basic indicators in the content of posters, which are among the important elements of cinema culture, leave deep traces in people's memories. For this reason, the symbolic forms of transmission found in posters are highly effective and penetrate the collective subconscious of the society. While the scope of the study was determined as the 1950-1960 period, on the other hand, the link between Turkish literature and cinema was also touched upon. The main focus of this study, which proceeds on the axis of literature, history, cinema and posters, is film posters. The aim of the study is to reveal and analyze the visual indicators that play an important role in shaping the social visual consciousness created by the historical film posters of the War of Independence on the axis of national consciousness. Among the historical films made in the 1950-1960 period, two films were selected from the films that could be accessed and watched, and a general interpretation of the posters of these films was made through a semiotic approach. The historical film posters of the 1950-1960 period; İstiklal Harbi/ Ruhların Mucizesi (1954) and Kalpaklılar (1959) were analyzed.

Keywords: Cinema, Historical Film, Poster, Semiotics, War of Independence.

Atf/Cite as Marşap, G. (2024). Türk Kurtuluş Savaşı Tarihi Film Afişleri (1950-1960), Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi, 9 (17): 53-63.

İntihal-Plagiarizm/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/pub/akader>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University, Since 2016 – Bolu

* Bu makale Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Doktora Tezi olarak kabul edilmiş olan "Türk Sinemasında Tarihi Filmlerin Afişleri (1950-1960)" başlıklı tez çalışmasından hazırlanmıştır.

¹ Dr., gokcemars@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1292-4476.

Giriş

Modern Türkiye'nin doğuşunda önderlik kaynağı konumunda, en büyük değerler ve deneyimler bütünü Atatürk'e aittir. Bilindiği üzere, 19 Mayıs 1922 Türk tarihi açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Mayıs 1919'da, Yunanlılar tarafından İzmir'in işgal edilmesi ve dört gün sonra da Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Samsun'a çıkışı ile başlayan Kurtuluş Savaşı, İzmir'in geri alınmasıyla son bulmuştur. Üç yıl, üç ay, üç hafta ve üç gün süren Milli Mücadele'nin ardından Türk Milleti, 9 Eylül 1922'de bağımsızlığına kavuşmuştur. Kurtuluş Savaşı'nın zaferle sonuçlanmasıyla sinema odaklı faaliyetler yeni bir ivme kazanmıştır.

1950'lerin ikinci yarısından sonra sinemalar iyice yaygınlaşmış ve sinema salonlarının girişlerinde Türk filmlerinin afişleri asılmaya ve lobi fotoğrafları sergilenmeye başlamıştır. Özellikle 1950'lerden itibaren sayıları hızla artan, dönemin popüler konusu haline gelen tarihi ve savaş filmleri türü, beyaz perdedeki hakimiyetini artırmıştır. Sinemanın bulunduğu sokaklar zaman içinde popüler gezme mekanlarına dönüşmüş, kültürel ve sosyal yaşam organik bir faaliyet halini almış, böylece halkın kültürel yapısı değişim içerisine girmiştir. Örneğin, filmler kadar başrol oyuncularının giydikleri kıyafetler, kullanılan müzik, şarkılar ve replikler de popülerlik kazanmış, günlük yaşamın içinde yer almaya başlamıştır.

Sinema sanatları gerçeği yeniden üreterek, yaşamı tarihselleştiren özellikleri içinde, çevrilen filmler, izleyicinin dünyaya ilişkin algı ve görüşünü etkilemiştir. Tarih düşüncesinin ve tarihsel süreçlerin şekillenmesinde rol oynayan ilerleme ve tarihsel farkındalığı anlamak için, görsel sinema tarihçilerinin rehberliğinde; tarihsel filmlerin, tarihsel bir bilinç oluşumuna sağladığı katkının oldukça önemli bir konuma geldiği açıktır.

Bu bağlamda filmlerle kurulan ilk ilişki film afişleri aracılığıyla olmaktadır. Sinema ve resim sanatları arasında yapısal olarak ortaklığı sağlayan sinema film afişleri, her iki görsel özdeki disiplinin birbirini bütünleyerek özellikle; sinema filmi afiş çalışmalarında fotoğraf ve resim etkisi yarattığı sürece izleyicinin/seyircinin daha çok dikkatini çeker konuma gelmiştir. Sinema filmi afişleri, resmin temel kavramlarını kendi anlatı diline uyumlu bir biçimde hayat bulmasını sağlamıştır.

1. Kurtuluş Savaşı Romanı ve Tarihi Filmleri

Kurtuluş Savaşı'nın ve Cumhuriyet'in kuruluşunu içeren romanlar, yaşanan dönem ile her zaman bağ kurmuştur. Bu yönüyle edebiyat eserleri, edebi olarak değerinin yanı sıra bir dönemin zihniyetinin aydınlatılması konusunda önem teşkil etmektedir. Cumhuriyet değerlerinin inşasıyla beraber ortaya konan ilkeler, inkılap ve hedefler somutlaştırılmak istenirken, bu amaçla yazılan romanlar da yazının mutlak gücünden faydalanılarak ortaya konulmuştur.

Öte yandan Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren, tarihi olaylar film yapımına da doğrudan yansımıştır. Böylece sinema, Sovyetler Birliği, İtalya ya da Almanya örneğinde olduğu gibi Türkiye'de de ideolojinin yaygınlaştırılmasında bir propaganda aracı olarak da kullanılmıştır.

Türk sineması açısından Kurtuluş Savaşı'nı anlatan romanların, edebi eserlerin filmlere kaynaklık ettiği açıkça görülmektedir. Türk sinemasında 1950-1960 yıllarını kapsayan dönemde Kurtuluş savaşı konulu film sayısının 23 adet olduğu tespit edilmiştir. Bu filmler; Çete (1950), Yüzbaşı Tahsin (1951), Kendini Kurtaran Şehir (1951), Vatan İçin (1951), Hürriyet İçin (1952), İngiliz Kemal Lawrence Karşı (1952), Kubilay (1952), Zafer Aslanları (1953), Bulgar Sadık (1954), İstiklal Harbi (1954), Bu Vatan Bizimdir (1958), İstiklal Uğrunda (1958), Meçhul Kahramanlar (1958), Şahinler Diyarı (1958), Bu Vatanın Çocukları (1959), Düşman Yolları Kesti (1959), İzmir Ateşler İçinde (1959), Kalpaklılar (1959), O'nun Süvarisi (1959), Vatan Uğruna (1959), Fedakar Onbaşı (1960), Osman Çavuş (1960), Aştan da Üstün (1960).

Bu noktada belirtilmesi gereken bir diğer husus, 23 Kurtuluş Savaşı filminin 12 tanesinin edebiyat uyarlaması olduğudur. Eserleri sinemaya uyarlanan yazarlar arasında; Halide Edip Adıvar (Ateşten

Gömlek), Refik Halid Karay (Çete, Sürgün), Namık Kemal (Vatan ve Namık Kemal), Hıfzı Tan (Yüzbaşı Tahsin), Esat Tomruk (İngiliz Kemal Lawrence Karşı), Murat Sertoğlu (Bulgar Sadık), Ziya Şakir (İstiklal Harbi), Samim Kocagöz (Kalpaklılar), Mükerrerrem Kamil Su (Ateşten Damla) sayılabilmektedir. Bu durum, Türk romanında "Millî Mücadele ve Kurtuluş Savaşı" temalı konularının araştırılmasına yönlendirmiştir. Bu bölümde, öncelikle, Türk romanına kaynaklık eden söz konusu konulara değinilmiş ve dönemde öne çıkan filmlerin eleştirileri aktarılmıştır.

Osmanlı Türk romanının 19. yüzyılın sonunda ortaya çıkışı, özgürlük ve ulusların egemenlikleri düşünceleriyle yakın bir ilişki içerisinde. Mutlak emperyal hakimiyete tepki olarak özgürlük hayali, insan haklarının bütün biçimlerine karşı bir engel; egemenlik kavramıysa Balkan halklarının bağımsızlıklarıyla neticelenen isyancı hareketlerin bir sonucu olarak görülmektedir. Dolayısıyla, Türk romanını tarihsel ve sosyo-kültürel bağlamlarından ayrılmamaktadır. Edebiyat tarihleri, genellikle, bir tür olarak romanın ortaya çıkışını burjuva sınıfının yükselişine bağlamaktadır. Oysa Osmanlı toplumunda Batılı tipte bir burjuvazinin yükselişinden tarihsel olarak bahsedilmemektedir. Öte yandan, 19. yüzyılın sonunda Osmanlı toplumunun entelektüel seçkinleri, edebiyatı toplumsal seferberlik için gerekli olan millî gücü harekete geçirmek için bir araç olarak görmüşlerdir (Seyhan, 2014, s. 46).

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında, Millî Mücadele dönemini işleyen yazarlar, nispeten fazladır. I. Dünya Savaşı, Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışı, İttihat ve Terakki Partisi dönemi, Kurtuluş Savaşı ve Millî Mücadele dönemi, Çanakkale Savaşları, savaşlardaki kahramanlıklar, yeni kurulan Cumhuriyet, Atatürk ve arkadaşlarına bağlılık ve inanç, edebiyatçılarımızın romanlarında en fazla üzerinde durdukları konular olmuştur. Bu dönemi işleyen yazarlarımız; Halide Edip Adıvar, Yılmaz Akbulut, Fikret Arıt, Talip Aydın, Ethem İzzet Benice, Hasan İzzettin Dinamo, Safiye Erol, Hamdi Nazım Gör, Aka Gündüz, Reşat Nuri Güntekin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Refik Halit Karay, Samim Kocagöz, Mithat Cemal Kuntay, Mehmet Rauf, Burhan Cahit Morkaya, Nahit Sırrı Örik, Ziya Mısırlı, Sedat Pınar, Peyami Sefa, Ercüment Ekrem Talu, İlhan Tarus'un eserleri tarihsel konuları kapsayan çalışmalar üretmişlerdir (Yalçın Çelik, 2005, s. 66).

Aytekin Yakar'a göre, Cumhuriyetten sonra Türk roman yazarları başlıca üç etkinin baskısı altındadır. İlki, geleneklerdir. İkincisi, kazanılan zaferden gelmektedir. Yüzyıllar boyu kaybedilen ve parçalanmış İmparatorluk'tan, bir vatan kurtararak çıkabilmek, Türk sanatçısının kendine güven psikolojisini besleyen önemli bir kaynak olmuştur. Son etki ise, ilk yılların zafer ve heyecan ortamından çıkıldıktan sonra yeni yeni tanımaya başlanan Türk toplumu Anadolu'dan gelmiştir. Anadolu'nun toprağından insanına kadar, yüzyıllardır yüzüstü bırakılmış bütün değerleri, bu dönemde Türk sanatçısının başlıca ilgi alanı ve meselesi olmuştur (1973, s. 9-10).

Ayrıca Yakar; Cumhuriyet sonrası romancılığını iki evrede incelemektedir. Birinci evredeki yazarlar arasında 1950 döneminde filmlere eserleri uyarlanan isimlerden Refik Halid Karay'ın romancılığıyla ilgili olarak, millî konularda, hareket yönü kuvvetli anlayışa sahip olduğu, Halide Edip Adıvar'ın da Türk toplumunun sosyal yapısını inceleyen bir yazar olduğuna değinilmektedir. İkinci evre, 1928-1930 ile 1938-1940 arası yılları kapsamaktadır. Bu yıllarda romanın ağır basan niteliği, millî ve toplumcu bir özellik taşımaktadır. Bir yönüyle millî duyguları işleyen, millî duyguları överken, diğer yönüyle tenkitçi ve toplumcudur. Bu dönem yazarları arasında olan Aka Gündüz, millî duyguları ve sosyal konuları popüler tarzda işleyen yazarlar arasında görülmektedir. İkinci evreden, zafer ve zafer ertesi ortamından kendine güven duygusu güçlenmiş olarak çıkan sanatçılarımız, Atatürk'ün ölümü ve İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı sıkıntılar ortamında, gerilikleri ve aksaklıkları ortaya koymak çabasına girmişlerdir. Bu evrede romanlar genel görünümüyle realist ve toplumcu nitelikte olup üç konu üzerinde yoğunlaşmıştır; köy, büyük şehrin fakir hayatı ve Millî Mücadele'dir (Yakar, 1973, s. 10-12).

Öte yandan İstiklal Savaşı dönemi, Atatürk'ün mücadelesini o dönem Türk tarihini anlatan romanlar ve popüler tarzda yazılan romanlar geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmıştır. Örneğin; Türk Casusu İngiliz Kemal'in maceraları seri halinde yayınlanmıştır (İngiliz Kemal İstiklal Harbinde vd.). Millî Edebiyat

dönemine bakıldığında edebiyat yazarlarının, tarih yazıma dair isteklerinin yükseldiği görülür. Osmanlı Devleti'nin Batılılar tarafından paylaşılmasına dair yürüttükleri faaliyetler, azınlıkların milliyetçi hareketlerinin ivme kazanması, bir yandan Balkan ve Trablusgarp Savaşları Türk yazarlarını etkilemiştir. Bu etkiyle Türk yazarları öncelikli olarak Osmanlı öncesi Türk tarihini bilinçli bir şekilde ele almışlar, roman ve hikâyelerinde bu konuları işlemişlerdir. Bu doğrultuda Türk tarihinin altın dönemlerinin aşılması, Türk milletinin vasıflarının öne çıkarılması ve Türklük fikrinin yeniden canlandırılması amaçlanmıştır. Bu dönem romanlarında İslamiyet öncesi Türk tarihi sıklıkla işlendiği görülmektedir (Yalçın Çelik, 2005, s. 65-69). 1950 dönemindeki filmlerinden olan Vatan ve Namık Kemal (1951), Namık Kemal'in eserinden uyarlanmıştır. Türk milliyetçiliğinin öncülerinden sayılan Namık Kemal, batıcılığa ilk karşı gelişi ve milliyetçilik bilinciyle bir Osmanlı Milliyetçiliği yaratmıştır. Nitekim, Namık Kemal'in vurguladığı şey, Menderes modeli batı medeniyetçiliğidir. Kemal, aynı zamanda, ilk defa olarak batıcılık ve "bizcilik" karşıtlığının ve ikiliğinin doğuşu, böyle bir karşıtlığın meydana gelmesi yüzünden toplumsal değişme ve kalkınma davasının olumsuz, hatta muhafazacı yöne çevrilişinin ilk örneği olmuştur (Berkes, 1965, s. 59).

Niyazi Berkes'e göre Kurtuluş Savaşı'na bakıldığında bu savaşın verdiği ders; Kurtuluş Savaşı'nın getirdiği yeni anlayış, Türkiye'nin kendi toplumsal gelişme ihtiyaçları için Batı uygarlığına düşman olma düşüncesinden uzaktır. Fakat, bunu bu şekilde görmeyenler de vardır. Kurtuluş Savaşı'yla bu uygarlığı benimseme durumundan 'Kurtuluş Mucizesi' düşüncesi hakimdir şeklinde yorumlanmıştır (1965, s. 26-27).

Kurtuluş Savaşı film türü 1923 yılından itibaren yapılmaya başlanmıştır. Bunun ilk örneği, yönetmenliğini Muhsin Ertuğrul'un yaptığı Ateşten Gömlek filmidir. Bu konuyla ilgili olarak Halide Edip'in Çankaya Köşkü'ne davet edip şunları söylediği yazılır: "Ateşten Gömlek filminde mutlaka Türk kadınları rol almalı ve oynamalı". Filmin diğer önemli bir yönü de, Türk sinemasında ilk kez Türk Müslüman kadınlar oynamıştır (Özgüç, 2005, s. 83; Kıraç, 2008, s. 75-76).

Diğer taraftan film ünlü bir edebi eserin sinemaya aktarılmasıyla oluşturulmuştur. Bu film pek çok ilki bünyesinde barındırır. Halide Edip Adivar tarafından kaleme alınan Ateşten Gömlek aynı zamanda Türk edebiyatında Kurtuluş Savaşı üzerine yazılan romanların da ilkidir. Bir belgeye göre, Atatürk bu romanın filme çekilmesini istemiştir.

Bununla beraber Scognamillo da, tarihi film uyarlamalarının sayısının bu dönemde arttığını belirtmektedir;

"Tarihi ve kostümlü filmlerin sayısı giderek artmaktadır (Akdeniz Korsanları; Çakırcalı Mehmet Efe; Estergon kalesi; Zülfikar'ın Gölgesinde). 1950 yılında çekilen 21 film arasında Halide Edip Adivar (Ateşten Gömlek, Vedat Örfi Bengü), Aka Gündüz (Allah Kerim, Semih Evin), Refik Halit Karay (Çete, Çetin Karamanbey) ve Necip Fazıl Kısakürek'e (Nam-ı Diğer Parmaksız Salih, Faruk Kenç) gibi yazarların eserlerinden yapılan uyarlamalarda da karşılaşılmaktadır" (2003, s. 113).

Dönemin filmlerinden olan Yüzbaşı Tahsin filmiyle ilgili olarak, çeşitli yayınlar ve süreli yayınlarda yapılan araştırmalar sonucu elde edilen eleştiri yazıları sinema tarihi açısından önem taşımaktadır. Bu yazılardan ortaya çıkan düşünce, görüş ve değerlendirmelerin bir kısmı aşağıda yer almaktadır;

"Eserin konusu, Kurtuluş Savaşımız esnasında cephede ve bir Anadolu köyünde geçiyor. Vakalar, milli hislerimizi şuurlu bir şekilde belirtecek bir ruhla işlenmiş. Filmde Arap filmleri tarzına kaçan patetik bazı sahneler de var; mezarlık sahnesi gibi. Filme orijinal bir fon müziği de yaptırılsaydı ne kadar güzel olurdu. Bu teferruattan sıyrıldığımız anda filmin başarısını takdirle anıyor. "Yüzbaşı Tahsin" milli mefhumları örselemeden, hatta yücelterek işlemiş güzel bir eserdir. Okul çağındaki bütün gençliğe bilhassa gösterilmelidir" (Bozok, 1951, s. 4).

1950-1952 yılları Osmanlı tarihi zaferleri ve ünlü sultanlarını konu alan en yoğun dönemi olması nedeniyle tarihsel filmler döneminin "Altın Yılları" olarak bahsedilmektedir. 1950 öncesi görülen olumsuz tiplerin yerini zaferleriyle ünlü gerçek tarihi kahramanlar almaktadır. Ancak, ele alınan konuların işlenişinde

Osmanlı tarihine bakış açısı tartışmaya açıktır. 1950’de çekilen Üçüncü Selim’in Gözdesi tarihi kişilikleri ele alan bu yoğun dönemin ilk filmlerinden biri sayılmaktadır (Özgüç, 2005, s. 28).

Yüzbaşı Tahsin ile Sürgün filmleri, Millî Mücadele yıllarına yönelik farklı bakış açılarına sahiptir. Yüzbaşı Tahsin, Kurtuluş Savaşı sırasında kahramanlıklarıyla tanınan Kuvâ-yi Milliyeci bir askerinin savaş sırasında hafızasını kaybetmesi üzerine yaşadıklarını anlatmaktadır. Refik Halit Karay’ın Sürgün adlı eserinden Orhon M. Arıburnu tarafından senaryolaştırılan Sürgün filmi, Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküş yıllarında Beyrut’a sürülen, İttihat Terakkili eski bir padişah yaverinin yaşadığı değişimi anlatır. Yüzbaşı Tahsin ve Sürgün filmlerinin kahramanları, gerçek hayattan alınmış tiplerdir. Yüzbaşı Tahsin, 1950’li yılların kahramanlık filmleri modasını takip etmekle birlikte, özgün bir yapı sergilemektedir. Sürgün filmi ise, nesnel anlatımıyla göze çarpan, marjinal bir toplumsal eleştiri örneği olarak bahsedilmektedir (Berktaş, 2010, s. 252-253).

Öte yandan Erman Şener, Türk sinemasında Kurtuluş Savaşı filmlerinin, Gümüş yılı 1951 senesidir. Altın Çağı ise, 1958-1961 arası olarak gösterilmektedir. Bu dönemde, aynı tür filmlerin sayıları artmış ve bu filmlerin bütün zamanlar içinde çevrilen Kurtuluş Savaşı filmlerinin en iyileri olduğunu da belirtmiştir. Bu durumun sadece kendi türleri içinde olmadığını, genel olarak “iyi film” olarak değerlendirilebileceğini düşünmektedir. Diğer taraftan, İstiklal Madalyası filmiyle beraber Kurtuluş Savaşı filmlerinin ikinci döneminin başladığını belirtmektedir. Fakat filme dair aşk, fedakârlık, kahramanlık, vatan sevgisi paralellikler kurmak yerine karmaşık bir yığın halinde sunulduğunu ve sinema dilinin o yılların sineması açısından oldukça ilkel bulduğunun altını çizmektedir (Şener, 1970, s. 61-62).

Filmlerde, başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere, Milli Mücadele’yi yürüten kişiler ve bu mücadelenin gerçekleri yerine, yan olaylara başvurulmuştur. Fonda kalan aşk ve macera öğeleri ise konuyu ilerleten temel örgüyü kurmuştur. Doğu’daki Kurultaylar dönemi, Ankara’daki siyasal olaylar, Güneydoğu’daki çete savaşları, dış ülkelerle ilişkiler, İngiliz, Fransız, İtalyan, Sovyet devletlerinin savaştaki tutumları, dış yardımlar gibi konular işlenmiştir. Filmlerdeki isimsiz kahramanlar, milli mücadelenin başından beri bilincinde olan kişiler olarak sunulmuştur. Örneğin; İngiliz Kemal Lawrence Karşı’daki (Lütfi Akad, 1952) gibi yanlışa koşulmuş Osmanlı paşasının kızı aradığı aşkı bulmakla kalmamış, Milli Mücadele ruhunun ve bilincinin uyanmasıyla baba evini tereddütsüz terk etmiştir. Senaryosu Tarık Dursun K. tarafından yazılan, Düşman Yolları Kesti (Osman Seden, 1959) ve Samim Kocagöz’ün romanından uyarlanan, Kalpaklılar (Nejat Saydam, 1959) filmi bu dönemde çekilen diğer filmlerden önemli ölçüde farklıdır. Öykü, her iki filmde de İstanbul’dan kaçarak Anadolu hareketine katılan, Osmanlı mirası ile milli mücadele hareketi arasına sıkışıp kalan karakterler üzerinden örülmüştür (Duruel Erkilic, 2012, s. 91).

Diğer yandan, folklorik öğelerden yararlanma, roman uyarlamaları (Halide Edip Adivar, Yaşar Kemal gibi) Anadolu insanı da yine sinemacılar döneminin başlangıcında sıklıkla işlenen bir konu olmuştur. Bu dönemde önemli ölçüde tarihsel filmlerin ve savaş filmlerinin sayısı artmıştır. Türk toplumunun yaşadığı iki önemli hadise olan Kurtuluş Savaşı ve Kore’ye asker gönderilmesi, beyaz perdede yansımaları bulmuş, artık hafızalardan silinmeyen, etkisi süren yönlerini sürekli hatırlatarak seyircinin ilgisini çekmiştir (Güçhan, 1992, s. 80). Türk sinemasının Gümüş Yılı’ndan sonra, tarihsel ve savaş filmlerindeki artışla ilgili olarak Erman Şener, 1958-61 yıllarını Altın Çağ olarak değerlendirmektedir (1970, s. 62).

Tarihi film türü, tarih bilgisini dönüştürüp işlevsel bir hale getirirken, tarihi olaylarla özdeşleşen karakterlerin, tarih bilincini besleyen birer karakter, bazen de kahraman olmalarına yol açmıştır. 1940’ların sonlarından itibaren kahraman Türk askeri karakterinin oluşturulduğunu söylemek mümkündür. Buna en iyi örnek İstiklal Madalyası (1948) filmidir. Bu filmle beraber Kurtuluş Savaşı filmleri bir fırtınaya dönüşmüş, hikayeler minimal olarak değişse bile, beyaz perdenin tuttuğu ‘kahraman Türk askeri’ profili değişmemiştir. 1950’lilerin sonlarına doğru filmlerle pekiştirilen bu izlenim, artık seyircinin belleğine yerleşmiştir. Sinema seyircisini karşılayan doğrudan askerliği konu alan filmler sayıca az bile olsa, ordu ve askerlik daime yüceltilen bir kavram olmuştur (Maktav, 2013, s. 7).

1950’li yılların Milli Mücadele filmleri, Birinci Dünya Savaşı’nı ve Milli Mücadele’yi bir bakıma beyaz

perdeye yansıtması, Türk sinema tarihi anlayışını ve o dönemin düşüncelerini net bir şekilde gözler önüne sermesi bakımından önem taşımaktadır. Aynı zamanda edebi eserlerin gücünü arkasına alan Türk sineması, 23 Türk filmiyle “Kurtuluş Mucizesi” fikrinin geçerliliği pekiştirmek ve sürdürmenin bir arayışı içerisinde olduğu düşüncesini akıllara getirmektedir. Eski düzenin yetersizliğini gösteren; saltanat, hilafet ve diğer köhne kurumların getirdiği sorunları, ülkeyi yıkıma sürükleyen yanlış yaklaşımları alenen ortaya koymaktır. Devletin resmi ideolojisini aydınlanma felsefesi içinde egemen kılmak için bu dönemin filmlerinin başat özellikleri “Cumhuriyet” ve “milli bilinç” etrafında halkı uyandırma ve bir araya getirme düşüncesiyle filmler yapılmıştır.

2.1. İstiklal Harbi / Ruhların Mucizesi

Filmin konusu: Ziya Şakir'in bir eserinden uyarlanan filmde, üç yıl süren İstiklal Harbi (19 Mayıs 1919-30 Ağustos 1922) esnasında Anadolu'da yaşanan büyük mücadeleyi ve hürriyetin nasıl kazanıldığını anlatmaktadır. Padişah tarafından vatan haini ilan edilen Yüzbaşı Süha'nın, Anadolu'ya geçiş yaparken karşılaştığı olaylar konu edinmektedir. Anadolu kadınının cesareti ve fedakarlığı, filmdeki Zehra karakterinin kişiliğinde yansıtılmaktadır. Bunun yanı sıra film, belge görüntüsel bir film özelliği de taşımaktadır.

Filmin künyesi: Yönetmen ve senaryo: Hayri Esen, Gör. yön: Sabahattin Tulgar, Oyuncular: Refik Kemal Arduman, Ali Küçük, Feridun Çölgeçen, Hayri Esen, Ferda Dumrul (Ferdağ), Yapım: Milli Film.

Görsel 1. Tasarım: Mahmut Yağcı, 1951,
Boyut: 70x100 cm, Tekniği: El yapımı illüstrasyon.

Filmin ana teması İstiklal Harbi'dir. Filmin afiş çalışmaları incelendiğinde iki afişe sahip olduğu görülmüştür. Birinci afiş (Görsel 1) tek figürlüdür. Bu figür afişin bütününe kaplayacak şekilde tasarlanmıştır. Beyaz şahlanmış at üzerinde Türk bayrağıyla bütünleşen Atatürk'ün, sağ kolu yukarıya kalkmış, kalpağı, üzerinde subay kıyafeti, çizmesi ile eyer üzerinde oturmuş olarak gösterilmiş, sol ayak üzengide, atı dizginlerken gösterilmiştir. Bu sahne yani “şahlanan at” imgesiyle beraber cesaret, güç ve kudretin izlenimi güçlendirilmiştir. Atın şahlanma yönüne doğru resmin sol tarafında sağa doğru uzanan yurt toprağı kırmızı ve sarı lekelerle gösterilmiş, çapraz mevziinin üzerinde top bataryası görülmektedir. Atın yeleleri, kuyruk aynı yönde rüzgarın etkisi ve hızını yansıtmaktadır. Savaşın gücünü gösteren top

ateşleri sağ ve sol kısımda yer almaktadır.

Tarihi savaş filmi olan İstiklal Harbi, kahramanlık mücadele filmidir. Filmin başlangıcında şu sözler yer alır; "Bu film Harp meydanlarında canlarını seve seve feda eden kahraman Mehmetçiklerin aziz ruhlarına ithaf edilmiştir". Devamında Çanakkale Savaşı'na ait olan belge görüntülere yer verilerek filmin giriş kısmı oluşturulmuş ve giriş kısmında belge görüntülerin üzerinde I. Dünya Savaşı'nın durumu anlatılmaktadır; "Sene 1918 İstanbul, Çanakkale'de savaş devam ederken İstanbul kendi hayatını yaşıyordu. 1914 yılında başlayan I. Cihan harbi hemen bütün Avrupa devletleriyle onların müstamlekelerini Amerika ve Asya devletlerinin birçoğunu boğaz boğaza getirmişti. Küçük ve büyük denizlerde karada ve havada çarpışan milyonlarca iki kısma ayrılmışlardı. İttifak Devletleri ve İtilaf Devletleri, İttifak Devletleri; Almanya, Avusturya, Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu, Bulgar Çarlığı, İtilaf Devletleri, İngiltere, Fransa, Rusya, İtalya, Sırbistan Karadağ, Belçika, Portekiz, Romanya, Yunanistan, Japonya, Amerika Birleşik Devletleri, Brezilya'dır." derken, yaşanan bölünmenin ve I. Dünya Savaşı'nın Türkiye'ye olan olumsuz etkileri savaş anlarıyla beraber aktarılır. Ana karakterler olan Yüzbaşı Süha ve Zehra'nın karşılaştıkları zorluklar ve Anadolu'ya geçiş yaparken yaşadıkları olaylar aktarılmıştır. Filmin gövde kısmında yer alan ana karakterler, hikayenin büyük bir kısmını oluştururken, asıl tema yani Mustafa Kemal Atatürk'ün büyük başarısı ve halkın azmi filmin sonundaki belge görüntülerle bitirilerek milli mücadele ruhu kendini bulmuştur. Nitekim afiş çalışmalarında da Atatürk'e yer verilerek Atatürk'le bütünleşik bir hikayenin filmde anlatılacağı izlenimi verilmiştir.

Görsel 2. Tasarım: Turan Sabri, 1954,
Boyut: 70x100 cm, Tekniği: El yapımı illüstrasyon.

Görsel 3. Atatürk'ün Kocatepe'deki ünlü yürüyüşü. ([http 1](http://1))

İkinci afiş (Görsel 2), birinci afiş gibi (Görsel 1) tek figürlü olarak yapılmıştır. Atatürk, kalpağı ve çizmeleriyle beraber afişin ön planında merkezde yer almaktadır. Aynı zamanda afişteki bu yürüyüş, Atatürk'ün ünlü Kocatepe yürüyüşünden alınarak (Görsel 3) aslına uygun şekilde resmedildiği görülmektedir. Soldan sağa doğru hareket eden Atatürk'ün bu duruşu düşünceli olduğuna dair bir izlenim yaratmaktadır. Ayrıca Atatürk'ün bastığı yer aşağı çekilerek daha anıtsal görünmesi sağlanmıştır. Diğer yandan afişin sol altında ileri doğru hareket eden kılıcını çekmiş Türk süvarisini temsil eden bir figür yer almaktadır. Süvarinin üst kısmında yer alan top simgeleri Büyük Taarruz'daki çetin mücadeleyi ifade etmektedir. Afişin üst kısmında soldan sağa doğru dalgalanan Türk bayrağı yer almakta, Türk bayrağının arkasından zafer güneşini temsil eden sarı renk kullanılmıştır.

2.2. Kalpaklılar

Filmin konusu: Samim Kocagöz'ün aynı isimli romanından uyarlanan filmde, Padişah yanlısı bir Paşa'nın kızıyla birlikte Kuvâ-yi Milliyeci bir gencin Kurtuluş Savaşı sırasındaki verdikleri mücadelenin öyküsü anlatılmaktadır (Özgüç, 2012, s. 106). Filmde, Müjgan ve Talip karakterlerini, Çolpan İlhan ve Sadri Alışık canlandırmaktadır.

Filmin künyesi: Yönetmen ve senaryo: Nejat Saydam, Görüntü yönetmeni: Manasi Filmeridis, Oyuncular: Çolpan İlhan, Sadri Alışık, Ulvi Uraz, Hayri Esen, Halide Pişkin, Sadettin Erbil, Mümtaz Alpaslan, Kemal Ergüvenç, Zeki Alpan, Nubar Terziyan, Yapım: Birsel Film (Özdemir Birsel).

Görsel 4. Tasarım: Kemal Borteçin, 1959, Boyut: 70x100 cm,
Tekniği: El yapımı illüstrasyon (İnanoğlu, 2017, s. 173).

Kalpaklılar film afişinde (Görsel 4) üç önemli göstergeyle karşılaşılmaktadır. Bunlardan ilki Atatürk'tür. Devamında Türk bayrağı ve kalpaktır. Kalpaklılar film afişinde Atatürk'ün portresi büyük boyutlu olarak afişin merkezinde yapılmış ve Atatürk kalpağıyla resmedilmiştir. Afişin fonu kırmızı al bayrakla verilmiş, beyaz ay yıldız, sağda Atatürk'ün yüzünün yarısına bayrağın rengi vurmuş, yüzünün bir tarafı açık renk olduğu görülmektedir. Keskin bakışlarıyla Atatürk, resmin yüksekliğinden 3/2'sinden fazlasını kaplamıştır. Sol tarafta kalpaklı bir erkek ve kadının selam verirken gösterilmiştir.

Bu film afişinde bir diğer önemli gösterge Türk bayrağıdır. Türk bayrağı, afişin arka planında Atatürk'ün portresinin sol yanındadır. Kan kırmızı renginin koyu tonlarıyla vurgu artırılmış ve duyguların harekete geçirilmesi hedeflenmiştir. Türk bayrağı, vatanı, bağımsızlığı, vatanın içinde akıtılan kanı göstermektedir.

"Kalpak" filme adını vermekle beraber, 1919'da Atatürk'ün önderliğinde başlayan Kurtuluş Savaşı'nda kullanılan en önemli simgelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Filmin başrol oyuncularından olan Talip, Kuvâ-yi Milliye'dir ve bunu gizlemek durumundadır. Fakat, Müjgan bir şekilde Talip'in durumunu öğrenir ve şu şekilde söyler; "Bütün Kemalistler kalpak giyiyorlarmış".

Öte yandan, diğer tarihi filmlerde kalpak önemli bir simge olarak yer almış olsa da, söz konusu filmin afiş çalışmasında ve ismiyle olan bütünleşmesi, tarihi filmler arasındaki dikkat çekici özelliğini pekiştirmiştir. Böylece Kalpaklılar filminin afişinde kullanılan kalpak göstergeleri Milli Mücadele'nin mesajını tasarlandığı biçimde izleyiciye aktarabilmekte ve buradaki selam duran askerlerin Milli Mücadele'ye olan güven, bağlılık, yüksek inancını temsil eder nitelikte yer almaktadır. Afişin orta kısmında baskın olmayan renk kullanımıyla düşman askerleri karşısında elleri direğe bağlı bir kadın figürü yerleştirilmiştir. Afişin ismi sarı renkle öne çıkmakta ve daha büyük görünmektedir.

Sonuç

Bu çalışma kapsamında incelenmiş olan 1950-1960 döneminde I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele'nin filmlerde konu edinmesi, Türk sinemasının tarih anlayışını ve o dönemdeki düşünceleri ve atmosferi beyaz perdeye yansıtması, hem tarihi önem taşımakta hem de sanatsal değerini korumaktadır. Yapılmış olan filmlerin, "Cumhuriyet" ve "Ulusal Bilinç" etrafında bir araya gelme düşüncesiyle yaratıldığını, devletin resmî düşüncesi akıl, bilim, mantık ve aydınlanma felsefesiyle ele alınmıştır. Bu bağlamda, afişlerde kullanılan göstergeler önem taşımaktadır.

Atatürk'ün büyük boyutlu olarak afişlerde ilk defa bayrak, kalpak ve şahlanan at ile tam olarak bütünleşerek yer aldığı görülmektedir. 1954 yapımı İstiklal Harbi film afişlerinin birincisinde (Görsel 1), aynı filmin ikinci afişinde Kocatepe'de tarihi yürüyüşünü kayalar üzerinde yaparken resmedilmiştir. Dolayısıyla bu iki tarihi film afişlerinde Atatürk tam boyutlu olarak, Kurtuluş Savaşı'nı simgeleyen özellikleriyle birlikte görselleştirilmiştir. Ayrıca filmlerin hikayelerine eklenen belge görüntüleriyle birlikte Atatürk'e olan sevgi, saygı, inanç, kahramanlık ve pek çok duygu iletilmiştir.

İkinci önemli husus, Atatürk'ün portresinin Türk sineması tarihi film afişlerinde yer almasıdır. Bunun ilk örneğini, Kalpaklılar (1959) tarihi film afişinde (Görsel 4) olduğu görülmektedir. Aynı zamanda afişlerdeki Atatürk portrelerinin kalpaklı olarak yapılması da yansıtılmak istenen milli mefhumu, etkiyi pekiştirmiş, kalıcılığını ve bıraktığı izi artırmıştır. Film afişlerinde yer alan Türk bayrağı; vatanın, vatan içinde akıtılan kanın, özgürlük ve bağımsızlığın, kurtuluşun simgesi olarak askerlerin, kahramanlığın ve zaferin göstergesi olarak, genellikle kompozisyonun arka planında, askerlerin ve kahramanların ellerinde savaş alanlarında, nadiren de kadınların elinde gösterilmektedir. Askerler, efeler, halk kahramanları, kadınlar, çocuklar, Kuvâ-yi Milliye filmlerin kahramanları arasındadırlar ve imgeleri afişlere de yansır.

Öte yandan kalpakla birlikte artık film afişlerinin yönü değişmiştir. Mustafa Kemal'in bir simgesi olan kalpak, film afişlerinde "kahramanlık" ve "Millî Mücadele" yi yansıtan önemli bir gösterge olmuştur. Aynı zamanda 1959 yapımı "Kalpaklılar" filmi kalpağın altında yatan ana düşüncenin ifade edildiği bir film olmuştur. Filmin sonunda şu sözlerle kalpağın anlamı vurgulanmıştır; "Sizler bir kalpağın altında birleşen hep aynı insanlarsınız. Hep aynı Mustafa Kemallersiniz". Filmlerle beraber içinde bulunulan dönemin anlamının farkındalığı ve tarih bilinci, toplumun ulusal kimlik duygusunun temelini oluşturmuştur.

Çalışmanın içeriğini oluşturan Kurtuluş Savaşı filmleri kapsamında incelenmesiyle ortaya çıkan özelliği, kahramanlık hikayelerinin bu dönemin popüler konusu olduğudur. "Millî Mücadele Ruhunu" yüceltmek ve yükseltmek, sinemayla kurulan ilişkinin ilk izleniminde film afişleri de önemli bir basamağı olmuştur. Kalpak, Atatürk ve arkadaşlarının önderliğinde milli mücadelenin her aşamasında Türk ordusunun subayları tarafından giyilmiş ve kahramanlık simgesi olarak sadece Kemalistlerin kullandığı nitelikte bir gösterge olmamış, sonrasında tüm Anadolu'ya yayılmıştır. Böylece halka yayılan kalpağın kullanımı bütünleşik bir simgenin yaratılmasını sağlamıştır. Afişlerindeki kalpak ile birlikte cesaret ve kahramanlığın ortak göstergesi olduğu izlenmektedir. Milli birlik ve beraberlik açısından Türk toplumunun kolektif hafızasında derin izler bırakan, Kurtuluş Savaşı deneyimleri, tarihi film ve afişlere aktarılırken, Atatürk'ün afişlerde kullanılması önemli bir rol oynamıştır. Kişisel ve sosyal hafıza kazanım sürecinde sosyo-politik ve kültürel değişimler ve kültürel göstergeler etkilidir. Bir yönüyle şekillenen sıradan tarihsel olayların farklı yönlerini ortaya çıkararak belgelerle, geçmişin yeniden anlaşılması, yorumu ve sorgulanması olgular söylemine yeni bakış açıları getirilebilir.

1950-1960 döneminde Türk sinemasında üretilen Kurtuluş Savaşı film sayılarında artış olmuş, kahramanlar beyaz perdede kendini göstermişlerdir. Kahramanlık hikayeleri bu dönemin popüler konusunu oluşturmuş, bağımsızlık uğruna canlarını feda eden kahramanlar ve kahramanlık hikayeleri Türk ulusal kimliğinin kazanılmasında ve pekişmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. Cumhuriyet ve değerlerinin inşası sırasında ilkeleri, hedefleri ve inkılaplarını görünür kılmak amacıyla ele alınan romanlar, Türk milletinin yükseleceğine ve geleceğinin parlak olacağı yönünde atıfta bulunmuştur. Söylemin kalıcı haline gelip gelecek nesillere ulaşması için edebi değeri yüksek romanların gücünden sonunda kadar yararlanılmıştır.

Böylece tarihle olan güçlü bağından referans alarak Cumhuriyet değerlerinin gücünün ve aydınlanma felsefesinin görünür olmasına imkân sağlamıştır. Yazıdan görselleştirmeye uzanan bu milli duygular, öncelikle edebiyatta önemli bir yer tutmuş, devamında beyaz perdeye aktarılmış ve sonrasında afiş çalışmalarıyla kalıcı görsel bir etki bırakmıştır. Toplumsal sistemde bir kimlik duygusunun gelişmesi tarihsel bilinçle mümkün olmuş, Türk ulusal kimliği sinema ve afişlerde yer alan göstergelerle pekiştirilmiştir.

Kaynaklar

- Ambrose, G., Harris, P. (2014). Grafik Tasarım Temelleri Dizisi: 05 Grafik Tasarımda Tipografi (B. Bayrak, Çev.). İstanbul: Literatür Yayınları.
- Banarlı, S., N. (1947). Namık Kemal ve Türk Osmanlı Milliyetçiliği. İstanbul: Bürhaneddin Erenler Yayınları.
- Berkes, N. (1965). Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler. İstanbul: Yön Yayınları.
- Berktaş, E. (2010). 1940'lı Yılların Türk Sineması. İstanbul: Agora Yayınları.
- Bozok, H. (Şubat 1951). Yüzbaşı Tahsin. Yeditepe, (18), 4.
- Fındıkoğlu, Z., F. (1939). Namık Kemal ve İdeolojisi. Ankara: Ulus Yayınları.
- Duruel Erkılıç, S. (2012). Türk Sinemasında Tarih ve Bellek. Ankara: De Ki Yayınları.
- Evin, A., Ö. (1983). Origins And Development of The Turkish Novel. Minneapolis: Bibliotheca Islamica.
- Güçhan, G. (1992). Toplumsal Değişme ve Türk Sineması. Ankara: İmge Yayınları.
- İnanoğlu, T. (2017). Başlangıcından Bugüne 1914-2018 Afişlerle Türk Sineması. İstanbul: Turvak Yayınları.
- Kıymaz, A. (1991). Romanda Milli Mücadele. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Maktav, H. (2013). Türk Sinemasında Tarih ve Siyaset. İstanbul: Agora Yayınları.
- Özgüç, A. (2005). Türlerle Türk Sineması, Dönemler/Modalar/Tipler. İstanbul: Dünya Yayınları.
- Özgüç, A. (2012). Ansiklopedik Türk Filmleri Sözlüğü. İstanbul: Horizon Yayınları.
- Özuyar, A. (2017). Sessiz Dönem Türk Sinema Tarihi (1895-1922). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Scognamillo, G. (2003). Türk Sinema Tarihi. İstanbul: Kabalıcı Yayınları.
- Şener, E. (1970). Yeşilçam ve Türk Sineması. İstanbul: Kamera Yayınları.
- Timur, T. (1991). Osmanlı-Türk Romanında Tarih-Toplum ve Kimlik. İstanbul: Afa Yayınları.
- Yakar, A. (1973). Türk Romanında Millî Mücadele. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Yalçın Çelik, D. (2005). Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları. Ankara: Akçağ Yayınları.

İnternet Kaynakları

http 1. <https://mustafakemalim.com>. (Erişim tarihi: 01.02.2023).

Görsel Kaynaklar

Görsel 1. Ulvi Uraz Arşivi, TURVAK.

Görsel 2. Vadullah Taş kişisel arşiv, 2019.

Görsel 4. İnanoğlu, 2017, s. 173.

Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi

Abant Journal of Cultural Studies

2024, 9(17): 64 – 86

Haber Çerçeveleme Yaklaşımı Bağlamında Kazakistan Ayaklanmasının Türk Basınına Yansıması*

In the Context of the News Framing Approach The Reflection of the Uprising in
Kazakhstan in the Turkish Press

Amannur BAGDOLLAKIZI¹

Geliş Tarihi (Received): 14.01.2024

Kabul Tarihi (Accepted): 19.04.2024

Yayın Tarihi (Published): 27.04.2024

Öz: 3 Ocak 2022 tarihinde, başlangıçta yüksek talep ve fiyat sabitlemesi nedeniyle gaz fiyatlarındaki ani keskin artıştan dolayı halkın isyan etmesi sonrasında olayların başka bir yöne gitmesi ile Kazakistan'da bazı kargaşalar yaşanmıştır. Bu çalışmanın temel amacı, gerçekleşen bu ayaklanmada Türkiye'deki Hürriyet, Cumhuriyet ve Sabah gazetelerinde yayımlanan ayaklanma ile alakalı haberlerin nasıl ele alındığını ve olayın hangi yönleriyle vurgulandığını; bu olay bağlamında haberde ayaklanma hakkında neyi öne çıkardığını sorgulamaktır. Çalışma nicel bir yaklaşımla gerçekleştirilmiştir. Analiz türü olarak içerik analizi yapılmıştır. Bu bağlamda uluslararası olaylarda Türk basınında haberin nasıl çerçvelendiği, kullanılan görseller, söylemler ve başlıkların çerçeve analizinin nasıl yorumlandığı Kazakistan ayaklanmasının da Türk basınında yer alan haberlerin çerçeve analizi yapılmıştır. Araştırma verilerinden elde edilen bulgulara göre; Hürriyet Gazetesi'nin gerek görsel kullanımı gerekse konu dağılımı bakımından Sabah ve Cumhuriyet gazetelerine göre ayaklanma olayına daha fazla yer verdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Haber, Haber Çerçeveleme, Kazakistan Ayaklanması, Türk Basını

&

Abstract: On January 3, 2022, after public outrage due to a sudden sharp increase in gas prices initially caused by high demand and price fixing, Kazakhstan experienced some disturbances. The main purpose of this study is to examine how the uprising in Kazakhstan, which occurred as a result of the sudden sharp increase in gas prices and the subsequent shift in the direction of events after public unrest, was covered in the Hürriyet, Cumhuriyet, and Sabah newspapers in Turkey. The study aims to investigate how the news related to the uprising was addressed and emphasized in these newspapers, questioning what aspects of the event were highlighted in the context of the uprising. The study was conducted using a quantitative approach, and content analysis was employed as the analytical method. In this context, a frame analysis of news articles on the Kazakhstan uprising in the Turkish press was conducted, examining how international events are framed in the Turkish media, including the framing analysis of visuals, discourses, and headlines. According to the findings obtained from the research data, it was concluded that Hürriyet Newspaper gave more space to the uprising event compared to Sabah and Cumhuriyet newspapers, both in terms of visual usage and topic distribution.

Keywords: News, News Framing, Kazakhstan Uprising, Turkish Press

Atıf/Cite as: Bagdollakızı A. (2024). Haber Çerçeveleme Yaklaşımı Bağlamında Kazakistan Ayaklanmasının Türk Basınına Yansıması, Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi, 9 (17): 64-86.

İntihal-Plagiarizm/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/pub/akader>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University, Since 2016 – Bolu

* Bu çalışma, yazarın Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Gazetecilik Ana Bilim Dalı'nda kabul edilen aynı başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

¹Araştırmacı, e-posta: amannur1845@gmail.com, ORCID: 0009-0002-9787-1058

Giriş

2022 yılının Ocak ayında akaryakıt fiyatlarına zam yapılması sebebiyle halkın bu durumu protesto etmesi sonucunda olaylar artarak bir ayaklanmaya dönüşmüştür. 2 Ocak'ta başlayan protestolarla birlikte hükümet karşıtı gösteriler artınca Kazakistan Devleti protestolar bastırmak için güç kullanmıştır. Ayaklanma, Kazakistan dâhil bir ülkede endişe yaratmıştır. Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Cömert Tokayev'in Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'ne (KGAÖ) yaptığı çağrı sonra Rusya Federasyonu'ndan asker destek gelmiştir. Aynı zamanda Ermenistan'da süreli olarak destek vermiştir (İlhan, 2022).

Bu çalışmada haber çerçeveleme yaklaşımına göre, 3 Ocak 2022 ve 10 Ocak 2022 tarihleri arasında Kazakistan'da vuku bulan ayaklanmanın Türkiye'deki Hürriyet, Cumhuriyet ve Sabah gazetelerindeki haberlerine dair çerçeve analizi yapılmıştır. Bu analize göre haberlerde, çerçeve analizi için Tankard'ın on bir unsurunun beş tanesi gerçekleştirilmiştir (Tankard, 2001).

Aynı zamanda haberlerin çerçevenmesinde kategorize edilen çerçeveler bulunmaktadır. Bunlar; ilişkiler, insani boyut, nedensellik-sorumluluk, terörizm ve adli soruşturma çerçeveleri kullanılmıştır (Gügünağaoğlu, 2020).

Dünyanın hemen her yerinde toplum içinde ayaklanma ve kargaşanın yaşanması olasıdır. Kazakistan ayaklanması uluslararası sorun haline geldiği için, çözümü milletlerarası hukuka bağlıdır. Bu çalışmada da güncel bir olay olan Kazakistan halk ayaklanmasında, devlet yetkilileri ve uluslararası oluşumların büyük topraklara sahip bir ülkenin kendi anayasal düzenini sağlaması için ayaklanmayı bastırmada yaptıkları söylem ve eylemlerin Türk basınındaki gazeteler üzerinden araştırma ve incelenmesi yapılmıştır. Bu çalışma, haber çerçeveleme kuramına göre yapılmıştır. Çerçeveleme bir nevi bilgi aktararak bireyleri manipüle etmede bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu analize göre haber metinlerinin içinde bireyi yönlendiren, yönünü değiştiren çeşitli ifadeler kullanılmaktadır (Uzun & Nisan, 2018). Bu doğrultuda haber çerçeveleme yaklaşımına göre üretilen haberlerin kasıtlı bir amaçla yapıldığı görülmektedir.

Çalışmanın amacı Türkiye nezdinde farklı bir ülkede meydana gelen ayaklanmanın, Türkiye'deki gazetelerde nasıl bir şekilde yer aldığı, hangi görsellerin kullanıldığı, başlık, alt başlıklar, son cümleler ve haber kaynaklarını Hürriyet, Cumhuriyet ve Sabah gazeteleri üzerinden inceleyip çerçeve analizini yapmaktır.

2. Yöntem

Bu çalışma 3 Ocak-10 Ocak 2022 tarihleri arasında Kazakistan halk ayaklanmasının Türkiye'de faaliyet gösteren basın kuruluşlarından Hürriyet, Sabah ve Cumhuriyet gazetelerinde nasıl çerçvelendiğini ortaya koyabilmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla ilgili gazeteler, ilgili tarihlerde incelenmiştir. Haber sayfaları kontrol edilmiştir. Elde edilen haberler nicel araştırma mantığıyla hazırlanmıştır.

2.1 Araştırmanın Amacı

3 Ocak 2022 tarihinde, başlangıçta yüksek talep ve fiyat sabitlemesi nedeniyle gaz fiyatlarındaki ani ve keskin artıştan dolayı halkın isyan etmesi sonrasında olayların başka bir yöne gitmesi ile Kazakistan'da bazı ayaklanmalar yaşanmıştır. Olaylarda birçok insan hayatını kaybetmiştir. Bu ayaklanmayı bastırmak için devlet silah kullanmıştır. Gerçekleşen bu ayaklanmada Türkiye'deki Hürriyet, Cumhuriyet ve Sabah gazetelerinde yayımlanan ayaklanma ile alakalı haberlerin nasıl ele alındığını ve olayın hangi yönleriyle vurgulandığını, bu olay bağlamında Türkiye nezdinde farklı bir ülkede meydana gelen ayaklanmanın, Türkiye'deki gazetelerde nasıl bir şekilde yer aldığı, hangi görsellerin kullanıldığı, başlık, alt başlıklar, son cümleler ve haber kaynaklarını Hürriyet, Cumhuriyet ve Sabah gazeteleri üzerinden inceleyip çerçeve analizini yapmaktır ve haberlerin ayaklanma hakkında neyi öne çıkardığını sorgulamaktır.

Bu olay, Kazakistan açısından önemli bir ulusal sorun haline gelmiştir. Çalışma, Türkiye'de yayın yapan Hürriyet, Cumhuriyet ve Sabah gazetelerinde ayaklanma ile alakalı haberlerin, haber çerçeveleme

yaklaşımı bakımından analiz edilmesi suretiyle ayaklanma ile medya unsurları arasındaki ilişkinin net bir şekilde kavranmasına yardımcı olacaktır.

Çalışmada haber çerçeveleme kuramı ve gazeteler üzerinden YÖK'ün tez bankasından yapılan tarama sonucunda haber çerçeveleme yaklaşımına göre yayım yapan gazetelerde, Kazakistan halk ayaklanmasına dair Türk ve Kazak basını karşılaştırması ile ilgili olarak hazırlanan yüksek lisans veya doktora tezine rastlanmamıştır (www.tez.yok.gov.tr).

Ancak Kazakistan ayaklanmasıyla alakalı akademik makaleler mevcuttur. Kazakistan'da meydana halk ayaklanmasının Türk basınında nasıl çerçvelendiğine dair bilimsel bir yayın vardır. Bu çalışma Ebru İlhan (2022) tarafından gerçekleştirilen "Kazakistan'da Yaşanan Hükümet Karşıtı Ayaklanma Olayının Türk Cumhuriyetleri'nde Medyaya Yansıması" başlıklı makaledir. Makalede 2022 yılının başlarında Kazakistan hükümetinin akaryakıt fiyatlarına yaptığı zamlarla bağlantılı olarak düzenlenen protestoların yıkıcı bir isyana dönüşmesi, başta Türk devletleri olmak üzere tüm dünyada büyük endişeyle takip edilen olaylardan biri haline gelmiş, dolayısıyla bu olayların tüm dünya medyasında büyük ilgi uyandırdığı hakkında ifadeler yer verilmiştir. Çalışmada bahsedilen gösteri ve ayaklanmaların Türk devletlerinin bir parçası olan Azerbaycan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan medyasına ilk anlarda nasıl yansıdığı, bu ülkelerde yayınlanan haber metinlerinde süreçte yaşanan olayların nasıl yer aldığı konuları araştırma konusu olarak belirlenmiş ve bu doğrultuda bir inceleme yapılmıştır. Belge incelemesi yönteminin kullanıldığı bir çalışmada veriler betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Çalışmanın bulguları arasında Türk devletlerinin medyasında yer alan haberler dikkate alınmıştır. Ülkede yaşanan ayaklanmaların arka planında, meydana gelen sorunların Kazakistan'daki sosyal, siyasi ve özellikle ekonomik yapıdaki sonuçları ve jeopolitik açıdan Rusya'nın bölgedeki eylemlerden sorumlu olabileceği fikrinin ortaya çıktığı ifade edilmiştir. Kazakistan'da yaşanan ayaklanma içerik analizi yöntemiyle çözümlenerek bir kategorizasyona tabi tutulmuştur. Bu araştırma ise, Kazakistan halk ayaklanmasının Türk basınında nasıl yer aldığını ve bu yer alış biçiminin hangi çerçevelerle gerçekleştirildiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

2.2 Araştırmanın Önemi

Bu çalışma Kazakistan halk ayaklanmasının, Türk basınında nasıl yer aldığını ortaya koyabilmek açısından önemlidir. Öte yandan literatürde bu yönde bir çalışmanın gerçekleştirilmemiş olması açısından da şu an ortaya konulan çalışma önem taşımaktadır. Çalışmada örnekleme dâhil edilen haberlere, gazete arşivlerinden erişim sağlanmıştır. Hürriyet, Cumhuriyet ve Sabah gazetelerinde "Kazakistan", "Kazakistan ayaklanması", "Kazak", "Olaylar" anahtar kelimeleri ile haber taraması yapılmıştır. Kazakistan'daki ayaklanma hakkında 3 Ocak 2022 tarihinden 10 Ocak 2022 tarihine kadar olan süreçte Türk basınında yayımlanan haberlerin, haber çerçeveleri incelenmiştir. Bu anlamda Sabah Gazetesinde 10 haber, Hürriyet Gazetesinde 14 haber, Cumhuriyet Gazetesinde 13 haberin yer aldığı görülmüştür.

Tablo 1. Gazeteler ve Haber Sayısı

Gazeteler	Haber Sayısı
Sabah	10
Hürriyet	14
Cumhuriyet	13

Araştırmada çerçeveleme analizini yapabilmek için konuya özgü haber çerçeveleme tekniği kullanılmıştır. Haber çerçeveleri, konusu itibarıyla içinde bulunduğu zamanda olay ya da konunun bütün incelikleri göz önünde tutularak yapılan deneysel çalışmadır. Haberlerin çerçvelenmesinde önemli bir unsur haberlerdeki ortak noktaların tespit edilmesidir. Haberlerin çerçvelenmesinde kavramlar ve dilin yapısı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bağlamda en kapsamlı ampirik yaklaşım, haber çerçevelerini belirlemek ve ölçmek için 11 çerçeveleme mekanizması veya odak noktası listesi öneren Tankard (2001) tarafından

sağlanmıştır: 1. Başlıklar, 2. alt başlıklar, 3. fotoğraflar, 4. fotoğraf altları, 5. fanşetler, 6. kaynak seçimi, 7. alıntı seçimi, 8. fanıtımlar, 9. fogolar, 10. istatistikler, grafikler ve şemalar, 11. son cümleler ve paragraflar.

Bu nedenle, çerçeve ölçümüne ampirik bir yaklaşım benimseyen akademisyenler, çerçevelerin belirli metinsel ve görsel öğeleri veya "çerçeveleme araçlarını" temsil ettiği konusunda hemfikirdir. Bu unsurlar, temel haber olguları olarak görülebilecek diğer haberlerden temelde farklıdır (Erdoğan, 2008).

Tankard (2001) 5 temel analiz unsuru ortaya konmuştur: alt başlıklar, fotoğraf, kaynak seçimleri, alıntılar ve son cümleler. İncelenen haberlerde tüm kategorilerin bulunmaması sebebiyle çalışmaya yazar tarafından tavsiye edilen kategorilerin sadece beşi dâhil edilmiş, diğerleri analizin dışında tutulmuştur. Çerçeveler oluşturulurken bu unsurlar da incelenmiş ve analize dâhil edilmiştir. Ayrıca analiz sırasında gazetelerdeki haberlerin kelime seçimleri ve tanımlama biçimleri de dikkate alınmıştır.

Elde edilen bulgular doğrultusunda çerçeveleme analizinde 5 ayrı çerçevede sıralanmıştır. Bunlar; diplomatik-siyasi-ekonomik ilişkiler, insani boyut, nedensellik-sorumluluk, terörizm, adli soruşturma kapsamında analiz edilen haberlerin tümü Hürriyet, Cumhuriyet ve Sabah gazetelerinin Kazakistan ayaklanması ile ilgili yayımladığı haberlerden oluşmaktadır. Her bir çerçeve kendi içinde alt başlıklar, aktarılan açıklamalar, haber kaynakları, haberlerde kullanılan görseller, son cümleler ve sık kullanılan söylemler bakımından incelenerek çok yönlü bir analize tabi tutulmuştur (Gügünağaoğlu, 2020).

İlişkiler çerçevesi Kazakistan'daki olaylarla ilgili devlet kademesinden gelen açıklamalar ve devlet yetkililerinin konuyla ilgili yorumları etrafında şekillenen haberlerden oluşmaktadır.

İnsani boyut çerçevesinde, Kazakistan'daki yetkililerin, devlet başkanı ve bakanların yaptığı ve bu olaydan sonra Kazakistan'ın gelişimine katkı sağladığı açıklamalar yer almaktadır.

Nedensellik/sorumluluk çerçevesine göre Hürriyet, Cumhuriyet ve Sabah gazetelerindeki haberlerin, Kazakistan'da gerçekleşen ayaklanmaya dair devlet yetkililerinin bu olayın arkasında hangi örgüt, grup, devlet, kişi veya kişiler olabileceğine dair yapılan yorumlar etrafında oluşturulmuştur.

Terörizm çerçevesinde, Hürriyet, Cumhuriyet ve Sabah gazetelerindeki ayaklanmaya yönelik olarak, devlet yetkililerinin bu olayın gizli bir terörist faaliyeti olup uluslararası terör ile topyekûn mücadelenin önemine dair açıklamalarını içeren haberler bulunmaktadır.

Adli soruşturma çerçevesinde Kazakistan'da gerçekleşen ayaklanmanın sonucunda tüm adli soruşturma/kovuşturma süreci, gözaltılar, tutuklamalar, yetkililerin soruşturma ile ilgili açıklamaları, ortak soruşturma ekibinin çalışmaları ve yayın yasakları ile ilgili haberler yer almıştır.

Tablo 2. Analizde Kullanılan Haber Çerçeveleri

	Sabah	Hürriyet	Cumhuriyet
İlişkiler	9	12	11
İnsani Boyut	4	2	4
Nedensellik- Sorumluluk	5	3	5
Terörizm	6	5	6
Adli Soruşturma	2	4	2

2.3. Evren ve Örneklem

Tutar ve Erdem (2020), yöntemle seçilen ana kütleden ve onu temsil eden birim ve elemanlar kümesine de örneklem denir. Örneklem, herhangi bir evrenden belirli bir yolla seçilmiş daha küçük sayıdaki obje ve bireylerin oluşturduğu gruptur. Bu doğrultuda evren Türkiye'deki günlük gazeteler, örneklem ise Hürriyet, Cumhuriyet ve Sabah gazeteleri şeklinde tespit edilmiştir.

Hürriyet Gazetesi, ilk kuruluşunda Atatürk devrimlerine hakkında farkındalığı olan duyarlı bir gazetedir. Gazetenin logosuna 1987 yılında Atatürk'ün silüetini koymasıyla birlikte Cumhuriyete ve laikliğe olan hassasiyetlerini göstermişlerdir. Aydın Doğan'ın zamanında ise Hürriyet Gazetesi "Devletin Gazetesi" olarak ifade edilmekteydi. Ekonomik, siyasi ve askeri güce sahip iktidara yakın olan ve onların söylemleri ile habercilik anlayışına sahip bir gazetedir. Aynı zamanda elindeki gücü ve etkinliğinden dolayı Türk basınında "Amiral Gemi" olarak isimlendirilir (Özkır, 2013).

Sabah Gazetesi ilk olarak 22 Nisan 1985 yılında yayım hayatına başlamıştır. İlk sahibi Dinç Bilgin'di daha sonra sermaye sahipliği el değiştirerek Turkuvaz Medya Grubuna geçmiştir. Sabah Gazetesi, siyasi iktidarın yürüttüğü politikalara karşı olumlu bir yaklaşım benimseyerek bu doğrultuda yayın ve içerik paylaşımları yapmaktadır (Yılmaz, 2021).

Cumhuriyet Gazetesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla birlikte ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda hep siyasetin içinde olmuştur. Gazete tek partili dönemde devlet yanlısı yayımlar yapmıştır. Fakat 1950'li yıllarda daha liberal bir anlayış ile yayım hayatını sürdürmüştür. 1960'lı yıllarda Sağ liberal bir anlayışa sahipken, 1980 ve sonrasında gazete kendi içinde bir takım anlaşmazlıklar yaşamıştır. Bünyesinde muhalif yazarları barındırmasıyla birlikte sağ liberal anlayışa karşı daha dikkatli bir politika yürütmüştür. Sol anlayışa yaklaşarak hükümetle sorunlar yaşamıştır (Kaya, 2010).

2.4. Kapsam ve Sınırlılıklar

Araştırmada, 3 Ocak 2022 tarihinden 10 Ocak 2022 tarihine kadar olan süreçte Hürriyet, Cumhuriyet ve Sabah gazetelerinde, ayaklanmanın başlangıcından ilk haftasına kadar yayımlanan konuya ilişkin haberler analize dâhil edilmiştir. Bu anlamda Sabah Gazetesinde 10 haber, Hürriyet Gazetesinde 14 haber, Cumhuriyet Gazetesinde ise 13 haber yayınlanmıştır.

3. Bulgular ve Yorum

Çalışmanın bu bölümünde haber çerçeveleme yaklaşımına göre, 3 Ocak 2022 ve 10 Ocak 2022 tarihleri arasında Kazakistan'da gerçekleşen ayaklanmanın Türkiye'deki Hürriyet, Cumhuriyet ve Sabah gazetelerindeki haberler incelenmiş ve aşağıda çerçeve analizi yapılmıştır.

3.1. Diplomatik, Siyasi ve Ekonomik İlişkiler Çerçevesi

Bu çerçevede Kazakistan'da meydana gelen ayaklanmanın Türkiye'deki gazetelerde yer bulması ile alakalı haberler yer almaktadır. Kolluk kuvvetlerinin görevinin başında olduğu ve uluslararası örgütlerden birlik ve destek mesajlarını içeren temalar da bulunmaktadır. Bu bağlamda ayaklanmanın gazete haberlerine çıkarak Türkiye'nin ayaklanmaya yönelik sağduyu açıklamaları, ayaklanmada bilançoya yönelik istatistiklerin açıklanması, ölen ve yaralı sayısının ifade edilmesine dair haber içerikleri bulunmaktadır. Hürriyet, Cumhuriyet ve Sabah gazeteleri yayımladıkları haberlerle, haberin dili ve görselinden, haberin gazetede konumlandığı yere kadar haber çerçeve analizine tabi tutulmuştur.

3.1.1. Diplomatik, Siyasi ve Ekonomik İlişkiler Çerçevesi Haberlerinde Kullanılan Görseller

Bu çerçeve içerisinde değerlendirilen Sabah gazetesi haberlerinde toplam 7 fotoğraf; Hürriyet Gazetesi haberlerinde toplam 11 fotoğraf; Cumhuriyet Gazetesi haberlerinde ise toplam 5 fotoğraf kullanılmıştır. Fotoğraf ve görseller aktarılmak istenen perspektif ve mesajların vurgulanıp pekiştirilmesi açısından önemli bir yere sahip olduklarından ötürü haber çerçevelemede sıklıkla kullanılmaktadırlar. Bu kapsamda,

Hürriyet Gazetesinde diğerlerine nazaran daha fazla görsel kullanımı ile oluşturulan çerçevenin baskın bir hale gelmesinin amaçlandığı söylenebilir.

Tablo 3. Diplomatik, Siyasi ve Ekonomik İlişkiler Çerçevesi Haberlerinin Görsellerinde Yer Alan Kişi ve Konuların Dağılımı

	Sabah	Hürriyet	Cumhuriyet
Türk Devlet Yetkilileri	2	2	-
Kazak Devlet Yetkilileri	5	9	2
Diğer Devlet Yetkilileri	-	2	-
Yangın	2	3	-
Asker	6	9	4
Araba	1	3	2
Uçak	1	-	1
Tokayev ve Putin	-	1	-
Diğer	-	1	-
Toplam	17	30	9

Yukarıda yer alan Tablo 3'e göre Hürriyet Gazetesi haber sayısının Sabah ve Cumhuriyet Gazetesi haberlerinden daha fazla olması sebebiyle, Hürriyet Gazetesinin sayı bakımından daha fazla görsel kullanımını tercih etmiştir. Haber sayısının daha fazla olmasının yanı sıra özellikle Kazak Devlet Yetkililerinin ve ayaklanmadaki asker fotoğrafların sayısı da diğer gazetelere nazaran fazladır. Bu da Hürriyet Gazetesinin Kazak Devlet Yetkilileri ve Kazakistan ayaklanmasını daha fazla ön plana çıkarmaya çalıştığı şeklinde yorumlanabilir.

3.1.2. Diplomatik, Siyasi ve Ekonomik İlişkiler Çerçevesi Haberlerinin Kaynakları

Haber metninin temasını oluşturan bilgiyi haber kaynakları olarak tanımladığımız kişi veya kurumlar temin eder. Haberin çeşitli filtreleme süreçlerinden geçtikten sonra okuyucuya arz edilmesinde ise yayın politikası, yayın kimliği, ekonomik ve siyasi çıkar ilişkileri rol oynar. Bu, haber kaynağından haberin yayınlandığı basın organına kadar devam eden bir süreçtir. Bu durumda haberin kaynağı, haber aracılığıyla oluşturulan çerçevenin bizzat kurucu unsurlarından biri haline gelir.

Tablo 4. Diplomatik, Siyasi ve Ekonomik İlişkiler Çerçevesi Haber Kaynaklarının Dağılımı

	Sabah	Hürriyet	Cumhuriyet
Sabah Gazetesi Muhabirleri	11	-	-
Hürriyet Gazetesi Muhabirleri	-	11	-
Cumhuriyet Gazetesi Muhabirleri	-	-	10
KZ Sağlık Bakanlığı Açıklaması	-	1	-
Rus Sputnik	-	-	1
İHA	-	-	1
AA	-	-	1

Sabah Gazetesi diplomatik, siyasi ve ekonomik ilişkiler çerçevesine dâhil olan haberlerde yukarıda yer alan tablo 4'e görüleceği üzere 11 defa Sabah Gazetesi muhabirlerini kaynak göstermiş. Hürriyet Gazetesi de 11

defa kendi muhabirlerini haberlerinde kaynak göstermiştir. Cumhuriyet Gazetesi ise 10 defa olmak üzere yine Cumhuriyet Gazetesi muhabirlerini haberlerinde kaynak göstermiştir. Sadece 1 defa Rus basınından; 1 defa İhlas Haber Ajansı (İHA)'dan ve 1 defa Anadolu Ajansı haberlerinden kaynak aldığı haberi yayınlamıştır.

3.1.3. Diplomatik, Siyasi ve Ekonomik İlişkiler Çerçevesi Haberlerinde Aktarılan Açıklamalar

Sabah Gazetesinde yer alan haberlerde en fazla Kazak Devlet Yetkililerinin açıklamalarına yer verilmiştir ve daha sonra da Türk Devlet Yetkililerinin açıklamaları 8 ayrı yerde yer almıştır. 1 defa Rus Devlet Yetkilileri tarafından ve 1 Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAÖ) genel sekreteri tarafından açıklama yapılmıştır. Hürriyet Gazetesinde bu diplomatik, siyasi ve ekonomik ilişkiler çerçevesi haberlerinde aktarılan açıklamalar 12 defa Kazak Devlet Yetkilileri tarafından, 3 defa Türk Devlet Yetkilileri tarafından, 2 defa Rus ve 2 defa Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Devlet Yetkilileri tarafından yapılan açıklamalara, 1 KGAÖ genel sekreteri açıklamasına ve 1 Agence France-Presse (AFP) aktarmasına yer verilmiştir. Cumhuriyet Gazetesinde ise 10 defa Kazak Yetkililerinin, 4 Türk, 6 ABD Devlet Yetkililerinin, 1 Çin Devlet Başkanının ve 1 KGAÖ genel sekreterinin açıklanmasının haberlerde yer alması Cumhuriyet Gazetesinin olaya ilişkin çerçevelemeyi neredeyse çoğunda Kazak devletinin resmi söylemini aktararak kurduğu yorumunu pekiştirmektedir.

Tablo 5. Diplomatik, Siyasi ve Ekonomik İlişkiler Çerçevesi Haberlerinde Aktarılan Açıklamaların Dağılımı

	Sabah	Hürriyet	Cumhuriyet
Kazak Devlet Yetkilileri	10	12	10
Türk Devlet Yetkilileri	8	3	4
Rusya Devlet Yetkilileri	1	2	2
ABD Devlet Yetkilileri	-	2	6
Çin Devlet Yetkilileri	-	-	1
AFP Aktarması		1	-
KGAÖ Genel Sekreteri	1	1	1

Tablo 5'te yer almış haber açıklanmalarının sayısı kapsamında haberlerde yer verdikleri açıklamaların, bağlı oldukları devletin resmi söylemi doğrultusunda haberi çerçeveledikleri tezini pekiştirmektedir. Ayrıca üç gazetede diğer kategorilere göre Kazak Devlet Yetkililerinin açıklamalarına daha çok yer vermiştir.

3.1.4. Diplomatik, Siyasi ve Ekonomik İlişkiler Çerçevesi Haberlerindeki Alt Başlıklar

Alt başlıklar habere konu olan olayda neyin, kimin öne çıkarılıp neyin dışarıda bırakıldığını anlama bakımından yardımcı bir unsurdur. Bu bakımdan Sabah Gazetesindeki haberlerde yoğun şekilde yer verilen alt başlıklar, ayaklanmaya dair ifadeler ve Kazak-Türk devlet ilişkileri ve diplomatik bağlantısına dair mesajlar içeren alt başlıklardır. Daha sonra ise Kazak- Rus Devlet Yetkilileri arasındaki koordinasyon vurgulanmıştır. İlişkilerle ilgili en baskın vurgu da haber içeriklerinde olduğu gibi burada da bu ifadeler üzerine olmuştur.

Tablo 6. Diplomatik, Siyasi ve Ekonomik İlişkiler Çerçevesi Haberlerindeki Alt Başlıkların Dağılımı

	Sabah	Hürriyet	Cumhuriyet
Ayaklanmaya dair ifadeler	8	3	5
Kazak-Türk ilişkilerine ilişkin ifadeler	6	4	1
Kazak- Türk diplomatik ilişkilerine ilişkin ifadeler	2	4	2
Kazak-Rus ilişkilerine ilişkin ifadeler	2	6	4
Nazarbayev hakkında	2	7	1
Çin'den destek mesajı	-	1	1
ABD'den açıklama mesajı	-	3	1
Vatana İhanet	2	1	4

Cumhuriyet Gazetesinde ayaklanmaya dair ifadeler 5 defa, Kazak-Türk ilişkilerine ilişkin ifadeler 1 defa ve Kazak-Türk diplomatik ilişkisi 2 defa, Kazak-Rus ilişkilerine ilişkin ifadeler 4 defa, Nazarbayev hakkında 1, Çin'den destek hakkında 1 defa ve 1 defa ABD'den haber açıklanması, 4 defa Vatana ihanet hakkında alt başlık yer almıştır. Hürriyet Gazetesinde ise 3 defa ayaklanmaya dair ifadeler, 4 defa Kazak-Türk ve 4 defa Kazak-Türk diplomatik ilişkileri, 6 defa Kazak- Rus ilişkileri ve 7 defa Nazarbayev hakkında alt başlıklar ön plana çıkarılmıştır. Ancak burada anlaşılmalıdır ki Hürriyet Gazetesinde Kazak-Rus ilişkisi ve Nazarbayev hakkında yazılan alt başlıklar Sabah ve Cumhuriyet gazetesinden daha yoğun bir şekilde tercih edilmiştir. Haber içerikleriyle beraber düşünüldüğünde alt başlıkların dağılımı haberin çerçevesine uygun biçimde gerçekleşmiştir.

3.1.5. Diplomatik, Siyasi ve Ekonomik İlişkiler Çerçevesi Haberlerindeki Son Cümleler

Sabah Gazetesinde diplomatik, siyasi ve ekonomik ilişkiler çerçevesi haberlerindeki son cümleler incelendiğinde toplam 9 haberin 4'ü KGAÖ ve 4 tanesi de Türkiye'den yardım konusunda mesaj içermektedir. Hürriyet Gazetesi ayaklanma hakkında 5 son cümle ve Cumhuriyet Gazetesi KGAÖ ile ilgili 2, Kazakistan ve Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) hakkında 1, Türkiye yardımı hakkında 2, Kazak-Rus ilişkisi hakkında 4, ayaklanma hakkında 2 son cümle kullanmıştır.

Tablo 7. Diplomatik, Siyasi ve Ekonomik İlişkiler Çerçevesi Haberlerindeki Son Cümlelerin Dağılımı

	Sabah	Hürriyet	Cumhuriyet
KGAÖ Barış Gücü	4	1	2
Kazakistan ve TDT	-	1	1
Türkiye Yardıma Hazır Mesajı	4	2	2
Kazak-Rus İlişkisi	-	2	4
Tokayev'den Teşekkür Mesajı	-	1	-
Ayaklanma Hakkında	1	5	2

Sabah Gazetesi haberlerinde yer alan son cümleler incelendiğinde sıklıkla KGAÖ ve Türkiye'den destek ifadelerinin yer aldığı görülmektedir. Cumhuriyet Gazetesinde Kazak- Rus devlet ilişkisi son cümlelerde yoğun şekilde öne çıkarılmaktadır. Hürriyet Gazetesinde ise son cümle ve paragraflarda en sık vurgulanan mesajlar ayaklanma açıklamaları ve yorumlardır.

3.2. Terörizm Çerçevesi

Bu çerçevede üç gazetede de gerçekleşen ayaklanmanın bir terör saldırısı olduğuna ve bu kapsamda uluslararası terörizm ile topyekûn mücadelenin önemine yönelik devlet yetkililerinin açıklamalarının yer aldığı haberler bulunmaktadır. Terörizm çerçevesine dâhil edilen haberlerde, habere konu olan olayın ilgili diğer unsurlardan ayrıştırılarak olayın terör boyutu ön plana çıkarılmıştır. Üç gazetede de terör vurgusunun yer aldığı haberlerin dışında Kazakistan'ın yabancı ülkelerde görev yapan diplomatlarının güvenliğini artırmaya ilişkin önlemler haberleştirilmiştir.

Gazete haberleri ayrı ayrı incelendiğinde görülecektir ki terörizm, terör, uluslararası terör eylemi kavramları daha ziyade Kazakistan tarafının açıklamalarında ve gazete haberlerinde vurgulanmıştır. Terörizm kavramı etrafında çerçeveselenen Sabah Gazetesi haberlerinin sayısı 6; Hürriyet Gazetesi haberlerinin sayısı 5; Cumhuriyet Gazetesi haberlerinin sayısı ise 6'dır. Toplam haber sayısından hareketle Sabah ve Cumhuriyet gazetesinin terör çerçevesine yoğun şekilde yer verdiği anlaşılmaktadır.

3.2.1. Terörizm Çerçevesinde Kullanılan Görseller

Sabah Gazetesi bu çerçeveye dâhil olan haberinde 4 Kazakistan askeri, 4 yangın görseli, 3 Tokayev ve 1 Nazarbayev fotoğrafı, 3 Türk Devlet Yetkilileri, 1 Kazak Devlet Yetkilileri ve 2 olay içerisindeki insan görseli kullanmıştır. Hürriyet Gazetesi terörizm haberi içerisinde 3 Kazakistan askeri, 3 yangın, 4 Tokayev ve 4 Nazarbayev fotoğrafları, 3 Türk Devlet Yetkilileri ve 1 Kazak Devlet Yetkilileri, 3 olay içindeki insanlar ve 4 diğer görsel kullanımına gitmiştir. Cumhuriyet Gazetesi ise terörizm çerçevesine dahil toplam 6 haberde 6 görsel kullanmıştır.

Tablo 8. Terörizm Çerçevesi Haberlerindeki Görsellerin Dağılımı

	Sabah	Hürriyet	Cumhuriyet
KZ askeri	4	3	1
Yangın	4	3	1
Takayev	3	4	1
Nazarbayev	1	4	1
Türk Devlet Yetkilileri	3	3	-
Kazak Devlet Yetkilileri	1	1	-
Olay içerisindeki insanlar	2	3	2
Diğer	4	4	-

Tablo 8'den de anlaşıldığı gibi Sabah ve Hürriyet gazeteleri fazla görsel kullanmıştır. Hürriyet Gazetesinde devlet yetkililerinin fotoğraflarına çok yer verilmiştir. Bu noktada en önemli sebep iki gazetenin de devlet yetkililerinin açıklamalarına en yoğun şekilde yer vermiş olmalarıdır. Cumhuriyet Gazetesinin ise diğer iki gazeteye göre daha az görsel kullandığı anlaşılmıştır.

3.2.2. Terörizm Çerçevesi Haberlerinin Kaynakları

Gazetelerin haber kaynakları incelendiğinde, Sabah Gazetesi haberlerinin tamamında kendi muhabirlerinin 6 kere kaynak gösterildiği; Hürriyet Gazetesi haberlerinde muhabirlerinin 7, Cumhuriyet Gazetesi muhabirlerinin konuya göre 6 kere kaynak gösterildiği, Kazakistan Sağlık Bakanlığında 1 kaynak gösterildiği ve Rus Sputnik'ten 1 kaynak gösterildiği anlaşılmıştır.

Tablo 9. Terörizm Çerçevesi Haberlerindeki Haber Kaynaklarının Dağılımı

	Sabah	Hürriyet	Cumhuriyet
Sabah Gazetesi Muhabirleri	6	-	-
Hürriyet Gazetesi Muhabirleri	-	7	-
Cumhuriyet Gazetesi Muhabirleri	-	-	6
KZ Sağlık Bakanlığı Açıklaması	-	1	-
Rus Sputnik	-	-	1

Elde edilen bulgular bağlamında Hürriyet Gazetesinin diğer gazetelere göre ayaklanma haberinde kendi muhabirlerinden daha fazla yararlandığı sonucuna erişilmiştir.

3.2.3. Terörizm Çerçevesi Haberlerinde Aktarılan Açıklamalar

Sabah Gazetesinin 11 defa Kazak Devlet Yetkililerinin açıklamalarına yer vererek bu haberleri Kazak Devletinin resmi söylemi etrafında çerçevelediği anlaşılmaktadır. Hürriyet Gazetesi 5 defa Kazak Devlet Yetkililerinin; 2 defa Türk Devlet Yetkililerinin; 2 Rus Devlet Yetkililerinin; 1 defa ABD Devlet Yetkililerinin; 1 defa KGAÖ Genel Sekreterinin açıklamalarına ve 1 defa TASS Haber Ajansının aktardığı açıklamaya yer vermiştir. Cumhuriyet Gazetesinin ise 5 defa Kazak Devlet Yetkilileri; 3 defa Rus Devlet Yetkilileri; 1 defa ABD Devlet Yetkilileri söylemleri ve 1 defa KGAÖ Genel Sekreteri açıklaması üzerinden haberleri çerçevelediği anlaşılmaktadır. Cumhuriyet Gazetesi haberlerinde Türk Devlet Yetkilileri açıklamaları bulunmamaktadır.

Tablo 10. Terörizm Çerçevesi Haberlerindeki Aktarılan Açıklamaların Dağılımı

	Sabah	Hürriyet	Cumhuriyet
Kazak Devlet Yetkilileri	11	5	5
Türk Devlet Yetkilileri	5	2	-
Rus Devlet Yetkilileri	1	2	3
ABD Devlet Yetkilileri	-	1	1
TASS Haber Ajansı	1	1	-
KGAÖ Genel Sekreteri	-	1	1

Tablo 10'da Sabah Gazetesi diğer gazetelere göre Kazak Devlet Yetkililerine ve Türk Devlet Yetkililerine daha fazla yer vermiştir. Dolayısıyla bu Sabah gazetesinin devlet ve otorite yanlısı olduğu. Devlet yetkililerinin sözlerinin her şeyin üstünde olduğu haber içeriklerini üretmektedir.

3.2.4. Terörizm Çerçevesi Haberlerindeki Alt Başlıklar

Sabah Gazetesinde 6 haberde toplam 18 alt başlık; Hürriyet Gazetesinde 5 haberde 17 alt başlık; Cumhuriyet Gazetesinde ise toplam 6 haberde 8 alt başlık mevcuttur. Sabah Gazetesinde en fazla alt başlığın verildiği konular “Ayaklanma ile terör durumu” hakkında bilgilendirme cümleleri ve “Türkiye yardımı hazır” gibi Kazak-Türk ilişkisine dair ifadeler ile Türk Devlet Yetkililerinin açıklama cümleleridir. Sabah Gazetesinde terör çerçevesi etrafında oluşturulan haberlerin alt başlıkları genel olarak incelendiğinde, terörle mücadeleye, güvenlik önlemlerinin artırıldığına ve Türk ve diğer ülke makamlarının olayın takibini yapacağına yönelik vurgu dikkat çekmektedir.

Tablo 11. Terörizm Çerçevesi Haberlerindeki Alt Başlıkların Dağılımı

	Sabah	Hürriyet	Cumhuriyet
Ayaklanmaya Dair İfadeler	7	3	4
Kazak-Türk Lider ilişkilerine İlişkin İfadeler	5	3	-
Protestolar	3	1	3
Rus Askeri	1	7	1
Nazarbayev Hakkında	1	2	-
Terör Örgütü ile FETO	1	-	-
Vatana İhanet	-	1	-

Hürriyet Gazetesi haberlerinde en yoğun şekilde 7 defa Rus askerleri hakkında, “Rus askerlerin Kazakistan’a yardımı gönderildiği” ve “KGAÖ tarafından yapılan açıklamalar” mesajları alt başlık olarak yazılmıştır. Cumhuriyet Gazetesinde ise en fazla ayaklanma hakkında ve ayaklanmaya dair protestolarla ilgili alt başlıklara yer verilmiştir. Ayaklanmanın bir terör eylemi olduğuna, terörle mücadelenin önemine dikkat çeken alt başlıklar yer almaktadır.

3.2.5. Terörizm Çerçevesi Haberlerindeki Son Cümleler

Sabah Gazetesinde 2 defa Likit Petrol Gazına (LPG) zam yapılmasının protestoya ulaştığı hakkında; 3 defa olay içerisinde terörlere karşı operasyonla ilgili ve 1 defa saldırı hakkında mesajlar son cümlelerde vurgulanan ifadelerdir. Hürriyet ve Cumhuriyet gazetelerinde ise bu çerçeveye dâhil edilen haberlerin son cümlelerinde terörle topyekûn mücadele mesajları sıklıkla yer almıştır.

Tablo 12. Terörizm Çerçevesi Haberlerindeki Son Cümlelerin Dağılımı

	Sabah	Hürriyet	Cumhuriyet
LPG zammı Protesto edildi	2	1	1
Teröristlere karşı operasyon	3	4	4
“Saldırıda öldü” mesajı	-	1	-
“Haydut saldırı” mesajı	1	-	1

Tablo 12’de Terörizm çerçevesine göre haber içeriklerindeki son cümlelerin dağılımı incelendiğinde Sabah gazetesi otoritenin düzeni sağlamaya çalıştığını ve teröristlere karşı operasyonlar yapıldığı devletin karşısında olanları haydut ya da terrorist olarak sınıflandırmaktadır. Aynı şekilde Hürriyet ve Cumhuriyet gazetesinin de benzer sınıflandırmaya göre bir dil kullandığı görülmektedir.

3.3. Nedensellik/ Sorumluluk Çerçevesi

Bu çerçevede yer alan haberler devlet yetkililerinin söz konusu ayaklanmanın arkasında hangi odak, devlet, grup ya da kişiler olabileceğine yönelik açıklamaları etrafında oluşturulmuştur. Sabah Gazetesinde yapılan haberde Kasım Cömert Tokayev'in "20 Bin Haydut Almatı'ya Saldırdı" ifadesi ile ayaklanmada büyük bir kitlenin rol aldığını belirtmiştir.

3.3.1. Nedensellik/ Sorumluluk Çerçevesi Haberlerinde Kullanılan Görseller

Nedensellik çerçevesi kapsamında değerlendirilen haberlerde üç gazetede haberlerin tamamında görsel kullanımına gidilmiştir. Sabah ve Hürriyet gazetelerinde en fazla Kazak Devlet Yetkilileri fotoğrafı kullanılsa da bu fotoğraflar suikastın nedenselliğine ilişkin haberlerde kullanıldığından spesifik bir nedeni olmaksızın değerlendirilmesi de mümkündür. Burada asıl önem arz eden ayaklanma, yangın ve asker gösterilerine ait fotoğraflardır.

Tablo 13. Nedensellik/ Sorumluluk Çerçevesin Haberlerindeki Görsellerin Dağılımı

	Sabah	Hürriyet	Cumhuriyet
Kazak Devlet Yetkilileri	5	5	1
Türk Devlet Yetkilileri	3	-	-
Yangın/Olay	4	4	4
Asker	3	1	2

Gazetelerin ayaklanmanın nedenselliğini ve ayaklanmadan sonra neler ortaya çıktığını anlatmak için ayaklanmaya ilgili ve isyan eden insanlar fotoğrafının sıklıkla kullanması çerçeveleme yaklaşımı doğrultusunda bir anlam ifade etmektedir. Aynı şekilde Sabah Gazetesinde Türk Devlet Yetkilileri fotoğraflarının da sık kullanımı, Türk tarafının bu husustaki açıklamalarına sıklıkla yer verilmesiyle açıklanabilir. Cumhuriyet Gazetesi ise nedensellik çerçevesine dâhil olan haberlerde en yoğun şekilde olay ve olay sırasında yaşanan yangın fotoğraflarını kullanmıştır, daha sonra ise 2 defa asker fotoğrafları yer almıştır. Sonuç olarak, Sabah Gazetesi diğer gazetelere göre Kazak ve Türk Devlet Yetkililerine daha çok yer vermiştir.

3.3.2. Nedensellik/ Sorumluluk Çerçevesi Haberlerinin Kaynakları

Kazak Devlet Yetkilileri açıklamalarının gazete muhabirleri tarafından haberleştirilmesi sebebiyle Sabah Gazetesi en yoğun şekilde kendi muhabirlerini kaynak göstermiştir. Ayaklanmaya ilişkin açıklamaların, Kazak-Türk Devlet Yetkililerinin tarafından sıklıkla dile getirilmesi bunun en büyük sebebidir.

Tablo 14. Nedensellik/ Sorumluluk Çerçevesin Haberlerindeki Haber Kaynaklarının Dağılımı

	Sabah	Hürriyet	Cumhuriyet
Sabah Gazetesi Muhabirleri	5	-	-
Hürriyet Gazetesi Muhabirleri	-	3	-
Cumhuriyet Gazetesi Muhabirleri	-	-	5

Tablodan da anlaşılacağı üzere nedensellik/ sorumluluk çerçevesi haberlerinin kaynaklarında Hürriyet ve Cumhuriyet gazeteleri tıpkı Sabah Gazetesi gibi haberlerinde kendi muhabirlerini kaynak göstermiştir.

3.3.3. Nedensellik/Sorumluluk Çerçevesi Haberlerinde Aktarılan Açıklamalar

Nedensellik çerçevesinde yer alan Sabah, Hürriyet ve Cumhuriyet gazeteleri haberlerinde en çok Kazak Devlet Yetkililerinin açıklamalarına yer vermiştir. Sabah Gazetesinde 8 defa; Hürriyet ve Cumhuriyet gazetelerinde 5 defa Kazak Devlet Yetkilileri açıklama yapmıştır.

Tablo 15. Nedensellik/ Sorumluluk Çerçevesi Haberlerindeki Aktarılan Açıklamaların Dağılımı

	Sabah	Hürriyet	Cumhuriyet
Kazak Devlet Yetkilileri	8	5	5
Türk Devlet Yetkilileri	1	-	4
Dış İşleri Bakanlığı	1	-	-
KGAÖ Genel Sekreteri	-	1	-

Ayrıca Cumhuriyet Gazetesinde 4 defa Türk Devlet Yetkililerinden, Sabah ile Hürriyet gazetelerinde ise 1 defa Dış İşleri Bakanlığından ve 1 defa KGAÖ Genel Sekreterinden açıklama yapılmıştır. Tabloda her üç gazetenin de ayaklanmaya dair devlet yetkililerinin açıklamalarına yer vermiştir. Bu çerçeveye göre Devlet yetkilileri gerçekleşen ayaklanmada kimlerin neden rol aldığını açıklamaktadır. Üç gazetenin de yetkililerinin yaptığı açıklama ile birlikte ayaklanmada kimin suçlu olduğuna dair yapılan açıklamaların yer aldı haberleri yayımlamıştır.

3.3.4. Nedensellik/ Sorumluluk Çerçevesi Haberlerindeki Alt Başlıklar

Sabah Gazetesi nedensellik çerçevesi kapsamında ele alınan haberlerde toplam 6 alt başlığa; Hürriyet ve Cumhuriyet gazeteleri 5 alt başlığa yer vermiştir. Sabah Gazetesi bu çerçevede yer alan haberlerinde yüksek sayıda alt başlık kullanımına gitmiştir.

Tablo 16. Nedensellik/ Sorumluluk Çerçevesinin Haberlerindeki Alt Başlıkların Dağılımı

	Sabah	Hürriyet	Cumhuriyet
"Protestolar nedeniyle" mesajı	3	3	1
Teröristleri öldürmek için	1	-	1
"Zam nedeniyle" mesajı	-	1	3
Hayat normale dönüyor ifadesi	1	-	-
Uçak seferleri durdu	1	1	-

Sabah Gazetesinde ayaklanmada protestolar nedeniyle ortaya çıkan sorumluluklara ilgili 3 alt başlık; terörlere karşı 1 alt başlık; uçak seferlerinin durduğu hakkında 1 alt başlık yer almıştır. Hürriyet Gazetesinde 3 defa protestolar nedeniyle ortaya çıkan sorumlulukla ilgili; Cumhuriyet Gazetesinde ise 3 defa zam sebebi ile olan olayın haberleştirilmesi bağlamında alt başlıklar öne çıkarılmıştır.

3.3.5. Nedensellik/Sorumluluk Çerçevesi Haberlerindeki Son Cümleler

Sabah Gazetesinde nedensellik çerçevesine dâhil olan haberlerinin son cümleleri incelendiğinde protestolar sebebiyle ortaya çıkan sorunların teröristler tarafından gerçekleştirildiği vurgulanmıştır. Toplam 5 haberin 3'ünün son cümleleri bu mesajı içermektedir. Sabah Gazetesi bunun dışında 1 defa "Türkiye yardıma hazır" konusundaki ve 1 tane de teröristlere karşı operasyona ilgili mesajlara son cümlelerde yer vermiştir.

Tablo 17. Nedensellik/ Sorumluluk Çerçevesin Haberlerindeki Son Cümlelerin Dağılımı

	Sabah	Hürriyet	Cumhuriyet
Protestolar sebebiyle ortaya çıkan sorunlara ilişkin ifadeler	3	2	2
"Türkiye yardıma hazır" mesajı	1	-	-
KGAÖ dan asker	-	-	2
Gençlerin demokrasi talebi ifadesi	-	-	1
Teröristlere karşı operasyonlar ifadesi	1	1	-
"Protestoların talep sonuçları" mesajı	-	-	1

Hürriyet Gazetesi haberleri ise 2 defa protestolar sebebiyle ortaya çıkan sorunlar; 1 defa teröristlere karşı operasyonlara alakalı son cümleler yazmıştır. Cumhuriyet Gazetesi de sonlandırırken protestolar sorunu ve KGAÖ asker yardımı olarak bilgilendirmeye yer vermiştir. Cumhuriyet Gazetesi aynı zamanda gençlerin demokrasi talebi ile protestolar talebinin sonuçlarına yönelik mesajlara da vurgu yapmıştır.

3.4. İnsani Boyut Çerçevesi

Bu çerçevede Kazakistan ayaklanmasının başlangıcından sonra bir haftanın geçmesinin ardından hayatın normale döndüğüne dair haberler yapılmıştır. Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAÖ)'ne bağlı askeri birliklerin de Kazakistan'da konuşlanması ve enkazın kaldırıldığına dair haber çerçeveleri incelenmiştir.

3.4.1. İnsani Boyut Çerçevesi Haberlerinde Kullanılan Görseller

Sabah Gazetesi haberlerin tamamında görsel kullanımına gitmiştir. Ancak Hürriyet ve Cumhuriyet gazeteleri Sabah Gazetesine göre daha az görsel kullanmıştır. Çerçevenin konusu sebebiyle her üç gazetede yoğun şekilde olay ve olay içerisinde gerçekleşen yangın; Kazakistan'a yardıma gelen Rus askeri, Kazak Devlet Yetkilileri fotoğrafları kullanmıştır.

Tablo 18. İnsani Boyut Çerçevesi Haberlerindeki Görsellerin Dağılımı

	Sabah	Hürriyet	Cumhuriyet
KZ askeri	3	-	1
Yangın/Olay	2	2	3
Kazak Devlet Yetkilileri	3	3	1
Türk Devlet Yetkilileri	2	-	-
Yardım Eden Rus Askeri	2	-	-
Olay İçerisindeki İnsanlar	1	-	-

Sabah Gazetesi bu çerçeve haberlerinde oluşan tüm mesajlarda görseller kullansa da Hürriyet Gazetesi sadece olaya ilgili 2; Kazak Devlet Yetkililerinin 3 fotoğrafı, Cumhuriyet Gazetesi ise 3 ayaklanmadaki yangın; 1 olaydaki kazak askerleri ve 1 Kazak Devlet Yetkililerinin görsellerine yer vermiştir.

3.4.2. İnsani Boyut Çerçevesi Haberlerinin Kaynakları

Bu çerçevede yer alan haberlerde üç gazete de tamamen kendi muhabirlerini kaynak göstermiştir. Sadece 1 defa Cumhuriyet Gazetesi Anadolu Ajansı haberinden kaynak almıştır. Gazetelerde Türk ve Kazak medyasını kaynak gösterdiği haberler genellikle Türkiye ve Kazakistan adına gerçekleşen uygulamalar ve anmaların yer aldığı haberlerdir.

Tablo 19. İnsani Boyut Çerçevesi Haberlerindeki Haber Kaynaklarının Dağılımı

	Sabah	Hürriyet	Cumhuriyet
Sabah Gazetesi Muhabirleri	4	-	-
Hürriyet Gazetesi Muhabirleri	-	2	-
Cumhuriyet Gazetesi Muhabirleri	-	-	4
AA	-	-	1

Tablodan da anlaşılacağı üzere insani boyut çerçevesi haberlerinin kaynaklarında Hürriyet ve Cumhuriyet gazeteleri tıpkı Sabah Gazetesi gibi haberlerinde kendi muhabirlerini kaynak göstermiştir.

3.4.3. İnsani Boyut Çerçevesi Haberlerinde Aktarılan Açıklamalar

Tablo 20'ye göre Hürriyet Gazetesi çok az sayıdaki açıklamaya yer vermiştir. Bunlar 2 defa Kazak Devlet Yetkilileri açıklaması gerçekleşen konuşmalardan oluşmaktadır. Bunların dışında insani boyut çerçevesinde Sabah Gazetesi 1 defa Kazak Devlet Yetkilileri; 2 defa Türk Devlet Yetkilileri; 1 defa Rus Devlet Yetkilileri; 2 defa Türk Devletleri Teşkilatı ve 1 defa Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü Genel Sekreteri açıklamalarına yer vermiştir. Cumhuriyet Gazetesi ise 3 defa Kazak Devlet Yetkililerinin; 2 Türk Devlet Yetkililerinin; 2 Rus Devlet Yetkililerinin açıklamalarına yer verilmiştir.

Tablo 20. İnsani Boyut Çerçevesi Haberlerindeki Aktarılan Açıklamaların Dağılımı

	Sabah	Hürriyet	Cumhuriyet
Kazak Devlet Yetkilileri	1	2	3
Türk Devlet Yetkilileri	2	-	2
Rus Devlet Yetkilileri	1	-	2
TDT	2	-	-
KGAÖ Genel Sekreteri	1	-	-

Dolayısıyla Hürriyet Gazetesi insani boyut çerçevesindeki haberlerde diğer gazetelere göre daha az aktarılan açıklamaya yer vermiştir. Açıklamalara en çok Sabah Gazetesi yer vermiştir.

3.4.4. İnsani Boyut Çerçevesi Haberlerindeki Alt Başlıklar

Sabah Gazetesi en yoğun şekilde Türk Devletleri Teşkilatı yardımı hazır mesajlarını içeren alt başlıklar kullanmıştır. Bunun dışında alt başlık olarak 2 defa Türk Devlet Yetkilileri açıklamaları ve 2 defa "Rus "Barış Gücü" gönderdi" gibi cümleler öne çıkarılmıştır.

Tablo 21. İnsani Boyut Çerçevesi Haberlerindeki Alt Başlıkların Dağılımı

	Sabah	Hürriyet	Cumhuriyet
Ayaklanmaya dair ifadeler/ Almatı'da Olay	-	2	1
TDT yardımı hazır mesajı	4	-	-
Rus "Barış Gücü" Gönderdi mesajı	2	-	1
Türk Devlet Yetkilileri: "Katkıya Hazırız" mesajı	2	1	2

Hürriyet Gazetesi 2 defa ayaklanmaya dair ifadelere; 1 defa Türk Devlet Yetkililerinin açıklamalarına alt başlık olarak yer vermiştir. Cumhuriyet Gazetesi ise insani boyut çerçevesine uygun şekilde 1 defa Rusya yardımı; 2 defa Türk Devlet Yetkililerinin diplomatik içerisindeki açıklamaları; 1 defa ayaklanmaya dair ifadeleri hakkında alt başlıklar gerçekleştirmiştir.

3.4.5. İnsani Boyut Çerçevesi Haberlerindeki Son Cümleler

Sabah Gazetesi son cümlelerinde Türk-Kazak ve Kazak-Rus dostluğuna dair açıklama ve ifadelere yer vermiştir. Hürriyet Gazetesi KGAÖ asker yardımı ve Nazarbayev hakkında son cümleleri tamamlamıştır. Cumhuriyet Gazetesi ise insani boyut çerçevesi haberlerini çoğunlukla Türkiye'nin yardıma hazır olduğuna ilişkin ifadeleri ve 2 defa ABD'den "Kazakistan'a KGAÖ'nün yardım etmesi ve asker göndermesine karşı fikir" vurguladığı mesajlarıyla noktalamıştır.

Tablo 22. İnsani Boyut Çerçevesi Haberlerindeki Son Cümlelerin Dağılımı

	Sabah	Hürriyet	Cumhuriyet
Türkiye'nin yardıma hazır olduğuna ilişkin ifadeleri	1	-	2
Rusya'nın asker göndermesine ilişkin ifadeler	1	-	-
KGAÖ'den asker göndermesine ilişkin ifadeler	2	1	-
Nazarbayev hakkında ifadeler	-	1	-
ABD'den karşılıklılık ifadesi	-	-	2

İnsani boyut çerçevesi haberlerindeki son cümle kullanmasını sonlandırırken Hürriyet Gazetesi haberlerinde en az son cümle kullanmıştır. Sabah Gazetesi ise en çok KGAÖ'den asker göndermesine ilişkin ifadelerle yönelik açıklamalar ve ifadeler yer vermiştir.

3.5. Adli Soruşturma Çerçevesi

Bu çerçevede ayaklanma sürecindeki tüm adli soruşturma, kovuşturma süreci, tutuklama ve gözaltı ile ilgili yetkililerin soruşturmaya yönelik açıklamaları ve soruşturma ekibinin çalışmalarına yönelik konular haberlerde öne çıkarılmıştır. Bu çerçevede 2 Sabah Gazetesi; 5 Hürriyet Gazetesi; 2 de Cumhuriyet Gazetesi haberi mevcuttur.

3.5.1. Adli Soruşturma Çerçevesi Haberlerinde Kullanılan Görseller

Sabah Gazetesi haberlerinde 2 defa asker gösterileri; 1 Kazak Devlet Yetkilileri ve 1 olay içindeki insanlar görsel kullanımına gidilmiştir. Hürriyet Gazetesi adli soruşturma çerçevesi haberlerinde 5 defa asker fotoğrafları; 3 defa Kazak Devlet Yetkilileri; 2 defa yangın ve 2 defa olay içerisindeki insanlara dair görselleri öne çıkarmıştır. Cumhuriyet Gazetesi ise 3 defa olay ve olay içerisindeki insanlar; 1 defa yangın fotoğrafına haberlerinde yer vermiştir.

Tablo 23. Adli Soruşturma Çerçevesi Haberlerindeki Görsellerin Dağılımı

	Sabah	Hürriyet	Cumhuriyet
Asker	2	5	-
Kazak Devlet Yetkilileri	1	3	1
Olay İçerisindeki İnsanlar	1	2	3
Yangın	-	2	-

Tablo 23'te Hürriyet Gazetesi diğer gazetelere göre daha çok asker görselin kullanmıştır. Sonuç olarak da adli soruşturma çerçevesi haberlerinde en çok Hürriyet Gazetesi görsellere yer vermiştir. En az olarak Cumhuriyet Gazetesi görseller kullanmıştır.

3.5.2. Adli Soruşturma Çerçevesi Haberlerinin Kaynakları

Aşağıda yer alan tablo 24'te de daha net görüleceği üzere Sabah Gazetesi bu çerçevede tamamen kendi muhabirlerini kaynak göstererek haberlerini yayınlamıştır. Hürriyet Gazetesi en çok kendi muhabirlerini ve 1 defa Rus haberlerinden kaynak göstermiştir. Cumhuriyet Gazetesi ise 1 defa Cumhuriyet Gazetesi muhabiri ve 1 defa Kazakistan Yerel Basınına kaynak göstererek göz atılara yönelik bilgilendirme içeriği olan haberleri yayınlamıştır.

Tablo 24. Adli Soruşturma Çerçevesi Haberlerindeki Haber Kaynaklarının Dağılımı

	Sabah	Hürriyet	Cumhuriyet
Sabah Gazetesi Muhabirleri	2	-	-
Hürriyet Gazetesi Muhabirleri	-	4	-
Cumhuriyet Gazetesi Muhabirleri	-	-	1
Rus Haberleri	-	1	-
Kazakistan Yerel Basını	-	-	1

Elde edilen bulgular bağlamında Hürriyet Gazetesinin diğer gazetelere göre ayaklanma haberinde kendi muhabirlerinden daha fazla yararlandığı sonucuna erişilmiştir.

3.5.3. Adli Soruşturma Çerçevesi Haberlerinde Aktarılan Açıklamalar

Adli soruşturma çerçevesi haberlerinde üç gazetede de Kazak Devlet Yetkililerinin açıklamaları haberin ana unsurunu oluşturmaktadır. Bunun dışında ise 1 defa da Nazarbayev'e ilgili Nazarbayev Sözcüsünün açıklaması yer almıştır.

Tablo 25. Adli Soruşturma Çerçevesi Haberlerindeki Aktarılan Açıklamaların Dağılımı

	Sabah	Hürriyet	Cumhuriyet
Kazak Devlet Yetkilileri	4	3	2
Nazarbayev Sözcüsü	-	1	-

Tablo 25’te adli soruşturma çerçevesi haberlerin diğer kategorilere göre daha çok Kazak Devlet Yetkilileri açıklamalarına yer verdiği ve onun içinde en çok Sabah Gazetesi Kazak Devlet Yetkililerinin açıklamalarını kullandığı sonucuna varmaktadır.

3.5.4. Adli Soruşturma Çerçevesi Haberlerindeki Alt Başlıklar

Sabah Gazetesi bu çerçevede bulunan haber içerisinde 1 defa gözaltına alınan protestoculara ilişkin ifadeler ve 1 defa “Vatana ihanet” ten gözaltına alınanlara ilişkin ifadeleri alt başlıkta kullanmıştır. Hürriyet Gazetesi gözaltına alınan protestoculara ilişkin ifadelere 3 defa; hayatını kaybedenlere ilişkin ifadelere 2 defa ve Nazarbayev hakkında 2 defa alt başlıklara yer vermiştir. Cumhuriyet Gazetesi ise bu çerçevede 1 defa gözaltına alınan protestoculara ilişkin ifadeler; 1 defa Hayatını kaybedenlere ilişkin ifadeler; 1 defa da Olağanüstü hâl (OHAL) ilanı ile kullanılan ifadelerle ilgili mesajı öne çıkarmıştır.

Tablo 26. Adli Soruşturma Çerçevesi Haberlerindeki Alt Başlıkların Dağılımı

	Sabah	Hürriyet	Cumhuriyet
Gözaltına alınan protestoculara ilişkin ifadeler	1	3	1
Hayatını kaybedenlere ilişkin ifadeler	-	2	1
OHAL ilanı ile kullanılan ifadeler	-	-	1
Nazarbayev hakkında	-	2	-
“Vatana ihanet” ten gözaltına alınanlara ilişkin ifadeler	1	-	-

Sabah Gazetesi bu çerçevede bulunan 2 haber içerisinde 2 alt başlık kullanmıştır ve gözaltına alınan protestoculara ilişkin ifadeler ile “Vatana ihanet” ten gözaltına alınanlara ilişkin ifadelere yer vermiştir. En çok Hürriyet Gazetesi alt başlıklara yer verse, bu çerçevede en az alt başlıklar Cumhuriyet Gazetesi kullanmıştır.

3.5.5. Adli Soruşturma Çerçevesi Haberlerindeki Son Cümleler

Haberlerin son cümleleri incelendiğinde Sabah Gazetesinin protestocular ve ihanet ifadelerini ön plana çıkardığını anlıyoruz. Hürriyet Gazetesinde ise son cümle yoğun şekilde Nazarbayev hakkında ve 1 defa çatışmalara ilişkin ifadelerdir. Cumhuriyet Gazetesinde toplam 2 haberin biri çatışmalara ilişkin ifadeler, diğeri ise protestocunun öldüğü yönündeki ifadeler üzerine olmuştur.

Tablo 27. Adli Soruşturma Çerçevesi Haberlerindeki Son Cümlelerin Dağılımı

	Sabah	Hürriyet	Cumhuriyet
Protestocular ve ihanet ifadesi	1	-	-
“Protestocular arttı” mesajı	1	-	-
Çatışmalara ilişkin ifadeler	-	1	1
Nazarbayev hakkında ifadeler	-	3	-
Protestocunun öldüğü yönündeki ifadeler	-	-	1

Tablo 27’de akılda kalması istenen diğer bir husus ise Hürriyet gazetesinde en fazla yer alan Nazarbayev hakkında ifadelerdir. Adli soruşturma çerçevesi haberlerindeki son cümlelerin çoğunu protestocular ve çatışmalara ilişkin ifadeler üzerinde olmuştur. Dolayısıyla adli soruşturma çerçevesi haberleri Kazakistan’da gerçekleşen ayaklanmada protestocular en baskın şekilde olduğu sonucuna varmıştır.

Sonuç

Bu çalışma Türk basınında Sabah, Hürriyet, Cumhuriyet gazetelerinde 03 Ocak 2022 ve 10 Ocak 2022 arasında gerçekleşen Kazakistan ayaklanmasındaki haber çerçevelerini tespit etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda Tankard’ın (2001: 101) haber çerçeveleme yaklaşımından 5 temel analiz unsuru ortaya konmuştur. Bunlar: alt başlıklar, fotoğraf, kaynak seçimleri, alıntılar ve son cümleler kıstaslarına uygun olarak değerlendirme verileri toplanmıştır. Elde edilen verilerin bu temalara uygun şekilde kodlamaları gerçekleştirilmiştir.

Bu bağlamda elde edilen sonuçlara göre ilişkiler çerçevesi bağlamında Sabah gazetesinde 9, Hürriyet gazetesinde 12, Cumhuriyet gazetesinde 11 haber yer almıştır. Bu çerçeve içerisinde değerlendirilen Sabah gazetesi haberlerinde toplam 7 fotoğraf; Hürriyet gazetesi haberlerinde toplam 11 fotoğraf; Cumhuriyet gazetesi haberlerinde ise toplam 5 fotoğraf kullanılmıştır. Hürriyet gazetesinin gerek görsel kullanımı gerekse konu dağılımı bakımından daha fazla yer verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Haber kaynaklarının dağılımı açısından Sabah ve Hürriyet 11 kaynakla eşit sayıda, Cumhuriyet gazetesi ise 10 kaynakla kendi muhabirlerini kaynak olarak göstermiştir. Aktarılan açıklamalar bakımından en çok Kazak devlet yetkililerin açıklamaları yer almıştır. Dağılım açısından Hürriyet gazetesinde 12, Sabah ve Cumhuriyette 10 defa açıklama yapıldığına dair haber yapılmıştır. Kullanılan alt başlıklarda en çok Sabah ve Cumhuriyet gazetesinde ayaklanmaya dair ifadeler kullanılmıştır. Hürriyet gazetesinde ise en çok Nazarbayev hakkındaki alt başlıklar kullanılmıştır. Son cümleler dağılımı bakımından en fazla Hürriyet gazetesinde yer almıştır.

Terörizm çerçevesine göre; Sabah ve Cumhuriyet gazetelerinde 6, Hürriyet gazetesinde 5 tane haber bulunmaktadır. En çok görsele yer veren gazete Hürriyet gazetesidir. En az Cumhuriyet gazetesidir. Kaynakları bakımından Hürriyet gazetesi en çok kendi muhabirlerini kaynak göstermiştir. Aktarılan açıklamaların dağılımına göre en fazla Sabah gazetesinde Kazak devlet yetkililerin açıklamalarına yer verilmiştir. Alt başlıkları bakımından en çok Sabah gazetesinde ayaklanmaya dair ifadeler, Hürriyet gazetesinde ise Rus askeri hakkında alt başlıklar verilmiştir. Bu bağlamda en az Cumhuriyet gazetesi ayaklanma hakkında alt başlık kullanmıştır. Son cümlelerin dağılımına göre en çok teröristlere karşı operasyon ifadeleri geçmiştir.

Nedensellik/Sorumluluk çerçevesine göre, Sabah ve Cumhuriyet gazetelerinde 5, Hürriyet gazetesinde 3 haber yer almaktadır. Görselleri bakımından Sabah gazetesinde en çok Kazak devlet yetkilileri ve ayaklanmada yaşanan yangın olayları hakkındaki görseller kullanılmıştır. En az Cumhuriyet gazetesinde bulunmaktadır. Kaynakları bakımından en çok Sabah ve Cumhuriyet gazetelerinin kendi muhabirleri kaynak olarak gösterilmiştir. Haberlerde aktarılan açıklamaların dağılımına göre en çok Sabah gazetesinde Kazak devlet yetkililerinin açıklamaları kullanılmıştır. Alt başlıkların dağılımı bakımından en çok Sabah gazetesi haberlerde alt başlık kullanmıştır. Son cümlelerin dağılımına göre en fazla Sabah gazetesi 3 haberde protestolar sebebiyle ortaya çıkan sorunlara yer vermiştir. Hürriyet gazetesi 2, Cumhuriyet gazetesi de 2 defa yer vermiştir. Bu bağlamda Sabah gazetesinde daha çok Nedensellik/Sorumluluk çerçevesine göre haberlere yer verilmiştir.

İnsani Boyut çerçevesine göre; Sabah ve Cumhuriyet 4, Hürriyet gazetesinde 2 haber yer almaktadır. Görsellerin dağılımı bakımından en fazla görsel Sabah gazetesi kullanmıştır. Kaynakların dağılımı bakımından en fazla Sabah ve Hürriyet gazetesi, en az ise Cumhuriyet gazetesi kaynak kullanmıştır. Haberlerde aktarılan açıklamaların dağılımı bakımından en fazla Cumhuriyet gazetesinde Kazak devlet yetkililerinin açıklamalarına yer verilmiştir. Aynı zamanda Sabah gazetesi de Türk devlet yetkililerinin ve Türk Devlet Teşkilatı'nın (TDT) açıklamalarına, Hürriyet gazetesi ise 2 defa Kazak devlet yetkililerinin açıklamalarına dair haber yapmıştır. Alt başlık olarak en fazla Sabah gazetesi Türk Devletleri Teşkilatı'nın (TDT) yardıma hazır olduğuna dair haber alt başlığı kullanmıştır. En az alt başlığı Hürriyet gazetesi kullanmıştır. Haberdeki son cümlelerin dağılımında, en fazla Cumhuriyet ve Sabah, en az ise Hürriyet gazetesi son cümle kullanmıştır. Bu çerçeveye göre en fazla Sabah gazetesi belirlenen konulara yer vermiştir.

Adli Soruşturma çerçevesine göre Sabah ve Cumhuriyet gazetesi 2 haber, Hürriyet gazetesinde 4 haber yer almıştır. Görselleri bakımından en fazla Hürriyet gazetesi asker görselleri kullanmıştır. Kaynakları bakımından en çok Hürriyet gazetesi kendi muhabirlerini kaynak olarak kullanmıştır. Haberlerde aktarılan açıklamaların dağılımına göre en çok Sabah gazetesi Kazak devlet yetkililerin açıklamalarına yer vermiştir. Alt başlıkları bakımından en çok Hürriyet gazetesi alt başlık kullanmıştır. Haberlerde kullanılan son cümlelerin dağılımına göre; en çok Hürriyet gazetesi Nazarbayev hakkında ifadeler kullanmıştır. Bu bağlamda Adli soruşturma çerçevesine göre en çok Hürriyet gazetesindeki haber içeriklerine ait örnekler kullanılmıştır.

Yapılan araştırmanın neticesinde elde edilen bulgular çerçevesinde Sabah gazetesinin daha çok devlet yanlısı olduğu, devlet otoritesinin yanında haberler yayımladığı ve böylece devlet otoritesini vurgulayacak türden bir çerçeve ya da algı oluşturduğu, Cumhuriyet gazetesinin daha liberal açıklamalar yaptığı, Hürriyet gazetesinin de yayıncılık anlayışının getirdiği şekilde ortalama ve ana akım bir düzlemde faaliyet gösterdikleri, Kazakistan halk ayaklanması örneğinde tekrarda ortaya konularak ispatlanmıştır.

Öneriler

Bu çalışma nicel bir yaklaşımla gerçekleştirilmiştir. Bundan sonraki çalışmalar haberlere verilen tepkilerin ölçülebilmesi adına haberlere yapılan görüşler ve yorumlar üzerinden nitel bir değerlendirme şeklinde gerçekleştirilip haber çerçevelerinin kamuoyundaki yansımalarının neler olduğu araştırılabilir. Bu araştırmada Kazakistan ayaklanması incelenmiştir ve bundan sonraki çalışmalarda başka bir araştırma nesnesinin ele alınması tavsiye edilebilir.

Kaynakça

- Erdoğan, İ. (2008). Haber Çerçeveleme: Kuram ve Tipoloji. Marmara İletişim Dergisi.
- Goffman, E. (1974). Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience. Boston: Harvard University Press.
- Gügünağaoğlu, C. (2020). Haber Çerçeveleme Kuramı Bağlamında Anadolu Ajansı ve TASS Haber Ajansı'nın Karlov Suikasti Haberleri. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İlhan, E. (2022). Kazakistan'da Yaşanan Hükümet Karşıtı Ayaklanma Olayının Türk Cumhuriyetleri'nde Medyaya Yansıması. Sakarya Üniversitesi Türk Akademi Dergisi, 1(1): 28-38.
- Kaya, A. E. (2010). Cumhuriyet Gazetesi'nin Kuruluşundan Günümüze Kısa Tarihi. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi (39): 75-91.
- Kılıç, S. (2021). Türk Yazılı Basınında Covid-19 Haberlerinin Çerçevenmesi. Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 0(35): 317-337.
- Özkır, Y. (2013). Hürriyet Gazetesi'nin Kimliği. Iğdır Üniversitesi / Iğdır University Sosyal Bilimler Dergisi (3): 45-70.
- Tankard, J.W. (2001). "The Empirical Approach To The Study Of Media Framing" (Lawrence Erlbaum b.). (S. G. (Reese, Dü.) Mahwah, NJ:: Framing public life.
- Tutar, H., & Erdem, A. T. (2020). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin.
- Uzun, Y., & Nisan, F. (2018, Mayıs). 16 Nisan 2017 Anayasa Değişikliği Referandum Sürecinin Ulusal Basındaki Haber Çerçevenmesi Üzerine Bir Çalışma. İNİF E-DERGİ, 3(1): 159-176.
- Yılmaz, M. (2021). Etik Açısından Sabah Gazetesi Üzerine Bir İnceleme. Uluslararası İletişim ve Medya Araştırmaları Dergisi, 1(1): 43-64.
- Yılmaz, S. (2019). Afet İçerikli Haberlerin Afetlere Karşı Toplumsal Kapasite Geliştirmeye Etkisi. Doğal Afetler ve Çevre Dergisi, 5(2).

ABANT KÜLTÜREL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

YAYIN İLKELERİ

1. Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi (AKAR), Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İletişim Fakültesi tarafından yayınlanan akademik ve hakemli bir elektronik dergidir. Bu dergide öncelikle iletişim bilimleri olmak üzere sosyal ve beşerî bilimlerin bütün alanlarıyla ilgili derleme, araştırma makaleleri, teorik ve kuramsal makaleler, kitap tanıtımı, çeviri vb. yazılar yer alır.
2. AKAR, nisan ve ekim aylarında olmak üzere yılda iki kez yayınlanır.
3. Yayınlanmak üzere dergiye gönderilen yazılar daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir yere gönderilmemiş olmalıdır. Yazının; kongre, sempozyum veya bir toplantıda bildiri şeklinde sunulmuş olması yayınlanması için engel değildir. Bildirilerin sunulduğu yerin belirtilmesi gerekir.
4. Makaleler en az iki hakemin olumlu raporuyla yayınlanır.
5. Derginin yazı dili Türkçe ve İngilizcedir.
6. Dergiye, yayınlanması için gönderilen yazılar, dergi kurallarına göre uygun bir şekilde düzenlenmeli, derginin web sayfasından üyelik işlemleri yapılmalı ve bu üyelik sayfasından gönderiler gerçekleştirilmelidir.
7. Dergiye gönderilen yazıların tüm hukuki sorumlulukları yazarlara aittir. Dergi sorumluluk kabul etmez. Dergiye gönderilen yazılarla birlikte, "Formlar" linkinde bulunan "Yazar telif hakkı devri" sözleşme formunun da doldurularak gönderilmesi gerekir. Ayrıca, yazarların çalışma alanlarını en fazla 100 kelimeyle belirtmeleri, e-posta ve telefon numarası bulunacak şekilde iletişim bilgilerini göndermeleri gerekmektedir.
8. Yayınlanan yazıların her türlü telif hakkı, Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi'ne aittir. Ayrıca yazarlara telif ücreti ödenmez.
9. Yayınlanması için gönderilen çalışmaların, akademik yazım kurallarına uyularak hazırlanmış olması şarttır.
10. Yayınlanmak üzere AKAR'a gönderilen çalışma önce editör tarafından incelenerek benzerlik uygulamalarına sokulur. Editörün olumlu görüşünden sonra incelemesi için hakemlere gönderilir. Hakem incelemelerinden geçen, gerektiğinde düzeltmeleri yapılan yazılar yayın sırasına alınır ve yayınlanır.
11. Makalelerin inceleme süreci kör hakem tekniğine göre yürütülmesi nedeniyle yükleme yapılacak makalelerde yazarlara ait ya da çalışmanın yazarını açığa çıkaracak nitelikte çalışma başlığına ait herhangi bir bilgiye yer verilmeyecektir.
12. Bir yazarın bir sayıda birden fazla yazısı yayınlanmaz.

AKAR YAZIM KURALLARI

1. Dergiye gönderilecek yazıların 25 sayfayı geçmemesine özen gösterilmelidir.
2. Dergiye gönderilecek yazılardaki kenar boşlukları şablondaki gibi olmalıdır. Metin, Türkçe yazım kurallarına uygun olarak "Palatino Linotype" fontunda 10 punto ve önce 0 nk, sonra 6 nk tek satır aralığı en az 12 nk yazılmalıdır. Yazılarda paragraf girintisi yapılmamalıdır.
3. Makale dergiye ilk yüklenirken yazar adı yer almamalıdır. Yazarın isminin sonuna yıldız dipnot (*) kullanılarak yazarın unvanı, kurumu ve e-posta adresi, ORCID numarası sayfanın altında belirtilmelidir.
4. Dergiye gönderilecek yazılarda şu sıralama izlenmelidir: Başlık, özet, anahtar kelimeler, İngilizce başlık, İngilizce özet, İngilizce anahtar kelimeler, giriş, ana metin (başlık ve alt başlıklar), sonuç, kaynakça, varsa ekler.

-
5. Girişten önce 200 kelimeyi geçmeyecek şekilde çalışmanın kapsamını, amacını, kullanılan yöntemi ve ulaşılan sonuçları kısaca açıklayan Türkçe ve İngilizce özet yer almalıdır. İngilizce metinlerde Türkçe özet bulunmalıdır.
 6. Makalenin başlıkları aşağıdaki gibi düzenlenmelidir:
 1. düzey başlıklar: kalın, 12 punto sola yaslı
 2. düzey başlıklar: kalın, 10 punto, sola yaslı
 3. düzey başlıklar: italik, 10 punto, sola yaslı
 7. Tüm başlıklardan önce 18 nk, sonra ise 6 nk boşluk bırakılmalıdır.
 8. Metin içi başlıkların sadece ilk kelimesinin ilk harfi büyük harfle yazılmalıdır.
 9. Metin içindeki atıflar APA sistemine göre verilmelidir.
 10. Metin içinde numaralandırılan notlar metnin sonunda, numara sırasına göre ve kaynakça bölümünden hemen önce verilmelidir.
 11. Metin içindeki alıntılar için çift tırnak kullanılmalıdır.
 12. 5 satır ve daha uzun alıntılar, 10 punto harf karakteriyle, tırnak kullanılmadan sağdan ve soldan 1 cm daraltılarak verilmeli, alıntıdan önce ve sonra 6 nk boşluk bırakılmalıdır.

Kitap, süreli yayın, film gibi özel isimler italik yazılmalıdır. Yazarın vurgu yapmak istediği sözcükler ise çift tırnak arasında yazılmalıdır.
 13. Üç veya daha çok yazarlı yazılarda ilk yazarın soyadından sonra "vd." kısaltması kullanılmalıdır.
 14. Yazarın aynı yıl içinde yayınlanmış birden fazla eserine atıf yapıyorsa, bu yayınların yayın yılının sonuna "a,b,c,..." harfleri konulmalıdır.
 15. Eserin yayın tarihi belli değilse, yayın tarihi yerine tarih yok anlamına gelen "t.y." kısaltılması kullanılmalıdır.
 16. Kaynakça, asılı olarak 1,25 cm girintiyle verilmelidir.
 17. Kaynakçadaki eserler aşağıdaki örneklere göre yazılmalıdır:

Kitap:
Binark, M. (2007). Eleştirel Medya Okuryazarlığı. Ankara: Kalkedon Yayınları.
Stevenson, N. (2008). Medya Kültürleri, Çev. Göze Orhon – B. Engin Aksoy. Ankara: Ütopya Yayınları.

Derleme kitapta bölüm:
Seçkin, G. (2007). Medya Okuryazarlığı Eğitimi: Önemi ve İhtiyaçları. Medya Okuryazarlığı, Ed. Nurçay Türkoğlu ve Melda C. Şimşek, ss. 329-354. İstanbul: Kalemus Yayınları.

Hall, S. (2014). İdeoloji ve İletişim Kuramı, Çev. Ahmet Gürata. Medya Kültür Siyaset, Der. Süleyman İrvan, ss. 79-96. Ankara: Pharmakon Yayınevi.

Akademik dergide makale:
Hülür, H. (2000). Küreselleşme ve Toplumbilimsel Kuramlaştırma Sorunu. Selçuk İletişim, 1(2): 27-36.

Kaynakça/ Reference
Burada belirtilmeyen yazım şekilleri APA kaynakça sistemine göre belirtilir.
Resources are specified according to the APA bibliography system.
Bilgi için / For info: http://www.tk.org.tr/APA/apa_2.pdf